

Conradus de Nendorpe

In nomine Domini, amen.

5 Ego, Conradus de Nendorpe, compos mentis et rationis, licet corpore debilis, si morte preventus fuero in hunc modum meum preordino testamentum.

Primo do, lego et assigno ad structuram ecclesie Sancti Nicolai XX marcas, et do ad perpetuum lumen, pendens coram Corpore Cristi in eadem ecclesia, V marcas, et in eadem ecclesia eligo meam sepulturam. Item volo quod ematur mihi silex, liksten dictus, pro XX marcis. Item volo quod ematur mihi frustum sericeum pro XX marcis, 10 quod vero frustum sericeum do ad usum dicte ecclesie Sancti Nicolai. Item do vice-rectori ibidem II marcas, et do cuilibet capellano ibidem I marcam.

Item do ad structuram ecclesie fratrum minorum V marcas et V porcorum carnes, et do fratri Jacobo ibidem I marcam. Item do <ad> structuram ecclesie fratrum 15 predicatorum in Hamborgh V marcas et V porcorum carnes. Item do ad structuram ecclesie Sancti Petri X marcas. Item do ad structuram ecclesie Sancti Jacobi V marcas. Item do ad structuram ecclesie Sancte Katerine V marcas. Item do ad structuram Sancte Marie tome Schore V marcas. Item do ad structuram ecclesie sanctimonialium in Lune prope Luneborgh VI marcas. Item do ad structuram ecclesie to Lo prope Nigenborgh X marcas. Item do ad structuram ecclesie sanctimonialium in Nendorpe 20 XX marcas.

Item do ad structuram ecclesie Sancti Viti in Leworden V marcas, et do fratribus predicatoribus ibidem V marcas, et do fratri Jacobo ibidem I marcam, et do wittebroder Doden ibidem I marcam. Item do ad structuram ecclesie Sancte Marie ibidem 25 XXIII solidos, et do bagutis ibidem I marcam, et do Eleken, bagute ibidem, I marcam. Item do Remmeken Simons sone ibidem V marcas. Item do Woltero Hillebrandes sone ibidem XII½ marcas.

Item do Ziburghe, uxori mee, primo et principaliter ante divisionem de parte meorum bonorum que mihi post mortem cedi poterit, L marcas et omnes vestes suas ad corpus suum inscisas et omnia fabrilia argentea, tam ad vestes ipsius quam ad 30 mensam nostram pertinencia, proprie cledersmide et tafelsmide appellata, et omnia nostra utensilia maiora et minora et omnia nostra lectisternia.

Item do Greten, sorori mee, XX marcas. Item do Johanni vamme Lo, fratri meo, omnia arma mea et meum cingulum argenteum et XV marcas. Item do Hinrico, fratri meo, XV marcas. Item do Alleken, matertere mee, XV marcas. Item do Metteken, matertere, XV marcas et novam tunicam de anglico panno duplicis latitudinis. Item 35 do Johanni Vresen X marcas. Item volo quod ematur mihi griseus pannus pro IIII marcis, et ponatur super tumbam meam, et donetur pauperibus propter Deum. Item do Conrado van der Siden V marcas, griseam tunicam, griseam togam, griseum capucium, ferialem meam togam et fuscam tunicam, et do Gheseken, filie eiusdem 40 Conradi, V marcas. Item filio Alleken Duses in Bremen II marcas. Item do iuniori Hennekino Drakenborgh V marcas. Item do Johanni de Bremen X marcas, cistam et duo paria novarum caligarum.

Item obligor pro vulneribus Johanni Vedeler factis in XII solidis antiquorum grossorum, de quibus expo<s>ui III antiquos schilde, et Siburg, uxor mea, dabit 45 proximis dicti Johannis Vedeler IX solidos antiquorum grossorum.

Item omnes donaciones predictae debent recipi de parte bonorum meorum que mihi

post mortem meam cedi poterit. Et omnia residua bona mea que michi post mortem
cedi poterint, provisores mei infrascripti pro salute anime mee pauperibus erogabunt.
In provisores meos eligo Marquardum Berchsteden, Johannem Oldendorp et
Johannem de Bremen, avunculum meum. Hec enim omnia grata et rata tenebo donec
5 ea notorie contradicam. Protestor eciam in presenti testamento quod omnia bona mea
cum adiutorio Dei et cum meis laboribus acquisivi et nulla bona hereditaria sublevavi.
Actum anno Domini M° CCC° LXX° tercio, feria sexta post Ad vincula Petri,
presentibus dominis nostris consulibus Heynone Vermerschen et Marquardo
Woldemers.

10 *Origineel: A. Staatsarchiv Hamburg, Archiv Senat, Classis X Volumen 4 Series I, 1373*
Aug. 5. Perkament, deel van chirograaf.
Druk: a. Hamburger Testamente, nr 30.

2

1376 januari 23

Syborch, vrouw van Heyno Vloghelingh

15 In nomine Domini, amen.
Anno nativitatis eiusdem M° CCC° LXXVI°, feria quarta ante festum Beati Pauli
apostoli, ego, Syborch, uxor Heynonis Vloghelingh, corpore licet infirma, mentis
tamen compos et racionis, meum preordino testamentum.
20 Primo de bonis meis do et assigno fratri meo, dicto Remmeke, centum marcas
Lubicenses. Item Hillegundi, sorori mee, centum marcas. Item do prefatis fratri et
sorori mee omnem partem hereditatis in terra Frisonie ad me spectantem, equaliter
dividendo. Ali<i>s vero duabus meis sororibus, scilicet Eweken et Hylleken, proprie
mynen halvesteren, do unicuique XII paria perechilidum, proprie mowenspanghen.
Item do Elteken, mee sorori, annulum meum aureum meliorem, cum uno annulo ha-
25 bente rubeum lapidem. Item do uxori fratris mei meum cingulum argenteum et unum
nodum ante togam meam pendentem et duo paria spanghen dicta.
Item do ad structuram ecclesie Sancti Viti in Lewerden V marcas. Item do ad
structuram ecclesie Sancti Johannis ibidem V marcas. Item fratri Toden, ibidem
monacho, III marcas, et fratri Jacobo unam marcam. Item fratri Tyerten dicto unam
30 marcam. Item monialibus ibidem II marcas ad cervisiam. Item do Elleken, moniali,
unam marcam. Item do Rynghelen, quondam ancille mee, unam marcam. Item do
Beate Virgini in Nigenhove II marcas. Item do ad structuram ecclesie Sancti
Mychahelis in Berlekom II marcas.
35 Item ad structuram ecclesie Sancti Nicolai in Hamborch do V marcas. Item Corpori
Cristi do meam mixtam togam blaveam. Item do eiusdem ecclesie rectori unam
marcam, et cuilibet cappellano VIII <solidos>. Item do III marcas ad missam primam,
scilicet nautarum, in eadem ecclesiam tenendam. Item do ad structuram cappelle apud
Schore III marcas. Item ad structuram claustrum barvotorum do VI marcas, pro quibus
carnes recipiant. Item ad ecclesiam Sancti Johannis VI marcas, pro quibus Marquardus
40 Berchstede fratribus lateres ad tegendam ecclesiam, proprie dacsten, presentabit. Item
ad structuram ecclesie Sancti Petri III marcas. Item ad ecclesie structuram Sancti
Jacobi II marcas. Item ad ecclesiam Sancte Katherine III marcas.

2

- Item do Aleken, sorori Conradi de Lewerden, X marcas ad ambulandam Romanam viam. Item do XII marcas ad emendum unum frustum cericum, unde una casula preparari valeat, quam habebit frater Heynonis Vlogheling si in presbiterum ordinetur; si vero non, tunc in honorem Dei dabitur, ubi Heynoni Vloghelinghe utile videtur.
- 5 Item V marcas pro uno panno griseo. Item do fratri Jacobo in claustro Beate Marie Magdalene II marcas, quas exponet Steffen Willebrand. Item do Beken Sipsen unam marcarn. Item III marcas pro cera. Item do II marcas pro vigiliis legendis. Item do Metteken, filie Conradi van der Syden, meam togam dieticam cum mea tunica rubea. Item do Ghertrudi, eiusdem Conradi filie, meam viridem tunicam. Item adhuc dari^a
- 10 oportent VI marce pro homicidio per Conradum facto. Item do III marcas pro missis legendis et pauperibus dandis.
- Item de prefatis II^c marcis Heyno Vloghelingh fratri meo et sorori mee prescriptis unicuique suam dimidietatem in prompto dare tenetur, reliquam vero infra spacium istius anni.
- 15 Item do et assigno marito meo, Heynoni Vloghelingh, omnia mea bona huic testamento superexistencia, tam in civitate quam extra, sine contradictione omnium amicorum meorum firmiter optinendo et possidendo.
- Et modo prenarrato presens testamentum firmum et incorruptum habebit processum, ita videlicet quod decimus denarius super prefati testamenti expositionem
- 20 per Heynonem Vloghelingh dominis consulibus certificetur.
- Testes huius rei sunt viri honesti et discreti domini Nicolaus Rode et Ludolfus Holdenstede, consules, Marquardus Berchstede, Johannes Volkers sone, Symon Ribben sone et Hennekinus de Bremen funifex, qui ad presencia sunt ordinati pariter et rogati.
- 25 *Origineel: A. Staatsarchiv Hamburg, Archiv Senat, Classis X Volumen 4 Series I, 1376 Jan. 23. Perkament, deel van chirograaf.
Druk: a. Hamburger Testamente, nr 35.*

3

1401 juli 27 of 28

Clothus Benth

- 30 Universis praesentia visuris, lecturis et auditoris ego, Clothus Benth, parochianus Rawerderhem, deduco per praesentes ..., licet sanus corpore composque mentis fuerim, tamen praenosco communem viam mortis affuturam, quam praevenire volo ordinatione testamenti, itaque de concilio domini Sifridi, mei curati in Rawe<r>derhem, ac aliorum testium praesentis infrascriptorum ad hoc specialiter
- 35 vocatorum et rogatorum, meum condo et condidi testamentum, meisque de bonis^b in hunc modum, ac deliberato et maturo concilio.
- In primis Sicconem Ydszarda, Tzalenghum Fethza et eius fratrum Poptatum^c,

---

^a A: dare.

^b Hier ontbreekt een woord als: dispono.

40 ^c In plaats van fratrum Poptatum in a: fratres Poptacum.

parochianos Popengwere, Rawerderhem et Solis, haeredes instituo meorum omnium bonorum mobilium et immobilium, legatis et donationibus exceptis, in modum qui sequitur. Ita vero quod Poptatus praedictus habebit in praerogativis castrum Benta, domum et aream cum sex talentis novae terrae praesentis, sibi antea convenientibus propter quotidiana sciencia^a amicorum, et quod respondebit presbyteris in Rauwerderhem in partitionibus cum sexta feria et annuatim in anniversariis videlicet Odulfi, Dode Tzialengi^b et mei, perpetuis temporibus duraturis. In caeteris bonis domus Benta praedia haeredibus aequaliter dividi volo. Item praedia domus praedictae Poptatus a praedictis haeredibus in huiris habebit, et de huiris illis respondebit secundum modum et consuetudinem terrae. Item si Poptato et suis prius mori contigerit et mater pupillorum seu puerorum superstes fuerit, extunc volo quod tantum tertia pars castrum cum caeteris praerogativis devolvantur ad matrem pupillorum^c seu puerorum Poptati, et duas partes ad Sicconem et Tzialengum seu eorum successoribus, in forma ut praefertur.

Item do et assigno Anseke, meae uxori, quousque vixerit castrum Fetza, domum, aream et omnia praedia sicut sunt: seminalia, pascualia sive etiam graminalia ad eandem domum usque ad haec tempora usufructuata, ea conditione adiecta quod annuatim respondebit presbyteris in Rauwerderhem in duobus anniversariis, perpetuis temporibus duraturis, videlicet Taetke et Graetke, necnon et propter cotidiana sciencia^d amicorum. Deinde post obitum Anseke antedictae praedicta bona ad haeredes meos^e et successoribus eorum devolvantur. Item si Anseka antedicta castrum vel domum construere vel renovare voluerit, extunc haeredes ..... in illis succedent, nisi ipsa ex proprio motu et voluntate in suo testamento aliter ordinaverit. Item volo ut antedicta Anseka inhabitet domum Fethsa. Item domus Benta, Feddingahus et domus in Monekagha manebunt abbatis divisione, ita videlicet quod haeredes mei manebunt cum domo alia in Benca et Anzeka cum illis domibus in Feddigahus et Monekagha. Item Anzeka manebit absque divisione cum omnibus suis vestimentis necnon caeteris clenodiis auri vel argenti^f ac etiam propinatoriis, et similiter mei heredes manebunt cum meis vestimentis, clenodiis auri et argenti ac eorum propinatoriis vasis abbatis divisione. Item assigno patrono in Rauwerderhem post obitum Anseke aream Dodonis lusci cum alia area prope infra domos Dodonis praedicti et Andriae in aggere situatis.

Item si heredibus meis et Anzekae in divisione bonorum mobilium discordia contigerit, extunc volo quod dominus Sifridus, curatus loci praedictus, Sicco in Hemga et Sidachus Gekengha ordinabunt ut temporis expeditione melius videtur. Item mei heredes respondebunt de legatis meis, quae in summa XXX^{ta} scutatorum, infra annum, vel patronus in Rauwerderhem succedet a duabus .... terrae seminalis de melioribus et propinquieribus domus Benca. Item si praedicti mei heredes meum antedictum testamentum impugnaverint, extunc do patrono in Rauwerderhem duas partes omnium bonorum meorum immobilium, et haeredes tantum manebunt in tertia parte.

---

^a a: s cia.

^b a: Sciakengi.

^c a: pupil.

^d a: scia.

45 ^e a: mei.

^f In plaats van vel argenti in a: verargenti.

Hanc autem voluntatem valere volo iure testamenti aut cuiuscunque ultimae voluntatis, quo melius possit subsistere et valere.

In cuius rei testimonium sigillum meum Benca cum sigillis discretorum virorum testium ad hoc specialiter vocatorum^a et rogatorum, videlicet Sicconis in Hemga, 5 Sidachi Gekenga, Duconis in Hemga et Renici fratris et .....

Datum anno Domini M quadringentesimo primo, feria^b quanta^c post Jacobi apostoli maioris.

Origineel (A) noch afschriften voorhanden.

10 *Druk: a. Schotanus, Tablinum, 68-69 (naar A?). Opschrift: Clothi Bentha, parochiani in Rauwerderhem testamentum, ubi et uxoris meminit.*

4

1407 november 25

Mammo Mammingha

Jarichus de Horslant, ecclesiae Sanctae Mariae in Leuwardia curatus, et Hayko, vicarius ibidem, frater Albertus, vicegardianus fratrum minorum conventus Bodils- 15 werdiensis, Focko de Ullauird, praedictae ecclesiae Sanctae Mariae parochianus, ac Folpertus Ulricsma, assertus ecclesiae in Menaldum parochianus, notum facimus universis tenore praesentium publice protestando quod nobilis et discretus vir Mammo dictus Mammingha, sanus mente et corpore, in nostra et testium infrascriptorum praesentia, ob hoc personaliter constitutus, considerans nichil certius morte et nihil 20 incertius mortis hora, suum testamentum seu ultimam suam voluntatem in modum qui sequitur disposuit, fecit et ordinavit.

Primo sepulturam suam apud fratres praedicatorum in Leuwardia elegit, et dispositionem legatorum suorum ibidem et alibi domino Jaricho et Fockoni in Ullauerd, cognatis suis, commisit.

25 Item pueros suos legitimos seu puerum, si quos aut quem mortis suae tempore haberet, verum et legitimum haeredem instituit, et substitutionem ipsis Jaricho et Fockoni commisit. Et si sine liberis decederet, Beatissimam Virginem et Beatam Katarinam in ecclesia Sanctae Mariae in Leuwardia ad unam praebendam et Christi pauperes in tertia parte omnium bonorum suorum, aliorum et bassorum, haeredes libere constituit. Item Nycholaum ..... Kaldahole, Ludkam, suam sororem, et Ankam, 30 filiam fratris sui Dyonis, in duabus partibus aliorum omnium bonorum suorum, cum suis honoribus et oneribus, aequaliter haeredes instituit. Et si bona sua praedicta ad Wallam Stziallingis vel ad Katharinam fuerint devoluta, in istis substitutionem praedictis domino Jaricho et Fockoni commisit.

35 Item dispositionem donationis Heemke fiende, ipsis Jaricho et Fockoni commisit. Item dispositionem voluntatis suae circa Adonem et Feddeconem, fratres suos illegitimos, praedictis domino Jaricho et Fockoni commisit. Item Fockoni in Ullawerd

---

^a a: vocatrum.

^b a: pria.

40 ^c Lees: quarta of: quinta.

5 dedit unum domistadium sive aream de domistadiis seu areis situatis in Dowama
campe, mediocrem, pro multis beneficiis. Item literas sigillo suo proprio et sigillis
venerabilium virorum Fockonis predicti et Hoeckonis Mennema, suorum cognatorum,
sigillis ad rogatum suum sigillatas, et domino Jaricho praedicto datas, innovavit,
confirmavit et ratificavit. Caetera omnia utilia, necessaria et requisita ad suum testa-
mentum seu ultimam suam voluntatem, praedictis domino Jaricho et Fockoni seu
eorum alteri, alio tamen prius de medio sublato.

10 Et hoc ultimum suum testamentum seu ultimam suam voluntatem esse voluit, quod
seu quam valere voluit iure testamenti, codicillorum, seu iure cuiuslibet alterius
ultimae voluntatis. Quod suum ultimum testamentum seu quam ultimam suam volun-
tatem omnibus suis testamentis seu omnibus suis ultimis voluntatibus, tam factis quam
de caetero fiendis, praesesse, praeferrere voluit et praevalere.

15 Et si quis haeredum, legatorum donatariorumque hoc suum testamentum in iudicio
contentiose seu extra iudicium voluntarie refrigerit, infringentem voluit esse expertem
omnium bonorum et haereditatis de iure communi, seu iure testamenti, seu qualitate
altera competentium, et quemlibet haeredem ipsum suum testamentum seu suam ulti-
mam voluntatem servantem contra infringentem, voluit proinde haeredem.

20 Actionum nostrarum testimonio litterarum nostris sigillis sigillatarum actum et
factum in Leuwardia, in domo habitationis domini Jarichi predicti, anno Domini
millesimo quadringentesimo septimo, ipso die Beatae Katharinae martyris et virginis,
hora nona vel quasi^a, praesentibus ibidem venerabilibus viris nobilibus suprascriptis,
una cum Heynone, famulo et coco domini Jarichi supradicti, Wybone, famulo et
armigero Fockonis praenominati, ac aliis fidedignis testibus ad praemissa rogatis et
requisitis.

25 Et nos, Jarichus, frater Albertus, Focko et Foelpertus, praedicti humani testamenti
seu ultimae voluntatis factioni, ac omnibus et singulis praemissis, dum sic inpraesentiarum
agerentur et fierent, una cum praemonitis testibus praesentes interfuimus,
eaeque sic fieri vidimus et audivimus, nos hic superscripsimus requisiti sigilla nostra
solita et consueta appendimus in testimonium omnium praemissorum.

30 Datum per copiam sub sigillo domini Jarichi supradicti.

Origineel (A) niet voorhanden.

*Afschrift: B (gelijktijdig, bezegeld door heer Jarich, verwant van de testateur en
executeur-testamentair, naar A). Niet voorhanden.*

35 *Druk: a. Schotanus, Tablinum, 69-70 (naar B). Opschrift: Testamentum nobilis viri
Mammonis Mamminga in Leuwardia, 1407.*

---

^a a: quarta.

Katerina Siarsma

5 Noverint universi ac singuli quorum interest vel interesse contigit in futurum, quod nos, fratres Yvo et Ulricus, priores in Bethlehem et Nazareth, hiis presentibus publice recognoscimus et protestamus quod honesta matrona Katerina Siarsma de Berdawerd, pro nunc familiaris in praedicto conventu in Bethlehem, gravi detenta infirmitate, tale ut sequitur, in nostra ac aliorum fidedignorum <presentia> condidit testamentum, a qua infirmitate postea plene reconvaleuit, hoc idem testamentum firmiter roboravit.

10 In primis quod Camponem, filium Wiardi et Ludde in Liussenze, suum verum et legitimum heredem instituit, sub forma prout insequitur infra, videlicet quod eidem Camponi^a castrum cum fundo et cum omnibus prediis infra fossatum villae et octo uncias quae vulgariter dicitur Dychte, dedit et assignavit, tali condicione adiecta quod ipse personaliter ibidem habitare debet, et pro mortuariis ecclesiae et aliis oneribus^b sacris facere teneatur^c, nichilominus cum in omnibus bonis dictae Katherinae cum aliis heredibus aequaliter succedendis.

15 Insuper assignavit Jadde et Liubbeke, cognatis suis, sanctimonialibus in Bethlehem, septem talentata cum dimidio in Boingmera situata, quorum quatuor post mortem ambarum ad Sionem Clatirsma et tres cum dimidio^d ad usum sanctimonialium in Bethlehem perpetuo debent devolvi, ita quod nullus de conventu praedicta praedia quovismodo potest alienare.

20 Insuper praedicti Campo et Syo, Wbko, Wieke in Leckum, Beike, Eteke, Galteke, Wieko et Atte in caeteris bonis quae ipsa Katherina in morte relinquerit^e, aequaliter succedant, salvo sibi reservata proprietate omnium bonorum quamdiu vixerit in humanis.

25 In quorum omnium et singulorum testimonium sigillum meum, videlicet Yvonis praedicti et secretum abbatis Claricampi ex parte fratris Ulricis in Nazareth prioris, qui sigillo non utitur, hiis praesentibus sunt appensa.

Datum anno Domini M CCCC IX, Benedicti abbatis.

Origineel (A) niet voorhanden.

30 *Afschrift: B (17de eeuw, door S.A. Gabbema, naar A?). Provinciale Bibliotheek van Friesland te Leeuwarden, Collectie Handschriften, 9056 Hs. O² (Copiarium Frisiacarum) 41-44. Opschrift: Fen Katerina Siarsma fen Berdawert.*

De datering heeft betrekking op de bevestiging van het kennelijk eerder gemaakte testament.

---

35 ^a B: Camponem.

^b B: oreribus.

^c B: tenteatur.

^d B: dimidia.

^e B: relinquit.

Ducko Onnama

In nomine Domini, amen.

5 Universis Christi fidelibus presencia visuris seu auditoris nos, frater Thadeus, permissione divina abbas Sancte Marie in Clarocampo, Geno, curatus in Dontimwald, Johannes, curatus in Rensmagaest, Wilhelmus, curatus in Ewert, Hobbrandus, vicarius perpetuus in Dockum, Jaricus Jargisma, Dodo Doingha, hiis presencibus cupimus fore notum publice protestando quod honorabilis vir et discretus Ducko Onnama, quondam parrochianus ecclesie in Dontimwald, nunc autem commensalis domini 10 abbatis Claricampi, in lecto sue egretudinis decumbens, licet corpore debilis, compos tamen mentis et rationis existens, saluti anime sue consulere desiderans, ne ipsum omnino intestatum decedere contingeret, ordinavit et disposuit in nostra presencia de universis et singulis rebus et bonis suis, tam mobilibus quam immobilibus, pro tunc memorie sue occurrentibus, hancque ordinationem et dispositionem esse voluit suum 15 testamentum seu ultimam suam voluntatem, et si iure testamenti non valeret defectu alicuius sollempnitatis vel alias ex quacunque causa, valeat iure codicillorum aut donationum causa mortis, vel inter vivos, vel ad pias causas, vel alterius cuiuscunque ultime voluntatis, quo melius subsistere poterit ac valere, et expresse revocavit et annullavit et nullius vigoris esse voluit quamcunque aliam ordinationem, dispositionem, testamentum aut ultimam voluntatem, si quam ipse testator presens fecisse 20 reperiatur, sola sua presenti voluntate robur efficaciam et effectum habuerit, ordinavit itaque et confirmavit suam ultimam voluntatem seu testamentum in hunc modum.

In primis siquidem dictus testator volens respicere suam ecclesiam legavit, dedit ac deputavit suo patrono Sancto Benedicto ad edificationem ecclesie in Dontimwald 25 Clamsma heerwarra totaliter. Item legavit ac deputavit ibidem curato pro tempore existenti sex talentatas terre in da Deelcampe situatas. Item legavit centum talenta bone monete dividenda sicut consuetudinis est, et hec domum eius possidens et inhabitans persolvebit.

Item dedit et legavit domino abbati Claricampi suum equum meliorem, et conventui ibidem par boum. Insuper testator predictus libere legavit ac dedit fratribus presbiteris in Clarocampo, ubi suam elegit sepulturam, decem talentatas terre circa tugurium Petri Lichtwoets ex parte occidentali, et novem ibidem ex parte orientali situatas. Item quinque talentatas terre in Remka werrim et unam buppa da Dellim 35 eisdem presbiteris communiter legavit pro sui perpetua memoria habenda, adiciens insuper quod si predicti fratres presbiteri de predictis prediis a quoquam hominum, quod absit, ex parte domus Onnama molestarentur seu alienarentur, extunc heredes ipsius prenominatis fratribus equivalentia predia dabunt et alibi demniabunt. Item legavit ad sacristiam Claricampi scutum. Item legavit specialiter fratri Wyghero, suo confessori, unum scutum.

40 Item dedit et legavit Sancto Martino, patrono in Dockum, agrum paludis iuxta paludes Dodonis Doyingha ex occidentali parte situatum. Insuper legavit quatuor conventibus monialium, videlicet Syon, Warde, Ghernauert et Betlehem, cuilibet duas lagenas cervisie. Item legavit presbitero pro tempore existenti in Ewert novem unciatas terre, ex occidentali parte Murrimma therp sitas. Item legavit presbitero in 45 Renismagast undecim unciatas terre in da Garrim iacentes. Preterea antedictus testator dedit ac deputavit specialiter possidenti et inhabitanti domum Onnamam quatuor

talentatas terre, in der Wester uutfenna buta da Merslate sitas, et quinque ageros buppa da huise in der huiswere sitas, et ille de istis presbitero pro oneribus animarum plenarie respondebit.

5 Item dedit filio Dodonis, filii sui, Gherulds heerware, octo talentatas terre, in da Orendem der geyth on Sibers meda situatas. Item dedit filie Dodonis, filii sui, novem talentatas terre, quintumdimidium in Sibers meda et quintumdimidium in der West meda sitas. Item dedit eisdem pueris in similem quartumdimidiam virgam paludis, up van Dontuma szerka iacentem, sub hac conditione: si antedicti pueri Dodonis infra 10 annos distinctionis ac sine liberi decesserint, extunc premissa bona ipsis data post mortem ultimi ad domum Onnama devolventur et revertentur. Item dedit ac deputavit pueris antedictis omnia bona mobilia qua pro nunc in domo Onnama sunt, et cetera clenodia aurea et argentea qua a Beyka Onnama habentur ac eisdem reserventur.

15 Item dedit ac deputavit uxori sue Beyke Cupersma hala stadza et dimidium campum upper Wyke wal ad usum vite sue, post cuius mortem ad domum Onnama devolventur et revertentur.

Item dedit Juweconi scolari, filio Tako Jeuwingha, sex talentatas terre, ex occidentali parte der Mena were sitas. Item dedit Wyrdacho sartori in Dockum, pro debitis et donationibus caritatis, sex talentatas terre, in der Alda meda locatas, perpetue possidendas. Item dedit Ulderico Uibronti viginti octi pedes albe paludis. Item dedit 20 Bockoni, filio Dodonis Doyngha, quatuor talentatas terre, in der Uutfenna iacentes, perpetue duraturum.

Insuper sepenominatus testator proinde, considerans testamentum fore cassu<m> et irritum absque institutione heredis, ideoque Bettekam et Wapekam, duas sorores Ewyngha, instituit heredes veras et legitimas domus et domistadii Onnama, ita tamen 25 quod cetera bona, exceptis donis datis et legatis, ad omnes alios iure hereditario heredes dividantur et divolventur.

Talem adiciens penam quod quicumque homo presens testamentum inpugnaret seu infringere presumpseret, si sit donatarius, a donatione privetur, si heres, ab hereditate repellatur et deponetur.

30 Acta et facta sunt hec anno Domini M CCCC vigentesimo tercio, mensis maii die vigesima septima, hoc est in quinta feria sacre ebdomade Penthecoste, presentibus honorabilibus et religiosis discretis viris domino Thadeo, abbate Claricampi, fratre Meckardo, priore, et fratre Wighero, magistro conversorum ibidem, et domino Ghenone, curato in Dontimwald, domino Wilhelmo, curato in Ecwert, domino Johanne, 35 curato in Renismagast, domino Hobbrando, presbitero in Dockum, et converso Gerico, Jarico Jargisma, Dodone Doingha, Broris Alisma, Popkone Bruningha, Wiardo sartori, Aliwardo Doingha ac aliis presentibus testibus fidedignis, ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

40 In quorum omnium testimonio sigilla nostra in principio littere prememoratorum huic scripto sunt appensa.

45 *Origineel: A. RAF, Archief Klooster Klaarkamp, inv. nr 7. Perkament. Van de zeven uithangende zegels nog aanwezig: 1 (115), 2 (46) en 6 (58). In dorso: Testamentum honorabilis viri Dokonis Onnama de Dantimwolt, anno CCCC XXIII. Pro Clarocampo. XXXVI. De decem talentatis terre circa tugurium Petri Lichtvoet ex parte occidentali, et nomine ibidem ex parte orientali quinque, quinque talentata terre in Remka werrim et unam buppa da Dellim. XXX III.*

Druk: a. GPCVI, 458-459.

Benedictus Doyngha

In nomine Domini, amen.

Universis et singulis presentes visuris seu auditoris Theodri[cus] in Burghwert et
 5 Heltatus in Hertwert, ecclesiarum rectores, cupimus fore notu[m] quod honestus et
 discretus vir Benedictus Doyngha, parochianus in Burghwert, mente sanus, licet
 corpore languidus, de anime sue salute quamplurimum sollicit[us], suum testamentum
 in hunc modum qui subsequitur disposuit, condidit et ordinavit, secundum quod dixit
 10 se claudere consangwinitatis extremitatem, ecclesiam dictam et Christi pauperes in
 suos heredes voluit habere, et successores suorum bonorum instituit et ordinavit.

Et sic elegit suam sepulturam in conventu et ecclesia Floridicampi, ante altare
 Beatae Mariae virginis, penes Getteka[m], pie memorie suam relictam uxorem, cui
 omnia bona sua et predia in Nova Terra situata, cum onere ecclesiae ibidem annexo
 et obligatione de Johanne Monckama ex parte Getteke praefate, ac eciam cum suo
 15 honore, pro anime sue et suorum parentum salute dedit et assignavit, nichilominus
 tamen, si aliqui comparuerint qui se veros et legitimos possent probare hered[es],
 contra praedictam ecclesiae et Christi pauperum heredis institutionem, illis solum de
 bonis Ghellingha in parochia de Oesterende situatis, ad venerabilis patris abbatis
 Floridicampi, honorabilium et discretorum dominorum Alberti in Hertwert, Frederici
 20 in Nova Terra curatorum, et mei Theoderici praenominati ordinationem, certa pars
 dabitur et assignetur pro eorum certa hereditate.

Insuper Etheke, uxori sue legitime, quia honeste et diligenter habuit se cum
 eodem, pro sua donatione propter nuptias in contract[u] matrimonii per presens litte-
 ratorie expressas et parafarna sua: castrum, domum, castristadium, domistadium, cum
 25 suis atinentiis et prediis propinquioribus ibidem situatis, ultra sexaginta talentata, ad
 dictamen dominorum praedictorum ulterius dedit et assignavit.

Cetera vero predia ibidem situata ad sua debita solvenda et ad pios usus reliquit,
 secundum eorum dominorum ordinationem, sed conventui Floridicampi de bonis in
 Berlinze situatis domistadium cum predio septem talentatorum veluti circiter ibidem
 30 dedit et assignavit. Insuper ecclesie in Burgwert et personatui in similia quatuor
 talentata terre in Honnyghadyc, que in iudicio suo de Sifrido in Aeldeburgh recepit,
 dedit et assignavit, sic quod ecclesia et curato^a simul eidem Sifrido solvatur quod
 superesse debet cum effectum.

Insuper commisit in Theodorico praescripto in praesentia testium infrascriptorum
 35 ad hoc vocatorum et rogatorum, causas quasmodo sub secreto commisit, ordinare
 secundum suam voluntatem et anime sue salutem.

Insuper ultra istam specialem testamenti sive ultime voluntatis ordinationem
 constituit, instituit et ordinavit venerabilem patrem et honestos dominos, abbatem
 Floridicampi, Albertum, Fredericum prefatos et me Theodericum, in suos veros et
 40 legitimos testamenti executores, ecclesie dicte, Christi pauperum et anime sue
 tanquam fideles dispensatores, primo ad sua debita solvenda, et aliorum suorum
 bonorum pro anime sue salute et legatorum suorum ecclesiis, conventibus, prout eis
 coniunctim visum fuerit, in veros ordinatorum, secundum bonorum suorum et cetero-

---

^a C: curatus.

rum requisit[ionum] dispositionem. Et quidquid per eos actum vel gestum fuerit, ab omnibus ratum, gestum et firmum voluit observari inviolabiliter et sine aliqua condicione.

5 Testamentum istud voluit valere iure testamenti, quod si iure testamenti non valet, valeat tamen iure codicillorum vel cuiuscunque alterius ultime voluntatis.

Acta sunt hec in Burgwert, in domo Ockingha, anno Domini millesimo quadringentesimo vicesimo quarto, sabbato post Laurentii martiris, presentibus ibidem Heryngho et Allone in Andalahusem, Brudero ter Herne, Hitsero et Buone prope ecclesiam, Johanne de Oen, Reynero ter Tsille, Johanne Kynt et Johanne Hermanni, 10 testibus fidedignis ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

In quorum fidem et testimonium nos, Theodericus, Heltatus, ecclesiarum rectores, Herynghus in Andalahusem, sigilla nostra hiis presentibus duximus appendere, una cum sigillo Hyddonis ter Herne, qui nomine et ob petitionem Ytseri prope ecclesiam de Burghwert eciam sigillavit.

15 *Origineel (A) niet voorhanden.*

Afschrift: B (15de of 16de eeuw, naar A?). Waarschijnlijk in een cartularium van Oldeklooster. Niet voorhanden. - C (17de eeuw, naar B). RAF, Archief Familie Van Sminia, inv. nr 1078, f. I'-I^v. Opschrift: Geextraheert uyt een oudt geschreven boeck, soo [ick] gelove by een munnick van Oldeclooster, synde als een register van de aencoop ende tverkryghen haerer landen. Testamentum Benedicti Doyngha, mensionem faciens de prediis in Nova Terra et de prediis in Birns legata.

8

1436 oktober 9

Menno Ponnama

25 Anno Domini MCCCC XXXVI°, in festo Sancti Dyonisii et sociorum eius, Menno Ponnama, in presencia domini abbatis ac Atte, eius uxoris, ceterumque fidelium, compos mentis et corporis, suum testamentum constituit in hunc modum qui sequitur.

In primis quod seipsum et sua bona mobilia et immobilia assignat sicut et prius assignavit conventui in Jherusalem, pro amicorum suorum et eius salute animarum, ac oratione perpetua religiosorum predicti monasterii perfruenda, exceptis donis et 30 legatis que secuntur.

Primo namque dedit et legavit Sancto Vito in Uterdosum, pro salute et iugi memoria parentum suorum, octo scutata clinckardorum, qua Atta, uxor eius, persolvebit in bonis transsicon^a. Item legavit Tiabboni, fratri mendicanti, scutatam clinckardi, quod etiam Atta, uxor eius, persolvebit, pro prediis ibidem emptis. Item legavit et 35 dedit partem bonorum suorum in bonis Buttama in Kulinghahurna viris Hedama, perpetuis temporibus. Item legavit ecclesie in Urisgast octo scutata clinckardorum, pro iugi memoria avi sui Baldingi Syerdessma et aliorum suorum amicorum ibidem quiescentium, que conventus persolvebit. Item dedit Atte, uxori eius, partem lignee domus

---

40 ^a *Boven de laatste lettergreep een afkortingsstreep. In druk a opgelost als: transsitionis. Lezing en betekenis onzeker. Mogelijk: transitoriis (vergankelijk).*

ad usum uxoris eius. Item assignavit et dedit Atte, uxori eius, omnia utensilia aurea et argentea que pro nunc temporis habent, pro utensilibus aureis et argenteis hinc etiam proditis et legatis in [sa]cristiam [in] Gherkescloster.

5 Item eodem tempore quo supra Atta Ponama predicta assignat, sicut et prius assignavit et dedit, monasterio predicto in Jherusalem omnem partem castri et edificiorum que sibi attingat seu attingere potest, et predia in Uterdyck situata sibi pertinentia, pro iugi memoria et sua prebenda persolvendum. Item omnia alia bona mobilia et immobilia Atte predictae pertinentia, erunt a nobis quita et absolvata, nisi de eius voluntate aliqua nobis pro maiore mercede a Deo habenda nobis donare vel
10 legare procuraverit vel voluerit.

Item omnia predia inter duas fossas, scilicet in occidente et oriente nomine Ponna situata, infra aggerem et extra aggerem, spectant ad Mennonem predictum, cum altero dimidio graminato ex parte occidentalis fosse. Post vero eius mortem spectabunt ad monasterium predictum. Item predicti coniuges, scilicet Menna et Atta, suis temporibus emerunt ac mutationibus procuraverunt XX^{ti} quattuor graminata, nomine in
15 der Ponna, ex parte occidentali fosse, ex quibus Atta dimidietatem obtinebit, alteraque dimidietas post mortem Mennonis ad claustrum predictum pertinebit.

Acta et transacta sunt hec anno et die quo supra, in presencia dominorum reverendi domini domini abbatis Methardi in Gherkescloster, Henrici in Minorigast et E[ys]o[n]is
20 in Uterdosum, specialiter ad predictum negotium vocatorum.

Origineel: A. RAF, Archief Klooster Gerkesklooster, inv. nr 156. Perkament. Van de twee uithangende zegels nog aanwezig: 2 (28).

Druk: a. GPCV I, 515.

9

1438 februari 28

25

Andlef Abbengha

Int jeer Ons Herens M CCCC ende XXXVIII, op den freed tofarra Invocavit, so hather mackat ende ordineret Andlef Abbengha en testament om syn zeel salicheyt fan syn tytlyke guden, in aldussednighe menneren ende forme als hyrney scrioun steeth.

Int aerst so hatter macket Sywert, syn soen, to en riuchte erwe al syns gudes, byhale summighe sunderlinge articulen, lyafyeften ende legaten als hyrney scrioun
30 staeth. Aldeerum so hatert ordineret, is dat secke dat Andleffs gued forscrioun an Beyka Abbengha hand falla schold of an oers handen deer fan Abingha huus naet uutbernd sint, so schellet Tzaling ende Adzert, syn sonnan, hyara parten namma, bode fan moders gued ende fan feders gued, ghelyck oft hya da kovent nat byfellen weer,
35 also to forstan dat ellick syn part namma schel fan al da guden.

Alderney is dat sack dat Abinghe erfnamen dae presteren ende dae helge tzerke to Blye naet foldwe in braed, in offer ende in oers gude wercken als dat heert, so schellet Abbingha statha ende huuss, stens end stensweer, ende da landen uppa Longa delem, also lanc ende also breed so Abingha huus mitter greft da uutwysen is, da
40 presteren ende da hellige tzercke warria ende fuldwan foer Abingha gasta.

Aldeerney so schel dy abbet to Garda, Andeleffs soen, habba twen huussteden to Lewert, der Buwa in fortiden toheerd heed. Aldeerto so scheller habba den gulden

penning, da selwer rakens mit solke handen als se foersyrit is, aldeerto Beyke syn moders solveren knap. Disse forscioun schel hy bruka ende berschya to syn ayne wella, men diss tween huusteden forscioun da schellet weerin^a to Abinga huus als dy abbeth lyves bylyowet. Aldeerto so scheller habba dy abbeth foerscioun da solveren snoren tot syn frya wella.

5 Aldeerney so hatter toleyt Adzer, syn soen, dat solveren foerspan, ende dat schel aerst in da abbets bysittinga set werda. Men is dat secke dat hy dat forkapya wol, so schelt Sywert fan syn broer inlesa ende bytalliat hem. Item so schel Adzer habba tween huusteden to Lewert, der Atie grutester dan ena fan bruket ende Wellum berbeer den oura. Da schel hy bruka to syn lyfstond, men hwanneer hy lywes bylyowet, so scellet hya weerfalla an da nesta eerwen to Abbingha huus. Aldeerto so schel Adzert habba tween golden regghen, to leten ende to laughyen hwer dat hy wel, ende disse forscioun regghen schel dy abbeth in syn byhoed hebba, al heur dat Adzer da byfellen werdet.

15 Item so hatter Hylka, syn lyafte, toleyt foer en lyafeyfta to ewegha deyem tyendahalen schyld aldes jeldes in heren rema der Andliff uutjawen hat. Aldeerto so schel Hylyck forscioun habba to hyr lyffstond fyer ende twintich para boesemslagen. Item bet XL sydslaghen, aldeer schel Sywert den heldeel fan habba, ende Hylick dan oer haldeel to hio lyfstond. Aldeerney so schel Hylick habba toe hyr lyfstond da landen deer heten sint IIII, pundameten deer lidzen sint by Hwinthe wirwe, to lyafeyften, mer deer schelme alderarst Jelkka to Binten ful fan dwan fan dat landewezel der mit malkorem deen is, of hit weer sack dat Siwert ende Hylick oors mit malkorem in freedscyp fan disse forscioun landen schicke mocht.

20 Item so hatter toleydt da patroen to Blya, Sunte Nycolaes, alwa ansa seedland, lidzende by da Tzerckwey. Item da solveren knapen deer Hylick an hiar kapa hat, da schel hio bruka to hiar lyfstond. Item da presteren to Blya XXVII anza seedland by Deyngha steed foer een ewich incommen foor Abinga gasta. Item da tzercka to Blya een pundesmeta meedlandiss by da Hascampen to temmer. Item da person to Blya an renschen golden. Item da jungherprester an postelatgolden. Item her Egbert an arnsgolden.

25 Item elke person in Ferwerderadeel twen ald flams^b, ende elk vicarius an. Item to Aldahou to Lewert to temmer XXII anza by Deynma utera land by der Swettha. Item da abbeth to Dockum an schield to tzercka temmer. Item da presteren to Clerckamp an franschen schield. Item syn neften to Forswert tue ald flams^b ilken, ende al da oer susteren in Forswert an alden flams^b. Item to Sinte Mariaegarde an franschen schyld to temmer. Item to Syon Taka susteren fan Alsin illick tween flams^b. Item to Syon, to Forswert, to Garnawert, Bethlahem, to elken twa tonna gudis byaris. Item Lutteke Taka Unammes tween ald flams^b. Item 4 bidden orda an renschen golden. Item in Thabor, in Lyoghinghatzerka, to Aldaclaster, ellick an franschen schyeld. Item to da haudtzercken in Dongeradeel, in Ferwerderadeel ende in Lewerderadeel tween ald flams^b, ende dae capellen an. Item so hatter byjarret en ordineret dat Wytza, Wytza Syolinghen soen, schellet fulgia twyra pundameten deer lidsen sint by Sunte Mariaegarden, indem datter hem in dat claster byjout, mer is dat dat naet en schyth, so schel Sywert da landen to hem nemma, ende schel Wyko forscioun da heer bytallia fan de

---

45 ^a *Misschien te lezen als:* weer infalla.

^b a: flax.

twam hustedem, deer Andlef opberd had fan der tyt dae Andlif Wyka mond wesen hath. Ende fortmaer so hatther toleyd da tzerka to Blya to temmer da landen by Benthama fen, der by aldis Ydeka Sydsma toheerden. Item so hatter byspritzen syn besta tabbert mit da slaghem, alsodeen so hy is, Ons Liava Frouwe to Blya, hir byld
5 mey to forghulden.

Item so hatter ordineret, weer dat seck dat Sywert sunder testament stoer, so schel dy abbeth to Sunte Mariaegarde ende Adzer, deer syn kynden sint, da riuchta erwen wassa to Abbinga stathim, als huus ende huussteed, stens ende stensweer, als forscrioun is, mit XXX pondameten landen deer Abingha stathim alderneyst ende
10 aldergadlykest lidzen sint. Item da presteren to Sunte Mariegarde illick tween ald flams^a, mer her Sywert to Sunte Mariegarde sex ald flams^a.

Haec praedicta, disse foerscrioun articulen ende punten sint nemmen fan werd to werd ut dat weerheftigha testament Andlef Abinghens, deer God nedich se, sunder allerhanda falscheyt ende ny infynda, deer ick, her [***]^b, byorknye mit myn selfvis
15 zighel.

Int jeer Ons Herens M CCCC ende LXXXIX, up Sunte Urbanus dey pape.

Origineel (A) niet voorhanden.

Afschrift (mogelijk onvolledig): B (1489 mei 25, door heer N.N., naar A). Niet voorhanden.

20 *Druk: a. Schotanus, Tablinum, 130-131 (naar B). Opschrift: Testamentum Andeleffs. - b. OFO III, nr 21 (naar a). Met onjuiste datering 1488 februari 22.*

25 *De datering M CCCC ende XXXVIII is in druk b aangevuld tot: M CCCC ende <L>XXXVIII vanwege de vermelding van het jaartal 1489 aan het slot. Dat heeft echter betrekking op het afschrift. Ook de inhoud van het testament wijst op 1438. Zo vermeldt Andlef twee zonen in een klooster, Tzaling en Adzert. Goederen van Adzert worden in bewaring gegeven aan de abt van Mariëngaarde, zoon van Andlef, die dus wel mag worden geïdentificeerd met Tzaling. De 22ste abt van Mariëngaarde (1427-1462) was Tzialingus (Sibrandus Leo's abtenlevens, 24-27). Wel was ook tussen 1485 en 1512 een Aebinga abt, maar die heette Tako, en stamde waarschijnlijk uit de Aebinga's van Hijum en Hallum.*
30 *Andlefnoemt verder slechts één zoon die in de wereld is gebleven. Dit strookt beter met de 'oude' Andlef dan met de 'jonge', die zes of zeven kinderen heeft gehad (UvB, f. 31').*

10

1439 oktober 9

Wpka Doyema

In Dei nomine, amen.

35 In da jere Uus Herens deerma screeff M CCCC ende XXXIX, wp den sanenda idus in da monna deer heten is october, en byscheden man deer heten is Wpka Doyema to Mersum, hath meckit testament ende aen lesten willa, by sunda synne ende by gansa liwne, ende waes bysinnen syn krancke menscklickheed, dat wy naet wistera hebben

---

^a a: flax.

40 ^b De naam is niet ingevuld.

dan den daed ende onwistera dan dae stund dis daedis, ende hath aeck mecket by reed
syns personis ende jelkere guedane lioda, in aldicka manera als ney fulghet.

5 Int aerst soe hatter byjareth syn leggerstoed by dae helga patroen Sinte Pontianus
to Mersum, ende hath maket Swoba kynden Aylwa to een riuchta eerwa al sins guedis,
uutseyd dae bockinga en dae jefta.

10 Int aerst soe hatter boecka dae personne to Mersum tryra pundameta ende IIII anza
in dae Dyckland by Lioyngia huus. Item soe hatter boecket da jongeraprester niogen
pondameta nesta dyke by da nordera igges weys, ende foerd so scil die jongeraprester
reecka Sinte Poncianus fiowr pondameta in dae Grata stucke, by rede des jongera-
presters ende Wyerd Rycka, ende disse foerscrioun IIII pondameta hatter byfellen
sonderlingen her Ayszen ende Wyerd Rycka to here jefta to sellen, ende dae bytael in
dae tzerka to keren. Item so hatter boecken dae persona aen klenckert, ende den
jongereprester aen goldene.

15 Item Sinte Christophore to Yngelim II pundemata, en dae persona alsoe foel, ende
dae jongereprester II gulden. Item to Beethgem Sunte Martino I hael pondameta, ende
da persona also ful, ende dae jongerprester II gulden. Item to Deynum I pundameta
Sante Johannis, ende da persona also ful, ende dae jongerprester II gulden. Item to
elker tzercka in dae dele II golden, ende dae personen II golden, ende jongerprester
I golden. Item to Bayem ende to Aenyem in elleka loege in dae kustera II gelden. Item
20 her Harmen wp da Scingen an goldena. Item elka biddenda broeren en hael lepen
koorns jetta een lepen hyowra.

Item soe hatter Rioerdis kinden toleyd niogenteen pondameta landis by dae Greena
wey, ende jelkers dat oer gued willer Swobba kinden to. Item so hatter Focke, syner
lyawne, <toleyd> to lyaeffjeftina to her lyffstond dat stens ende tryra kuwagers ende
25 thet algued.

Dit sinth da toroepen orkenen: her Jella person, her Ayszens, Kapa dy scroeder,
Schelta Lamkama, Galla Gapkama, Wyerd Rycka ende Hans dy scroder.

Item is dy sechk dat Rioerdt aldeer naet bynoeghia letha wel, soe schiller naet
habba.

30 *Origineel (A) noch afschriften voorhanden.*

*Druk: a. Schotanus, Tablinum, 123 (naar A?). Opschrift: Testament van Upke Doyema
to Marsum, anno 1439. - b. OFO I, nr. 78 (naar a).*

11

1440 mei 8

Peter Kammengha

35 Int jeer Usis Herens thusend fiowerhundert ende fiowertich, up Sente Wironis dey,
zo had Peter Kammengha, froed ende wys van zenne, al was hy krank van lichama,
maecked zyn leste testament ende lesta willa, ende welde dattet fest ende machtich
scille blywa, in aldusdena manere als hirney scriowen steth.

40 Int arste zo maeket hy to eerwa al zynes guedes, tilber ende ontylber, uuthzeit
jefta ende bokengha, zyne fiower kyndan, in aldusdena manere dat Sicko ende
Zywyh scillet habbe da twene delan, ende Thiamke ende Zacke den threndel zynes
guedis. Ende da stattha to Kammenghabuer scillet Sicko ende Sywich to forende

habba. Ende Thiamke ende Sacke scillet by frionda rede ende by da maerra dele der
mondena bostegia, zo scillet hia den thremdel habba. Ende Sicke, zyn Iya, scil habba
da bihiede der statthena to Kammenghabuer, ende scil bruka ende regeria alla da
guede ond tha kynden to bueckwesta kommeth, by rede der mondena der hy da
5 kynden ende da guede byfellen had, als Menno Jayama, Gerrard Kammengha, Renyck
Kampstera ende Syko Mirtena.

Item zo habbet Peter ende Zyce onder hemman maeked ende bygrypen dat thet
ene kynd scil up dat ore lawghia, hudanne da friondan Zyca naeth moye ende myth
10 frede up da huze ende in da guede lete zitta. Zo hat hio ther nyes consent to racht dat
thet ene kynd up dat ore scil lawghia. Item zo had Peter Zyca to hir lyffstonde toleid
al da stethan uppa dyke, uuth on dath dyap, uuthzeit Ubele steede Kammengha, den
scil Ubelo byhalden zonder here to zyner lyffstonde, ende Garrerd scil aldeerfore weer
upbaerra uppa Hoecke alzo fule als hem blyka mey.

Item zo had hy zyne legherstoe byjared to da jacopinen by User Frowa tot Noed.
15 Item zo had hy boecket hondert klencarda, da scilma dela by her Hoytis ende her
Reynerdis ende der mondena rede.

Item da spreke der hy had up Edo kyndan Kampes, da byfeld hy da monden.

Dit testament is maeked in fule gudera lioda andword, als her Hynricks, zyn
persona to Kammenghabuer, broder Thomas Kraen, her Hoytis, her Rennerdis, to
20 Liowerd presteran, ende Syko Mertena, Renich Campstera, Garrerdis Kammengha
ende Ubeles Kammengha, der aldeerto ropen ende beden weren.

Jowen ende scriowen des jeris ende dis deis als vorsc. is, etc. etc. etc.

In ene kenneze disser wurde zo habbet wy, Hynrich, Hoyt ende Reynerd, presteran,
ende Menno Jayama, Gerrard Kammengha, Syko Mertena ende Renyck, use zygele
25 on dyt breeff hanghet.

Datum als vorsc. is, etc.

*Origineel: A. ARA, Archief Nassause Domeinraad, Hoofdarchief, inv. nr 10313.7.
Perkamant. Van de zeven uithangende zegels nog aanwezig: 3 (106), 5 (42). In dorso: Peter
Kammyngha testament.*

30 *Druk: a. OFO II, nr 215.*

12

1442 november 17

Titardus carpentator

In nomine Domini.

Anno a nativitate eiusdem millesimo quadringentesimo quadragesimo secundo, in
35 sabbatho id est ante profesto Elizabethae viduae, in mei Andreae vicarii in Almenum
et testium infrascriptorum praesentia personaliter, Titardus carpentator, parochianus
in Almenum, corpore et mente adhuc sanus et firmus, in hunc qui sequitur modum
suum fecit et ordinavit ultimum testamentum seu ultimam suam voluntatem constituit.

In primis legavit Sancto Michaeli, patrono suo in Almenum, duo talentata terrae,
40 vocata Lange ghers. Deinde legavit presbiteris in Almenum portionem perpetuam
supra praedium in Aedlum. Insuper legavit curato suo clinkardum, et domino Andreae
tantum, et cuilibet alteri sacerdoti medium clinckardum. Item legavit ..... scutatum

et Beatae Virgini tantum, apostolo suo Beato Andreae tantum. Item ante altare summum unam facem ad X annos, quam vult solvi de medietate magni prati sui.

Item florenum pauperibus pro calceis in perpetuum, supra eandem medietatem prati antedicti. Item legavit hospitali in Herlingen unum clinckardum.

5 Insuper legavit cuilibet ecclesiae in districtu Berri tres grossos, et cuilibet sacerdoti ibidem duos grossos.

Item cuilibet mendicantium scutatum.

10 Item voluit ac ordinavit beneficio Beatae Virginis in Almenum medium talentatum terrae in Langwerrem, quod habet ab eo Jelco in Laenem, pro quarta parte debiti avunculi sui, domini Dodonis, vicarii eiusdem beneficii, pie memorie^a, quod quidem debitum ipse legavit beneficio Beatae Virginis pro nova structura domus eiusdem.

15 Item legavit Jeselick, sorori suae, et filio suo Hermanno, decem klinckardos. Item Jeselicke, sorori suae, nutrimentum unius vaccae in magno prato suo ad usum vitae Jeselicke. Item legavit Sykae, filiae Catrinae filiae suae, tria talentata terrae cum medio in Langwerrem, quando venit ad annos discretionis, et si praefata Syka decesserit sine liberis, tum ista talentata terrae antedictae iterum veniant ad filiam materteram ipsius Sykae. Item remittit Jelconi debita quae tenetur sibi de concessis.

Item legavit domino Andreae clinckardum de antiqua computatione patris sui.

Item legavit conventui in Longnickerck clinckardum.

20 Item voluit et ordinavit filio suo Wibodo domum habitationis suae et domistadium et aliud prope domum et praedium retro domum. Item legavit Tjallae, filiae suae, primum domistadium extra portam cum camera una, et Amelio, filio Rimikae filiae suae, et Ankae, sorori Amelii, et Katrina, sorori eiusdem, secundum domistadium cum alia camera, et ista duo domistadia cum cameris habebunt pro domistadiis in quibus
25 Titardus nunc residet.

Item ordinavit et voluit Beatae Gertrudae duodecim buckinos annuatim in perpetuum suum alimentum dimidium talentatum terrae quod mutavit contra Jelmarum fabrum.^b

30 Item voluit et ordinavit Jeselickae, uxori suae, unum domistadium extra portam, prius non expressum, et praedia quae superemebantur in Soepsum, et aliud domistadium haeredes aequaliter dividant.

Item voluit quod haeredes, scilicet Wibodus, Frouckia et Tjalla, omnia legata aequaliter solvant, et si sua debita reliqua extra primam, vel in prima, quae per iustos viros iuste prius permonstrari, etiam aequaliter solvant.

35 Item voluit et ordinavit Jeselicke, uxori suae, cum filio suo Wibodo caetera bona in domo existentia, mobilia et immobilia, ad Jeselicke usum vitae suae, et post mortem eius in istis praefatus Wibodus solus succedat.

40 Item fecit et ordinavit tutores filii sui Wibodi: Sceltetum Lyaukema, Wibodum, socerum suum, Elgerum, socerum suum, et dominum Andream, vicarium in Almenum.

Insuper instituit Wibodum, filium suum, Tjallam et Frauckam, filias suas, in aliis bonis suis non expressis seu nominatis, mobilibus et immobilibus, aequaliter in haeredes.

---

^a a: morientis.

45 ^b De zin lijkt corrupt. Misschien moet na na alimentum een woord worden ingevoegd, bij voorbeeld: et.

Et si quis de haeredibus huic testamento contradixerit, perdet haereditatem suam. Et si quis de illis quibus legatum est, aliquid etiam contradixerit, similiter perdet quod sibi legatum est, quam quidem haereditatem seu legatum habebit patronus in Almenum.

5 Hoc praesens testamentum seu hanc ultimam voluntatem valere voluit testamenti iure aut codicillorum, seu cuiuscunque ultimae voluntatis omnibus modis et formis, quibus melius valere poterit.

Acta et facta sunt haec in domo habitationis domini Andreae, vicarii in Almenum, anno et die quibus supra, in mei, Andreae antedicti, praesentia et domini Rudolphi, curati in Almenum, ad praemissa vocati et rogati.

10 In praemissorum fidem sigillum meum et sigillum curati antedicti sunt impressa.

Origineel (A) noch afschriften voorhanden.

Druk: a. Schotanus, Tablinum, 70-71 (naar A?). Opschrift: Testamentum Titardi carpentatoris, parochiani in Almenum, anno 1442. Notabis autem hunc meminisse uxoris suae et filii Wibodi et filiarum Tjallae et Froukae.

15

13

1450 januari 17

Ritsche Jelmera

In nomine Domini, amen.

20 Dit is Ritschen Jelmera testament oft syn lesten wille, al was hy cranck van lichame, hy was toch wytlyck ende gesont van sinnen, in alsulken forma ende manire als hymnae staet.

Item in dat erste dat hy maket to rechte arfnamen al synes gudes Remmeka, Kempa ende Haye, uutseyt yefte, almissee ende bukinge, ende syne^a drie bruders haer twe susteren als Ayle ende Elken uut to beraden by vrienden rade.

25 Item van dissen voers. guden soe sal Remmeka voer die bernth der zyelen Jelmera staeta to besitten ende een pennighshure als syne^b Jelmera stede gadelix leggende is nae Ritschen doot.

Item soe leghet Ritscken Jouken, synre dochter, toe tyen schilden renthen op Amelant ende een stal koen ende een gued bedde mit syn toebehoren, ende dit voers. gued nae Jouken doot weder to vallen als dat recht inholt nae Vryeschen rechte.

30 Item soe leyt Ritschen voers. syn drie dochteren, als Jeltgien, Wytgien ende Aenschen, datselve gued toe dat hy hoerluden ontheyten heeft, als syt bewisen moghen ende niet geboert en hebben, dat sullen betalen syn arfnamen, ende Hilleka, hoer suster, alsoe vele als een van die drie dochteren, der onberaden is.

35 Item soe wil Ritschen buken Sunte Magnus, syn patroen hy<r> ter kerken, IIII schilden. Item soe wil hy boken in Dongeradeel ende Ferwerdedeel tot elken convent twe tonne byers. Item voertan soe wil hy buken tuschen Ee ende zee, Hyama meer ende die Lauwerse, als sede ende pleghe is. Item to Tonnaeurt, daer hy in die fonte

---

^a D: zie.

40 ^b D: sie.

- geweest heeft, een schilt. Item elk bidden orden een halven schilt. Item soe wil hy hebben dat syn arnmen sullen wyen laten die cappelle in die ere Godes ende Sunte Barbare, ende voertan wil hy dat sy sullen holden tot disser voers. cappelle enen stedighen priester in dat ewighe op horen kost, buten ander luden schade, om al vergetene saken daer syn ziele pine van hebben mochte. Item soe wil hy, Ritscha, alle bekende schulden betaelt hebben van syn arnmen. Item soe begeert hy nae syn doot dertich swaer missen. Item voer al vergheten zyelen leyt hy toe Abert convent, Luni-ghekerke ende Nye clooster elkerlyc een olde schilt. Item voertan soe wil hy die buken vergheven by syn personen rade ende goede luyden alst redelyck ende goedelyck is.
- 5
- Item alle disse voers. ponten wil hy holden hebben stedelic ende vast van syn arnmen, by een pene des arnschips toe verliesen. Item disse voers. ponten begeert Ritschen oeck van Remmeka, Kempa ende Haye vol to brenghen soe sy alre eerst moghen nae sine doot sonder vertoch, altoos dit testament toe verbeteren ende niet toe verarghen, bi den pene die vors. is, als Remmeka ende Kempe ghelovet hebben in syn hant als hy liggende was in syn crancheyt.
- 10
- In heren Frederic, persoen up Amelant, here Ubele to Blie, here Ropke to Merum ende Tgeert Zytgima jegenwoordicheyt.
- 15
- Want wy, vors. lude, sonderlinghe syn daertoe ghebeden ende gheropen van Ritschen, ende op ene mere^a vasticheyt ende waerheyt disse vors. ponten soe hebben wy, vors. luden, onse seghelen up spacium disses jegenwoerdighen testament ghedruct om Ritschen, Remmeka ende Kempa bede wille. Ende ick, Ritsche vors., in mere ghetuich des waerheys heb selve myn seghel op spacium disses brieves ghedruct.
- 20
- Int jaer Ons Heeren dusent vierhondert ende vyftich ghescreven op Sunte Anthonisdach confessoris.
- 25
- Onder den principale deses, in papier geschreven, stonden gedruet vyff groene wassen segulen, doch waren de vier all door outheyt ende droogte affgevallen, ende d'vyfte noch kenbaer.
- <M.a.h.:> Nae gedane collatie tegens den principale testamente van Ritske Jelmera, geschreven in franchyn ende versegelt als boven, is desen daermede bevonden te accorderen.
- 30
- In kennisse van my, desen 7^{en} decembris 1663, ter ordonnancie van den Hove,
- <ondertekend:>
- Scherhagen.
12.7.1663.
- 35
- Origineel (A) niet voorhanden. Volgens de vervaardiger van het afschrift E was het geschreven op papier. Scherhagen, die E tekende voor collatie, spreekt van perkament. Het is niet duidelijk of Scherhagen hier de afschrijver corrigeerde, dan wel of hij zelf een vergissing maakte, bij voorbeeld omdat hij een soort standaardformulering hanteerde voor de authenticering van afschriften. In F, gebaseerd op E en geschreven door dezelfde hand als E, is in het afschrift van de ondertekeningsformule franchyn stilzwijgend veranderd in papier.*
- 40

---

^a E: mette. D: mera.

Afschriften: B (1483 maart 13, vidimus door broeder Tymen te Ee en Lywa Bolta, naar A). Niet voorhanden. - C (16de eeuw, door S. Nicolai, naar B). Niet voorhanden. - D (1568 oktober 21, door P. Eemskerck, naar C). RAF, Archief Familie Van Sminia, inv. nr 1913 a 3. Opschrift: Copia copiae. In dorso, m.a.h.: Minuten vant proces van de heerlicheit van Amelandt tusschen Hette van Aebingha ende Peter van Cammingha. A. - E (1663 juli 12, geauthentiseerd door Scherhagen, naar A). RAF, Archief Hof van Friesland, inv. nr EEE 2, f. 519-520. - F (1664, door dezelfde hand als E, maar niet geauthentiseerd, naar E). RAF, Archief Familie Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg, inv. nr 939.

Druk: a. De Boer, 'Oorkonden Van Sminia' 296-298 (naar D). - b. OFO IV, nr 11 (naar D).

Uitgegeven naar E, dat als enige van de afschriften rechtstreeks teruggaat op het origineel. Bovendien is D, waarop de eerdere drukken teruggaan, zwaar beschadigd.

14

1451 april 18

Site Kammingha

15 In den name Ons Heeren, amen.
 Int jeer Ons Heeren 1451, op Palma dey, toe fyouwer wren toe middey, soe hath dio erbare frouwe Site Kammingha, wy[s] ende froet van sinne, al was hioe sieck ende kranck van lichame, ma[cket] her testament ende willa, ende wolde dat dit testament fest ende machtich[h] ende onwandelber blyuwe scholde, ende dat in forma hirney sc.

20 Int aerst so had hy her legerstee byerret to dae jacopinen by Peter, her mans, ende hadde hemmen boecket een fatte ku off een oxa, buta dat land der [Peter], dem God nedich sye, jouwen had dan jacopinen foer syn zeel, ende dae sio j[out] om een euige memorie, ney inhalt Peters testament.

25 Item om den pron[da] der Sythe aldmoeder macket toe Leckum, dat schillet her kinden ordine[rie] ende schicke ney uutwysinge Sythi oldmueders testament, in den d[***] dattet byhalden is. Ende is dat neet, soe wil hioet hadde dat den ha[eldeel] schil hadde Sinte Cecilie, den odera haeldeel schillit dele da tweer p[resteren] toe Leckum. Ende hwer dat ment foer aeskia mey dat land deer to da p[ronda] heerd had, dat schillit da kinden toe da pronda weer jaen als vors. is. Ite[m] had hio jouwen der

30 tzerke to Wirdum in dat joewich dae thrie pondameten dee[r] Epe pelsers nu had toe heer, ende is een schyeld renthe. Ende weert seck [dat] Leckema of Wirdama, om needsecke off ongefalle deer hemmen mochte onfalla, dat vors. land schulde selle, Sythe nest erffgenamen dat land weer [in] te leghien, off dat nyar deerfan toe hebben.

35 Item des hadt hyo macket he[r] boekinghe in een somma soe greet als dyo Peters was, ende dat to jaen helg[um], heren ende in loghen, ney inhalt Peters testament, oers dat men jaen schi[I] sulke somma off buckinge in logen der Sythe land hath lidzen, als Peter [***] deer hy land lidsen heed.

40 Item hath part dar Peter compt deer hio op^a in [***]mynghe^b gued hadt toe Rauwert ende mit goed ende mit riucht hadde [***], deer schil dyo tzerke toe Rauwert hadde den haeldeel, ende dae sistere toe Ny[e]cloester den haeldeel. Item des heed hio

^a Hierna doorgehaald: d. Ook het woord op lijkt overbodig.

^b Misschien niet het slot van een langer woord, maar te lezen als Iuynghe (Juwinga).

leend Eemken toe Wirdom een paer schotte, des schil dio tzerke toe Wirdum hadde da ena oft de bytael, da oera schil hadde Walla, Emke dochter. Item hio had jouwen dae twa presteren te Leck[um] toe hiare leen in dat ewich elck een schild renthe, ende als her kinden dee[let], soe schillet hia elck een pronda also fulle lands uutwyse als
5 een schild renth[e]. Item dae fyouwer pondameten op dae Nyland der Peter ende Sythie toegerre capet [habbet], dir schil de een fan hadde dyo kerke toe Nyenhove, dio oere int gasthuys, die tred Oldenhoeff, die virde toe jacopinen. Ende des had jo joun, ende dit was by consent her kindene, een ku toe Oldehove toe dat Sacramentshuys, o[ff] dio werdye derfan. Item soe hat jo mecket thien jeradeel, toe Oudehouwe [toe]
10 ferweryen. Item uutledinghe, trytigha dey ende jeerwondt schillit dae erwen toelicke steen ut dae mene. Item des deys als men her uuttet, soe schill men jaen elck een ald schamel mensche een butken, dae ore elck een hael flaems[c]he. Item soe hat hyo Sicken, her zoon, her ziel befellen toe ferweryen, ende had mecket fyouwer adeel foer haer ende here mueder, dae twae toe jacopine[n] voer her ende Frouke, her moeder,
15 dat thred toe Leckum foer Frouke, ende dat fyerd toe Kambuer foer herselffs. Om dit tho ferweryen soe had joe Sicken weer toleyd, euelick ende erflick, thien postulaetg. renthe. Foer dae sex postulaetg. renthe van disse thien vors. soe schil Sicke hadde dat terp, lidsende op Blitzardera terp, ende da ore fyouwer schilden, hem uutwyse in land dir aldernest. Item dae susteren der sint tho Galilea, ist dat jae dir bliuwet, schillet
20 hadde een kue ende da maeste pot, twa syde speck ende twae heep. Ende wert seck dattet van herre wrste fonden werde dat hya toe Wiswer[t] soude blyuwe, soe schille hyat alder hadde.

Item jo hat macket toe erven al her gueden, replick, onreplick, byhala bockinge ende lieffgifte, Rienick, Sicken, Tiemck ende Sacken, ende hattet macket om een scheidenge herrer kinderen als ney folget. Int eerst had jo achthondert pondameten, dat laugit hyo ende deelt aldus dat her zynnen, als Rienck ende Sicke, schillit ieder hadde treddeheelhondert pondameten, ende Tiemck ende Sacke schille yder hadde oerheelhondert. Ende in disse 300 pondameten der da dochteren schillit hadde, soe schillit hya hadde dat land to Teghum ende to Meedum, ende het dat land minder is
30 dan da thryahondert pondameten, dat schil men hemmen foert uutwyse to Leckum. Ende dat selwerwerck als Tiemck had ende Sacke hadde schil, deer uut dae reet gaen schil, dat schilet da famna aldeer abuta hadde. Ende wert seck dat disse achthondert pondameten naet ful were, den schade schillit hya toegerra hadde, aeck inschilden ende uutschilden toegarre op to berren, ende van dae renthen uut da mene tghaen to
35 betelien. Ende weer dio somma meer dan 800 pondameten, dae bata schillit da knapen hadde. Item dat land der van Jouke Eekengha comen mocht, ney uutwysenge syn selffs brieffe ende segel, dat schillit da knapen te foerdel hadde da schatta deer hya lidzet, oers dat tho Medum ende toe Leckum.

Item dat s[tens] Kammengabuer, der fan Sithe renthen mey thimmere is, dat schil Sicke frye ende quit hadde, ende derfoer schil Reenck weer hadde dat hael stens to Camstera ende den steen als dy to Kamstera opt heem is.

Item Rienck schil hadde dat litick spaen, ende aldeermey dat graet bitellet. Item Rienc[k] schilma bitallia uut da mena da litike scotta ende den selvere rema en da litike schotte schil Thiemck byhalda. Item die wirdinga fan da rema is toliff schilden,
45 als her Hoite wel weet.

Item dae sex pondameten der da susteren toe Galeyen toethereth ende in hyarra land leyd op Kammenghabuerstera hemrick, dae schilme dae susteren weerjaen, ende afterstallige renthen deer hya by wera wirden sidze willeth, schil men hemmen bytelye.

Item Sinte Vyt toe Oudeho[ve] silme bitelye uut da mena sex clinckerdan fan een hael pondamete landis der Peter capet fan dae foegeden, lidzen by syn land in dae Keegh.

5 Item weert seck dattet Rienck naet halda wold fan dat spoen als vors. is, soe schillet da famna habba dat litti[ck] spaen, ende dat graet schil men hem bitellia derfoer dattet werdich is uuth da mena, up dat deer hi opberd hath. Ende Renic schil habba den grate bisleyne hoorn, ende dae oer trye kynden schillet dela dae ora schensvet. Item Saeck schil Site huuth toe forndeel hadde, ende dat glas off da schalia, hocra dat hyo lyarra wil, ende fiouwer selvere leppelen, als tweer van da beste ende 10 tweer van da menste. Item Rienck moeder Froucke suarte hoern. Item ist dat Saeck tzeest van dat gles ende schalye, soe schil Thyemck dat oer hadde.

Item broer Syuwert ende her Henrick elck een alden schild. Item fyouwer stuk goldis schilme jaen om Godis wille by broeder Syuwerts reed ende heer Henrick. Item dae tzerke toe Roerdahuysum schilme jaen fyff schilden. Item Rienck schil wederkeere vyff rynsckg. toe Dockum. Item Rienck schil weder jaen een paer oxen. Item, 15 deer Sicke by was seyde Sitze dat hyo eta conscientie heed fan Personie gued, ende wold dat ment Nyeckloester alheel leet folgie.

Dit testament is macket in gueder liodene antwort, der aldeertoe ropen ende baden sint, als her Henrick, persona tho da Aldehove, der Syte bichtfaer ende testamentarius 20 was, her Intha, aec persona tho da Aldahove, broder Gysbert, prior tho Liouwert, broer Tho[mas] Kraen, broer Syurdt, her Symen, decken alhier tho Liuwert tho da Aldehove, Syke Martena, ende oers guede lioede deer aldeermey by ende to baeden waeren, in der tyt ende des deys als vors. is.

In een weerheyte dysis brieffs soe habbet wy, Henricus, Intetus, vors. persona, uus sigelen hier op spacium dis brewis tracht. Ende wy, broer Gisbert, habbet voer uus 25 ende voer broer Syurdt, usen lesmaester, dit brieff mit uus ambtissighil bisigelt. Ende wy, broer Thomas vors., Simon, decken ende prester, Sike Martena vors., habbet dit brieff mit use segelen aeck meybesegelt, deer bror Ghysbert, uus prior, my, broer Thomas, orloff tho joun hadt.

30 Int jeer Ons Heren 1451, des wernsdey ney Bartholomeii apostoli.

De copie waernaese deese ges. is, berust te Kambuer.

Origineel (A) niet voorhanden.

Afschrift: B (15de of 16de eeuw, naar A). Niet voorhanden. - C (16de eeuw, naar B). RAF, Archief Familie Van Burmania-Van Eysinga, inv. nr 16. Zwaar beschadigd; aan het 35 eind van enkele regels vallen woorden of delen van woorden weg door afbrokkeling. Opschrift: Copie. In dorso (= f. 2^v): Copie copie van Syt Kammingha testament, in date 1451. <M.a.h., 18de eeuw:> Testament van Sytia Kamminga, 1451, op Palmdag.

Druk: a. OFO IV, nr 12.

Bawck, vrouw van Hessel

In Godes naeme, amen.

5 In jeer Uus Heren M CCCC ende twa en vyftich, op Sente Franciscus dey, by
 vespertyt deys ofte deeromtrent, da betochte Bawck Hessels wyff, all was^a hyo
 lichamelyck sieck, machtich allyckewal in da sinnen, datter naet wier wissere ende
 vergankelycker tingen dan dy daed, en naet onwischer wier dan dy uhre des dades,
 aldeerom soo hat hyo haer leste wille oefte testament maket van wirde tho wirde als
 hierney schreven stiet.

10 Int aerste soo beyerret hyo her legerstall thoe broern, by her moeder, ende hyo
 bespreckt da broern fyour pondematen landes, lidsende oppe Nyland in den Hindere
 seete by da fyouer pondematen in da Dycksherna. Ende dy landseta schill altydt wesse
 nest hier en hiere erven nest kaep, falt dat da broern dat landt verkapende. Ende
 hiervoor wil hyo hebben een yoege missa thy da broern. Item soo bespreckt hyo dy
 15 gardiaen een postillatusgolden. Item de lestmaester eeck alsoo fulla. Item da koster
 een heel postillatusgolden. Item elcke prester van da broern die missa det thy her
 uutinge, een hael golden, ende elcke jonge twa flaemschen^b. Item elcke haudprester
 dir missa det twa flaemsck. Item soo beyerret hyo fyourwerff XXX missen als voor
 haer zeel, haer kynderen zeelen, ende voor haer vader ende moeder zeelen. Ende dissa
 20 schill Ynnen^c winna van da broern, dir hem best tincket. Item voirt soo will Bawck
 dat dy gardiaen sil uuytlidse thy haer uuytinge da kost thy alle freunden ende Sinne^d
 Bockes dat bier.

Item voirt soo bespreckt hyo Sinte Marten twa pondematen op Engla meden. Item
 maester Dirck een rens gulden. Item die persunna ende heer Willem elck een klinckaert
 25 ende twa oere presteren elck een haele klinckert. Item voirt soo bespreckt hyo da
 presteren tho Aldehouw [***]^e ende dan broern alsoo fulla, ney syd ende plyga. Item
 da oere trye bidden oerden elck een postillatusgolden. Item soo bespreckt hyo Uus
 Lieve Vrowe thoe Staveren een pondemate op Engla meden, ende da schillet da
 foechden inlossen mit tian rinsgolden thy haer IIII pondematen^f behoeff. Item voirt
 30 soo bespreckt hyo der tzercke ofte patroen thy Westhem sex pondematen, lydsende
 op Alde mer in Siert Gaytya gueden, dyr hy syn lichter sin joun hiede, ende dat
 schilme vercaapie als men die tiercke timmeren schillet, ende naet eer. Ende dat schill
 bewerye ende regerye maester Dirck to Bolsert ende heer Willem, vicariuen aldaer,
 ende Lolle Ockinga, ende hyo wil naet dat Hessel dirin taesta schill. Item wiert dat
 35 Hessel oeff syn persunna oeff immen ven syn wey hiertho^g seyt oeft det, soo schillet
 dye foegden ty Aldahow dat landt vercaapyen ende bruycke thy Sinte Martens timmer,
 ende twa pondematen aldiert ho dir hierney schreven steen. Item soo bespreckt hyo dat

---

^a G: wal.

^b K: blanken.

40 ^c K: emandt. *Blijikbaar las de afschrijver*: ymmen.

^d K: Inne.

^e G: *open gelaten*. K: seven jaerden.

^f *In plaats van IIII pondematen in K*: nye pronda.

^g *Hierna in K*: eet.

persunnaetschap tho Westhem twa pondematen landt, lidsende ende^a op da ferw<er>t als voors. is. Item da patroen op Nylande ende dae pastoren^b aldeer een pondemate landt, lidsende op Alde mer als voors. is. Item voort soo bespreckt hyo dat betal van trya pondematen, lidsende aldier, Merck tho Mynaldum.^c Item ist dat Homma hierthojest naet en det, meer let dat betal uitkommen restelyck van^d alle desse voors. landen ende ney maester Dirck, heer Willems ende Lolle Ockingha voors. ordonnantie, soo will hyo dat tsercke in Abbega toe een pondemate in da verschrevene landen ende alle da achterstallinge renten da Homme hat behindert ven dat voors. landt, dir hyo Homma conscientie mey beswiert, ende oors soo wil hyo naet tho dat zerck voors.

5 Voirt bespreckt hyae Remmert Epes twintich ringgouden toe leeringe, ende dirin soo will hyo recknet hadde dat hyo hem joun het.

10 Item thy timmeringe dat gasthuys fyower ringgoune. Item bespreckt foirt hyo die arme LVI ringgoune, thy thyane jerum te betelien, ende dat wil hyo aldus deeld hadde, als elckes yers da op Goede Freed to Hospitael by Snitse twer ringgulden da arme menschen om tho delen, ende in da costerie aldir een, ende to broeren afflaten twyre^e ringgouden oick da armen om te delen. Ende dit wil hya dat maester Dirck, heer Willem ende Lolle voors. betelie van Wybinga ende Jan^f Gerlinga goeden eer dy aeriwe eewige renten opberra schall, hwant dit is van zyn setta penitentie toe Mechelen. Ende dirthoboppe soe bespreckt hyo den aermen hondert peer schoen ende

15 sestien klinkaerden aen linwaerden, dat neettrefelycxste is^g.

20 Item soo bespreckt hyo elcke tiercke in Wimbritseradeel twa flaemsck^h, ende een da zercke, ende een dy persunna.

Item voirt om haer ziel silligheydt ende foir faer ende moeder ende haere kynderen ende alle haere fryeune zielen ende voir alle tuestere secken dir verjetten syn ende naet

25 foirklaert, soo ordonneert hyo een pronda in Sinte Martens tzercke tot Bolswardt, thy Godes eere ende Sinte Nicolaes ende Sint Jans Baptist, ende jout thy da pronda Wybinga goed oppa Nyland, alsoo graet alst nu is ende dy landzeta bysget, dat huys dir hyo nu in wennet, ende fyowre pondematen op Engla meden, ende dirtho besprecktⁱ een heel miswade met een thelck van trytich laed silvers. Ende die aerste priester op

30 da pronda wil hyo dat maester Dirck dir dy pronda besitter schil wesse, hy wil oft toe lyff sie. Ende thy da pronda soo schillet dirney da trye haedpresteren toe Bolswart hadde altyda syn frya ker, hwam dat hya tzese willet, sonder des steds tosidsen jeff oers emmen, ende altyda soo schillet hya een priester tzesas van haer bloed, alsoo langh als dir ys een tho lyff, oers soo moege hya tzese hwa dat hya willet als voors. is.

35 Item foert soo macket hya Ebela, Bocka Ynne sins wyff, toe eenichste erva to da neyscrewe goederen, als in Gerlinga goeden mit syn toebehoren. Item in da helfte dir

^a K: alde. Lees: aldier?

^b K: priesters.

^c Deze zin luidt in K: Item voort soo bespreect zy dat Hospitael van [***] drie pondematen, leggende aldaer, hoorende toe Mynaldum.

^d In plaats van betal uitkommen restelyck van in K: Hospital rustelick toecomen.

^e K: drie.

^f K: van.

^g In plaats van dat neettrefelycxste is in K: daert nootdruftichst is.

45 ^h K: blanken.

ⁱ Hierna in K: zy.

hya lidsende haet van alle goeden op Hendycke, ende hiervin soo schill Ynna voors.
da boeckinga ende bespreck jefte lyaeffyefte oers den voorschreven is.^a Item dat oer
helfte bespreckt hyo all heer susterlingen thygaer ende Dowa Hiddama kynder
thoelycke mey^b melcoren tho delen, op aldocken vorwert: indien dat hya helpt
5 Ynden en Ebel, syn wyff, thiarens toe vercriegen op Hendyck, ende hwam hen naet
helpt, dy sall syn deel verschaet hebben thy datjens behoeft deert Yemme^c helpt. Item
hierthoboppe soo bespreckt hya Dyorcke^d Hemma fyower ponda in Gerlinga goed
indien dat hy Haering da sex ponda naet vercapet hat, ende hat hy dat deen, soo will
hya hem naet meer tho. Item soo bespreckt hya Doede Alberts een pondemate aldeer.
10 Item Epa Hiddama aeck een aldier, ende Hidde ende haer kynderen oick een aldeer,
jefst hyaet muchte tefta^e wessen ven her vader.

Item soo bespreckt hya Hidde hiaer grawe tabbert ende oick dat foer, ist dat Hessel
her dat foer toestiet. Item soo sell heer Harich^f dat span hadde, indam dat heer Jarich
syn wiert halt toejens hiaer ven da XX postalaten. Item ist dat Jetcke Hidde dochter,
15 Hyne wyff, naet weer kryget ven her klayen, soo bespreckt hyo Jetcke haer nye rede
rock. Item voirt bespreckt hya ven her deel til^g guedes een bed die aermste broer int
klaester op tho slepen. Ende als dy broer off wey reysset, soo schil dy praster ven heer
pronde dat bed weer tho syn huys hallie ent dir compt effter een oor schemel broer.
Voirt soo bespreckt hy een bed om Godts wille. Item soo bespreckt hya Doecke
20 dochter Gautien ses pondematen landts in Gerlingha goed, ende her blawe rieme ende
een blawe pongh ende een paer blawe klaen mit da schoten, ende een bed met zyn
toebehoren, met een foerde fachte ende een goed lirs^h, dir Inna schil jaen, ende
fyower paer slaegen staen aen her rede rock, ende Inne schilt verbeteren by goede
luyden ried, ende disse famuleⁱ bevelt hyo maester Dirck tho Bolswardt, Lolle
25 Ockingha ende Hissen, syn wyff. Item voirt soo^j bespreckt thyo Gautie een stuel ende
een banck met kessen ende hiaer dyoep ende her linwerck. Item soo byspreckt hyo
Syowck Oege dochter een lytie silveren rieme van tien leed, ende Saecke, her suster,
een gouden ringh. Item soo bespreckt hyo een schamel vrow te Staefren een klinckert.

Item tisse lesta wille will Bawck voors. een voordgongh hadde ende steed ende fest
30 hadden hadde ney syn articulen, ende wil dat dissa lesta willa machtich sy als een tes-
tament j<e>fte codicille jefte als eenen leste wille, ende in alle manieren als hyo best
ende goed wesse mey ney dat riucht, geestelyck yeff wraetsch. Ende wiert dat hyo een
oer testament maket hierney, soo will hyo dat dit testament allickewoll machtich sy
ende dat oer naet, het en sy dat dat oer testament een roeping maket ven da eerste twa
35 rygen des testaments. Ende wiert secke dat immen dit testament inbrecken wolde ende

---

^a In deze zin ontbreekt een werkwoord, bij voorbeeld: bitellie of: foldwaen.

^b G: ney. K: met.

^c K: Innen.

^d K: Dweke.

40 ^e In plaats van jefst hyaet muchte tefta in G: jest hyaet riuchte testa. In K: ofte zy iets
mochte ten achteren.

^f K: Jaerich.

^g G: te; K: roerende.

^h K: liew. Misschien liif (lijffe)?

45 ⁱ K: familie.

^j Hier breekt K af.

naet haede wolde datter in schreven stiet, dy schil verberd hadde ende verberren alle da baete, jeften ende ruychten dir hem thoschreun sint in dit yegenwordige testament.

Hier hebben wr ende oen wessen maester Dirck als een testamentoir, persunne tot Bolswardt, Hendricus ende heer Willem, vicariuen aldir, Sippa Tyercx, raetsman,
5 Dowe Auckes ende Anne Pyters, schepen tho Bolswardt, als orckenen geroepen ende gebeden.

Ende wy, Teodricus, Hendricus ende Wilhelmus, Sippa, Dowes ende Anna en da tuygen th[***]^a voirschreven wierhet habbet uuse sigelen aen dit brieff hensen om Bawcke beda willa.

10 Int jaer Uus Heren ende op den dey als voirschreven is.

Onder dese copia copiae stonde geschreven als volcht: Gecollationeert yegens seeckere olde gelyckluydende instrument ofte copia, in papier geschreven, ende is bevonden daermede te accordeeren op den XXII november 1576 by my, secretaris van Franekerdeel. Verteekent: Ae. Ailema, met eenyge streecken.

15 Ende stonde under deese acte: Nae gedane collatie tegens dselven copie is desen daermede van woirde tot woirde accorderende bevonden, behalven dat den woirden op de andere zyde, parenthesi includeert, aldaer in margine stonden gescreven. In kennisse van my, onderges. openbare ende by den Hove van Frieslandt geadmitteerde notaris, wonende binnen Sneek, in presentie van Joris Roelants, die desen heeft helpen
20 collationeeren ofte verlycken, op den derden daech junii anno XV acht ende tnegentich. Oirconde onse handen. Onder desen stonde geteeckent: Joris Roelants ende J. Bloemedall, met hun linien ende streecken gecircumschribeert.

Ende is naer collatie bevonden metten voors. copia copie te accordeeren by my, onderges. secretaris der stede Bolswardt, op den 24^{en} augusti. Ende was geteeckent:
25 T. Siccama, met eenige streecken.

Ende daermede accorderende bevonden by my, onderges. secretaris der stede Bolswardt, den 6 october 1621. Ende was verteekent: T. Siccama, met eenyge streecken.

Accordeert metten copia van copia copie, in kennisse van my, onderges., den 25
30 november 1643,

<ondertekend:>

Jensma.
1643.

35 *Origineel (A) niet voorhanden.*
Afschriften: B (genoemd in C). Niet voorhanden. - C (1576 november 12, door Ae. Ailema, secretaris van Franekeradeel, naar B). Niet voorhanden. - D (1598 juni 3, door

---

^a G: na de th een afkortingsteken. Lees: thuigenisse? De hele passage en da tuygen th[***] lijkt corrupt, en moet waarschijnlijk worden gelezen als: in da tuyg fen disse.

- notaris J. Bloemedall te Sneek, naar C). Niet voorhanden. - E (z.j. augustus 24, door T. Siccama, secretaris van Bolsward, naar D). Niet voorhanden. - F (1621 oktober 6, door dezelfde, naar E). Niet voorhanden. - G (1643 november 25, door Jensma, naar F). GA Bolsward, Archieven Bolswarder lenen, inv. nr 23. - H (18de eeuw, naar G). GA Bolsward, Oud Stadsarchief, inv. nr 36, p. 358-368. Opschrift: Copia van copia copiae. In dorso (= f. 4^v): Copia uyt zal. Bawck Hessels testament, 1643. - I (19de eeuw, naar G). RAF, Archief Provinciaal bestuur van Friesland 1813-1918, inv. nr 2064, p. 401-413. Opschrift: Copia van copia copia uit Bawck Hessels testament, Wiebinga leen, anno 1452. - J (19de eeuw, naar G). *Ibidem*, inv. nr 2065, p. 257-268.
- 10 Onvolledige vertaling in het Nederlands: K (17de eeuw, naar voorganger van G). GA Bolsward, Archieven Bolswarder lenen, inv. nr 24. Opschrift: Translaet.
Druk: a. OFO IV, nr 15 (naar HIJ). - b. Abma, Bolswarder lenen, 69-73 (naar a).
Uitgegeven naar G, het oudste afschrift. Enkele suggesties voor betere lezingen uit K, dat een van G onafhankelijke overlevering biedt.

15 16

1455 oktober 9

Lutze Abbama

Ick, Hermannus Haeghen, personner tho Nyehowe, Siwerd Baucka zen, ghaemegch tho Huzem, wy bekennen ende bytughen myt tussen open breeve dat wy daer over ende aen gheweest hebben ende thoegeropen als ander orkenen, dat Lutze
20 Abbama, daer God naedich soe, heeft gemaect een eewich deel en een eewich fredex bolla thoe jowichga deghen tho Huzum tzierka tho bringhen, prester aefter prester, in dat veech als foers. is. Ende waer dat saecke dat Lutze funden^a foers. hyran breckelick of foersumelick in woerden, soe heeft Lutze foers. dirmey byzwerighit ende inleit in da trera pundameta fan dae sexsum dyr hya <ende> Campe Abbama, dyr God nedich
25 zee, dyr hya thogaerra caepet habbeth, lidzende in dae gued dyr hya tho Teernze habbeth in dae finne.

In een orkenschap disser weerheit so hab ick, Hermannus, personner foers., myn sigel opt spacium disses breefs ghedrucketh. Ende hwant ick, Siwerd foers., gheen sigel brucken bin, soe heb ic ghebeden Johannes Itzes soen, scheppen in Loewrd, dat
30 hi dit breek om myner bede wille bysiglet haet.

Int jaer Ons Heren dusent flowerhundert ende LV, op Sinte Dyonisius dey et sociorum eius.

Onder de principale deeses stonden de reliquien van twee zegelen, in groenen wasse gedruet. Nae gedaene collatie is deesen metten principale te accorderen
35 bevonden, in kennis van my, ondergescreven notario, den 8 january 1614,

<ondertekend:>

H. Regneri.
1614.

---

^a Lees: frunden of: kynden.

Origineel (A) niet voorhanden.

Afschrift: B (1614 januari 9, door notaris H. Regneri, naar A). GA Leeuwarden, Archief Hervormde Gemeente Huizum, inv. nr 269. Opschrift: Copia.

Druk: a. Van Borssum Waalkes, Kerkelijke toestand Huizum, 46-48. - b. OFO IV, nr 20.

5

17

1455 november 26

Feddricus Hummama

In nomine Domini, amen.

10 Anno nativitatis eiusdem M CCCC quinquagesimo quinto, in crastinum Katherine virginis, Feddricus Hummama, licet corpore infirmus, compos tamen mentis ac roboris, suam ultimam voluntatem ac testamentum condidit, disposuit et in modum quod sequitur ordinavit.

15 In primis elegit suam sepulturam apud Sanctum Salvium, patronum in Dronryp, et assignavit eidem sex klinkerdos, quos dedit lapicidiis ad structuram turris. Insuper dedit eidem pro se et pro suis amicis et pro terra situata in da Polum, quam sua matrona pie memorie eidem Sancto Salvio assignavit, terram situatam in Menaldum, vulgariter dictam Syolema goedt, tali conditione adiecta quod curatus in Ryp una cum inhabitanti in Hummama stata de predio predicto annuatim usque in eternum devolveret tres klinkerdos pro salute anime sue: unum klinkerdum in honore sui apostoli Thome ad quoddam lumen cerei, vulgariter dictum een scywrie, alios duos klinkerdos ad utilitatem pauperum in calceos. Item voluit ut curatus et sui heredes sint procuratores predicti predii, ut si aliquis attentaverit predictam terram regere ac dare alicui in huyer, ex prescripto voluit ut prefata terra ad suos heredes devolvetur. Item assignavit curato et perpetuo vicario cuilibet duos postulos. Item prebendario duos florenos.

25 Item omnibus mendicantibus, cuilibet florenem renenzem. Item fratribus regularibus, videlicet in Anygem, Lyoniaclaester, et Abert, Achtlum, Audaclaester, cuilibet postulatam. Item sororibus, videlicet Nyacclaester, Ogaclaester, monialibus in Lewerdia et Bayum, cuilibet florenum. Item Virgini Sancte Marie in Blessem, Schyngen, Dongum, Buer, cuilibet ecclesie talentum, presbiteris stuferum. Item assignavit in districtu Mennaldum ad quaslibet ecclesias quatuor flamenses, presbiteris stuferum. Item ut mendicantibus omni anno de Hummama stata daretur una mensura orde, videlicet een lest koern. Item curato in Englum florenum. Item Sancto Nicolao, patrono in Mydlum, florenum, presbiteris stuferum. Item ad Sanctum Cruorem in Stauria et Virgini Marie ibidem in salutem talentum etiam. Item hoc in loco pro vino et hostibus toties phlypporum.

35 Insuper fecit heredes suorum bonorum omnes filios suos ac fi[...]^a, videlicet in omnibus suis bonis mobilibus et immobilibus, et voluit ut sua legitima mulier Eteka, mater fylionum suorum, haberet custodiam, proprie byheld, omnium bonorum mobilium et immobilium. Et etiam pro causa donationis, videlicet Iyaefgefte, assignavit et dedit ei unum predium, vulgariter dictum Jonguma goedt, tali condicione adiecta quod

40

---

^a Aan te vullen tot: filias of: filiam.

antiqua Eteka, mater Etkonis, anuatim de predio prescripto habebit VI klinkerdos, videlicet ad suam utili[tatem]. Post obitum vero eius allegati sex klinkerdorum redditus devolventur ad heredes, videlicet suos filios, et si filii sui seu legitimi disceserint sine filiis legitimis, voluit ut pretacti VI klinkerdi anuatim ad usum ecclesie et patroni in Ryp devolven[tur].

5 Item ordinavit ut soror sua illegitima, videlicet Truyd, tantum de suis bonis habebit quod per biennium sine aliqua datione hu[r] sedebit super terra, super qua iam actu sedet, elapso vero biennio devolventur ad heredes, et tunc vi[ro] et cum filiis suis habebit Kochstedes goet, situatum in Humgemagae, in altis et bassis, sicuti [est], tali
10 annexa condicione, quod si Truyd una cum viro suo et filiis suis se bene regunt et sunt concordantes cum Eteka et filiis suis, habebunt terram prescriptam; si vero contrarium contigerit faciens, committet partem suam ad un[um] filiorum Etekis revolvendam. Item voluit ut si Abba huic ultime voluntati sue contradixerit, e[st] ea tenere noluerit qua hic inscripta sunt, et istud eius legatum nullius^a esse momenti.

15 Item voluit ut liberi Hesseli in Pascuis pie memorie, videlicet Hyd cum suis sororibus, habebunt sex talenta, situata in Pascuis Mennaldum, qua Taka uppa Myed iam actu habet in hu[r].

Et alius testam[***]bus ad quem legatum est, suam partem vendere voluerit, ordinavit quod filii sui sint proximiores^b in em[ptione]. Si vero contrariam operam fuerit
20 faciens, sua parte carebit ad utilitatem heredum devolvendam, ita ut infringens aliquomodo suam voluntatem ultimam, parte sua carebit.

Insuper affirmavit omnia anniversaria et porciones sexti feriarum, et oneravit ea super Hummama stata, sicuti quod inhabitans dab[it] sacerdotibus in Ryp annuatim X klinkerdos ex[ecu]to suo anniversario, quos solvunt in pane. Et omnia predia sua
25 in Ryper libera scilicet quoad ecclesiam voluit ut discedens faceret ad anniversarium, et si tunc ab aliis etiam fecerit anniversarium et tunc scilicet cessaberit predicta.

Insuper instituit tutores suorum filiorum me, Scultetum testamentarium, Douwa Zyarda, Goslyg Jongama, Ufka Foppynga, Zyoerd in Polu[m], Gala Donterp, Rypper frater Galonis.

30 Data sunt hec anno ac die ut supra, in presentia mei, Scelteti testamentarii, curati in Ryp, et horum testium fidedignorum, videlicet Upka Foppynga, Zyoerd in da Polum, Abba, sin zwager, Ryoerd Persma, Claes Bant, Peter uppa Kampen, Menna Luuytken, Jan Pyt zoen et horum ad hoc vocatorum et requisitorum.

35 In fidem premissorum^c et munimen ego, Sceltetus testamentarius, sigillum meum huic presenti testamento duxi imprimendum.

Origineel (A) niet voorhanden.

Afschrift: B (16de eeuw, naar A?). RAF, Archief Familie Van Burmania-Van Eysinga, inv.nr 50. Zwaar beschadigd. De foto in ons dossier geeft meer te zien dan het archiefstuk zelf, dat inmiddels verder achteruit is gegaan. In dorso: Hummema. Exemplum conditionis testamenti Frederici Hummama in Dronryp^d, dato dato 1455. <M.a.h., 18de eeuw:> Copia testamenti Frederici Hemmama in Dronryp, anno 1455, crastina Catrinae virginis.

---

^a B: ullius.

^b B: proxomires.

^c B: piissimorum.

45 ^d B: Dronryt.

Gerland Hermanna

In nomine Domini, amen.

- 5 In mei, Sibodi, curati in Mennerdsgae, ac testium infrascriptorum praesentia, honesta mulier dicta Gerland Hermanna, licet corpore debilis, mente tamen sana, suum condidit testamentum in hunc qui subsequitur modum, considerans quod tanta est conditionis humanae miseria, quod ea quae hodie videntur in esse, cras deduci possunt visibiliter in non esse, obitum suum cupiens ordinatione testamentaria praevenire, meliori modo et forma quibus potuit, de iure seu consuetudine.
- 10 In primis animam suam peccatricem salvatori suo Jhesu Christo ac Beatissimae Virgini Mariae omnibusque sanctis, quanta devotione potuit, commendavit, eligensque sepulturam in Anyngum, et legavit ibidem viginti clenkardos. Item legavit ibidem ad fabricam novi transitus laicorum viginti florenos rynenses, tali adiecta conditione, quod si non fecerunt transitum praedictum, distribuantur istae pecuniae pauperibus.
- 15 Item legavit conventibus in Thabor, Lyongtzierka, cuilibet conventui decem clenckardos. Insuper legavit tribus conventibus praedictis quinque talentata terrae, situatae in Thietmarem prope altum pontem, ad usum vini et panis aequaliter dividendum.
- Item legavit Sancto Martino, suo patrono in Mennergae, tredecim clenckardos. Insuper legavit quatuor praebendis octo talenta terrae, situatae in Oersum, quae empta sunt de Liska in Oersum, et si aliquis apparuerit legitimus contradictor de istis octo talentata terrae, tunc Tako Hermanna respondebit illi contradictori, et suplebit presbyteris de eisdem. Item quartae praebendae, iuniori videlicet, legavit quatuor talenta terrae fructiferae, ad velle Takonis situandae seu locandae. Item legavit Sanctae Cruci duas vaccas. Item Venerabili Sacramento rynensem. Sanctae Mariae klinckerdum.
- 25 Sancto Anthonio vaccam. Sancto Nycolao, Sanctae Katharinae, cuilibet decem bockinos. Item Sancto Thomae, Sancto Petro et Paulo et Sancto Bartholomaeo, cuilibet talentum terrae. Item Sanctae Dorotheae, Barbarae, Sancto Huberto cuilibet duos grossos. Item legavit mihi, Sibodo, curato in Mennerdsgae, domino Azegoni, domino Wibode et domino Nycolao, suo capellano, cuilibet florenum rynensem, et domino
- 30 Henrico postulatum. Item legavit duabus praebendis, Sancti Martini scilicet et Sanctae Mariae, cuilibet unam vaccam perpetuam. Insuper fecit unam portionem perpetuam praesbyteris in Mennerdsgae, cum qua oneravit Godina land, et commisit Takoni ut solvat portionem et habeat praedia praedicta.
- Item legavit domino abbati in Lidlum, priori in Anyngum, domino Wlbodo, curato
- 35 in Petersberum, cuilibet coronam auream. Item legavit et resignavit conventui in Lidlum duas nuces argenteas, impigneratas pro triginta florenis bavariis. Item domino Heroni in Berlikum et domino Petro in Firdighum curatis, cuilibet postulatum. Item insuper legavit cuilibet ecclesiae per districtum Berum grossum, quia prius similiter^a in vita solvit legata. Item cuilibet sacerdoti philippenses tres. Item per Quinque
- 40 Districtus istos et per districtum Woldensem cuilibet ecclesiae grossum, quia prius solvit legata. Item curato in Burichwardt, praebendario, cuilibet postulatum. Item curato in Bolswert et dominis Theodrico, Wilhelmo et Petro cuilibet florenum arnemensem. Item ecclesiae in Snekis duos rynenses, curato clenckerdum aureum,

---

^a a: semiliter.

aliis sacerdotibus ibidem stuferum album, et domino Petro Eponi octo bockinos. Item curato in Hichtum florenum arnemensem, praebendario decem bockinos. Item curato in Withmarsum arnemensem, curato in Pennynghum talentum pecuniae. Item domino curato et domino Sibrando in Alde[rum]^a cuilibet dimidium clenckardum, curato in
5 Hitzum postulato, praebendario decem bockinos. Item in Franeker cuilibet sacerdoti stuferum. Item legavit ad fabricam ecclesiae in Sixtiberum decem clenckerdos. Item quinque mendicantibus cuilibet florenum arnemensem.

Insuper fecit et voluit quod Tako tenebit unum capellanum, suis expensis et stipendiis, ad decem annos pro anima eiusdem et omnium amicorum suorum, et pro
10 istis donavit Takoni domum cum domistadio in qua ipsa habitavit, cum undecim talentatis terrae dictae in Goedinga land. Item decem talentata terrae situata in Appinga delen. Item tria talentata terrae cum dimidio in Schelta beynte. Item duo talentata cum dimidio in Ritzarda reden, quae emebat a Goffrido.

Item legavit Takoni filum aureum, cum meliori novo corrigio argenteo, cum novo
15 annulo aureo. Item legavit Takoni omnia praedia in altis et bassis, castrum, castristadium, domum cum domistadio, sicuti nunc situata sunt in Firdighum, et olim relicta ab avo suo Takone Campstra piae memoriae. Item legavit Jellae praedia sua in Gaetswird, sicuti spectaverant ad ipsam Gherland. Item legavit Jellae et Takoni praedia situata in Thietmarem opper Meed, aequaliter dividenda, illa adiecta conditione, si
20 Laurentius testamento Hobbodi contentus fuerit, alioquin Tako solus habebit dicta praedia opper Meed. Item voluit ordinationem et divisionem inter Takonem et sororem suam, sibi commissam ex testamento Hobbodi piae memoriae, fieri ad dictamen et arbitrium dominorum abbatis in Lidlum, prioris in Anynghum, et Wlbodi, curati in Petersberum. Item legavit Jellae viridem vestem, proprie vltence^b sorket, et meliorem
25 togam. Item legavit Kathrinae, filiae Jellae, melius par scoten, cum meliori corrigio argenteo et unum nodum. Insuper legavit Tytardo et Epponi redditus duorum florenorum rinensium, quos sustulerat ex successione Tedae, matris eorundem, equaliter dividendum. Item legavit Tytardo annulum aureum, et Kathrinae, filiae suae, minus par scoten et minorem nodum. Item legavit Ankae, uxori Tytardi, blaviam tunicam
30 cum argenteis. Item legavit Epponi corrigium argenteum, qui semel circumit latus, filio suo Dodoni novum taberdum leydenssem. Item uxori Epponis, Ebelae, melius pellicium cum meliori taberdo.

Item legavit Upkoni in Hitzum partem castris sui in Hitzum cum praediis qua^c Gherlanda permutavit contra Wolthonem in Midlem. Item legavit Tettae, uxori
35 Upkonis, suam meliorem tunicam rubeam, sine argenteis scilicet scoten. Item legavit Eetthiae Hiddingae duos annulos aureos. Item legavit Lolloni Ockinga annulum aureum cum saphiro. Item legavit Kathrinae, filiae suae, redditus undecim florenorum usualis monetae, vel annuae pensionis de praediis in Burchwerd, conditione tali adiecta scilicet, si sine liberis discesserit ante obitum patris sui, ex tunc Lollo habebit huiusmodi redditus ad vitam duntaxat, et eodem discedente, divolventur ad haeredes
40 Gherlandae aequaliter. Item legavit Hissae, uxori Lolloni, melius dyoep cum argenteis suis. Item legavit Betkae, filiae Abbonis in Oersum, decem clenckerdos. Item legavit Taetkae, famulae suae, iuvenem vaccam, quatuor ulnas panni romundscher, novum

---

^a a: na Alde ruimte opengelaten.

45 ^b Lees: vlamse?

^c a: quae.

pellicum, novam lineam tunicam et duas novas camisas, et Nycolao sartori commisit
 tuendam. Item legavit Hummoni, filio Mennardi Scheltinga, decem clenckerdos, si
 vixerit et ulterius studere intenderat, et istae pecuniae tam diu servantur a priore in
 Anyngum, quam diu non perrexit ad partes alienas, sin autem, dentur pauperibus.
 5 Item legavit Sancto Martino, hero in Mennerdsgae, et patrono in Burichwerd illud
 frustum panni linei, quod de Mathia in der Sted levavit^a. Item legavit haeredibus
 Cathrinae duas vaccas. Item assignavit et legavit [***]^b hospitali reditus quinque
 clenckerdorum in perpetuum duraturos, quos tenetur Goffridus solvere. Item legavit
 10 Ymkae Sypertsma suam mediam togam. Item Tettae Rensma medium taberdum suum
 mediocrem. Item Jellae Sypsma meliorem nigram tunicam cum pellicio, sicuti nunc
 est cum argenteis, Teutonice dat connyna dyoep mit knopen ende mit slagen. Item
 legavit Lyskae Thiericsma den swarta sorket^c. Item Cathrinae Claesma dat sulveren
 capsel cum meliori peplo capitis. Item legavit parvae Renkae den middelsta bruna
 rock. Item parvae Ymkae viridem tunicam cum latis manucis. Item uxori pauperis
 15 Hettonis nigram tunicam cotidianam et unam novam camisiam. Item legavit Remedae
 in hospitali antiquum taberdum cum pellicio cotidiano et unum novum peplum capitis.
 Item legavit Theyycae Heynemma antiquam viridem tunicam cum nova camisa.
 Item legavit Avae, uxori Rodulphi, novam griseam tunicam.
 20 Item causam Feddonis Mernsta et Wibrandi transtulit ad manus dominorum abbatis
 in Lidlum, prioris in Anynghum et Wlbodi, curati in Petersberum, submitendo se
 ordinationi illorum, quantum ipsi dictaverint dandum pro negligentia et defectu
 probationis iurisiurandi.
 Insuper fecit et ordinavit et voluit quod omnes pecuniae, solutis legatis, ad pias
 causas distribuantur pauperibus, ad dictamen trium praedictorum, quam solutionem
 25 legatorum ad pias causas Takoni commisit de pecuniis faciendam.
 Item voluit et petiit humiliter quod si fuerint aliqui legitime conquerentes de
 aliquibus debitis non solutis vel iniuriis alicui vel aliquibus irrogatis, si legitimam
 praetendant, causam eisdem ad arbitrium et dictamen solvatur discretorum.
 30 In caeteris vero bonis, mobilibus et immobilibus, ubicunque existentibus et situatis,
 in altis et bassis, instituit haeredes Tytardum, Epponem, Takonem et Jellam in
 solidum, aequaliter dividendis.
 Et hoc ultimum testamentum seu hanc ultimam suam voluntatem esse voluit, quod
 omnibus suis testamentis, seu ultimis voluntatibus praeesse, praeferrere voluit et
 35 praevalere, et quod valeat iure codicillorum, seu quovis alio modo, quo melius possit
 valere.
 Acta sunt haec in praesentia mei, Sibodi^d, curati praedicti, praesentibus testibus
 fidedignis, videlicet domino Folkero, abbate in Lydlum, devoto fratre Lamberto,
 priore conventus regularium in Aningham, domino Wlbodo, curato in Petersberum,
 40 domino Petro, curato in Firdighum, domino Azegone, domino Wibrando, domino
 Henrico, Dockone et Egidio, canonicis regularibus praemonstratensibus, ad hoc
 vocatis specialiter et rogatis.
 In veritatem omnium praemissorum confirmandam, sigillum mei, Sibodi, curati et

---

^a a: lenanit.

^b a: xxx.

45 ^c a: sorker.

^d a: Sibodo.

testamentarii praedicti, praesentibus est appensum, anno Domini M CCCC quinquagesimo sexto, die vero Sancti Antonii confessoris. Et propter huiusmodi certificationem maioremque confirmationem singulorum, nos, Folkerus, divina providentia abbas Vallis Sanctae Mariae in Lidlum, Lambertus, pia professione prior conventus regularium in Anynghum, Wlbodus, curatus in Petersberum, tanquam testes et executores testamentarii, ad hoc specialiter rogati et vocati, sigilla nostra praesentibus digna duximus appendenda.

Origineel (A) noch afschriften voorhanden.

10 *Druk: a. Schotanus, Tablinum, 125-127 (naar A?). Opschrift: Testamentum Gerlandae Harmanae. Anno 1456.*

19

1456 juni 5

Wiba Thierxma

In den name Ons Heren, amen.

15 In [***]^a ick, Wiba Thierxma, wonende yn Brokestergae, machtich mynre [re]dene ende vyf synnen, by gaende ende bi staende ende bi sonden lyve, hebbe anghesien ende bekent dat een mensche yn deser tyt nyet wissers en heeft dan den doot, ende nyet onwissers dan die ure des dodes, ende hyromme heb ic myt volcomen synne ende mit gueden berade myn testament ghemaect ende gheordiniert, ende mynen laetsten willen bewyst, in aldusdaner manyren als hyrnae ghescreven staet.

20 Ende ic begheer ende wil dat dese laetste wille gheholden werde als een testament of als een schickinghe ende een ordinancie mynre gueden of als een codicil, ende dat iure codicillorum of alst yn eenigher wys staen mach nae recht ende reden. Ende myt desen laetsten wille heb ic myne siele besorget myt mynen tytliken guede om dat ewige guet te vercrighene.

25 Int eerste verkieze ic myne legherstedede toe Thabor yn dier reguliercloester bi Sne[e]k. Voertmeer die lande die ick, Wibe, ghecoft hebbe van den patroen [***]^b [d]ie bespreke ick weder denselven patroen Sente Cristofer, als int yrste eenen acker landes die legghende is yn Ymke lande bi der kerken, ende den kamp die buten leit op Broringhe wiels [wa]l. Item drie pondemate landes die legghende syn op Banslaets wal, ende eenen rietpol daer by li den Vyschdam, die ic ghecoft heb van yonghe Sywert. Item voertmeer so bespreke ic, Wibe vors., den priesteren yn den Broke to ewigha tiden voer die vridachsbole die op myn statten ende guet hoert daer ic nu ter tyt op wonachtich bin, ende oec mede voer die jaertyt, sestehalf pondemate lands, daer die vyrdehalf af legghen bi die Graswey ende die twee pondemate buten die Graswey

30 bi dier Treme. Item noch seven ensen die leggende syn boven bi die Slachta yn der vennen ten oesten, die bespreke ic den vors. patroen.

35 Item voertmeer bespreke ic, Wiba, die wintmolen dien vier gasthusen, als to Sneke, to Bolswert, to Workum ende [Lew]erden, alsoe dat die vogeden dier armen dese

---

^a Twee of drie woorden weggevallen, waarschijnlijk: den eersten.

40 ^b Twee of drie woorden weggevallen, lees bij voorbeeld: in den Broke.

molen vors. vercopen sullen, ende dat ghelt ghelike deilen totter armen behoef ende daer renten mede te cop[en]e.

Item den cloester to Hospitael bespreke [i]c ses postulaetsgulden. Item den vyr biddenden oerden eenen ygheliken twee postulaetsgulden. Item in Hasscher Vyfgaen
5 ende in Goynghegryp to elker kerken twee vleemsche, ende den priesteren een. Item voertmeer so bespreke ic den convente to Nes neghen pondemate lands, liggende in Ackamaryp binnen den Gau, opt west van Sappinghe sloet. Item neghen pondemate aldaerbi besprekic den patroen Sunte Ghertruit yn Ackamaryp.

Item voertmeer so bespreke ick, Wiba vors., den broderen ende den convente to
10 Thabor bi gueder lude rade yn een levende gifte, die men hietet donacio inter vivos, bi gaende ende bi staende ende bi sonden live, sonder weder[spreken tot een] hoechnisse mynre sielen ende alle mynre vrienden ende aldierghen[e daer] myn guet van uutkomen is, dat [huys ende] die s[ate] daer ick nu ter tyt op won[aftich bi]n ende [***]^a voert achterwärts [tot ae]n die Scheen ende voerwärts [an die] Bansloet, ende
15 is elve acker briet, op ende uut. Voertmeer sal dat vors. convent [***]^b [lig]gende in [Go]yngha lant, ghehe[t]en d[en] Brede wier, ende oec vyr pondemate die liggende syn op Kercbure weere, ende anderhalf leggende buten den Olden wech op des Olde [w]eges egghe yn Broerken[s] lant. Ende dese goeden vors. sal dat convent vors. hebben yn dusdaniger maniren, dattet vors. convent een ewige memorie sal hebben
20 ende elkes dages eene misse op Onser Vrouwen altaer voer my ende dieghene daer ics voer begheere. Ende oec begheer ick dattet vors. convent eene lampe holde voer dat Hilighe Sacrament, durende ynt ewige, ende dat sie dese goede vors. nyet en sullen verwandelen of vercopen. Voer[tmee]r wil [ick d]at men eenen igheliken priester die comt tot myn uulleede ende misse doet, sal geven twee vlaemsche, ende die ghene
25 misse en doet eenen vlaemsche.

Item den susteren [to] [***]^c [ee]nen c[linc]kert, ende den susteren to Lewerden oec eenen clinckert.

Item so bespreke ic, Wibe, Bauken, mynre huisfrouwen, to liefghiften den silveren gordel den ick hoer ghegheven hebbe, ende twee silveren leppelen, ende oec dat halve
30 telbaer goet dat binnen vyr hoernen is, beesten ende bedden ende ander ynodel, uutgeseit golt ende silver, behalven dat hyrvoer gheroert is. Item voertan sal Bauke hebben vyftich postulaetsgulden ende vyftich rynsche gulden an reden ghelde. Item voertmeer so bespreke ic hoer neghentien pondemate landes, die legghende syn op Bonningswaech yn die Langhe eckeren, ende van desen lande vors. sal Bauke die
35 rente boren solange als sie levet, ende sie en sal dit vors. land nyet vercopen noch verwandelen of en wechgheven. Mer na Bauken vors. doot sullen die prior ende procurator van Thabor desen neghentien pondemate vors. ordiniren ter eeren Godes, hoe ende waer dat h[oer alrebest] dunct. Ende dier vyf silveren leppelen die ick hebbe, sal Ulke, myn dochter, drie hebben ende Bauke die twee als vors. is.

Item voertmeer so make ick eefghename myn[re goeden Wl]ken, myn dochter, uutgheseit die vors. lande ende goeden die ick ghegheven hebbe ter eeren Godes voor salicheit mynre sielen ende mynre vrienden, ende oec uutghes[eit die ly]aefghifte die ic Bauke, mynre huisvrouwen vors., besproken hebbe. Item ynt yrste sal Wlke, myn

---

^a Drie of vier woorden weggevallen.

45 ^b Drie of vier woorden weggevallen.

^c De (korte) naam van het convent weggevallen. Vermoedelijk: Aalsum.

dochter, beholden huis ende lande die legghende syn in Ackamaryp, dat hieten is Summighe lant, ende daerbi neghen ensen die legghende syn op die Slachta. Voertmeer sal Wike hebben to Westermeer hoer moders guet, daer nu ter tyt op woent Wiba Dauwama, mit dat meedelant dattic nu ter tyt daertoe te hure ghegeven hebbe. Van
5 desen vors. madelande na Wilken doet sal hebben die patroen to Westermeer vyr pondemate landes, die legghende syn bi den Groten meer. Ende oec voertmeer van desen madelande vors. sal hebben die patroen Sunte Nyclaes op Snyxswaech vyr pondemate landes na Wilken doot. Item die grote van desen vors. madelande is neghentiendehalve pondemate, daer die vyr pondemate van leggende syn op die
10 Swaech binnen die Hoeghe wech. Ende oec sal Wike hebben dat lant daer Douwa ghashman nu ter tyt op woent, ende dat lant is breed ses eckeren doergaendes landes, op ende uut. Ende van desen vors. lande na Wilken dode sal hebben die patroen Sunte Matheus enen ecker doergaendes landes, die legghende is in Apken smets lande. Item die sate daer Pieke smyt nu ter tyt op woent, mit twaleftehalve pondemate madelandes
15 dat ic daerto Pieken te hure ghegeven hebbe, ende die sate daer Rouke, Rixten man, nu ter tyt op woent, mitten madelande dattic Rouken daerto te hure gheven hebbe, uutgheseit die vyrdehalve pondemate vors. vor die vridachsbolle. Hyrvan sal Wike, myn dochter, den notma van hebben ofte die hure van boren so langhe als sie levet, mer na hoerre doot sal die prior ende procurator van Thabor al dese goeden vors.
20 ordiniren ter eeren Godes ende voer myn ende mynre vrende silen selicheit, hoe ende waer hem alrebest dunct, sonder yemants wederspreken.

Ende wanneer ick sterve ende Godes bod vervulle, soe sal elk arm mensche die comt tot mynre lede, die sal hebben eenen penning ter eeren Godes.

Item voertan soe hebbe ic, Wiba vors., eene provende ghestichtet in Goynghagryp,
25 in aldusdanige manire ende voerwaerde als hyrna volghet. Tot welker tyt dat die provende vry is ende sonder priester is langher dan een half jaer, soe sal dat guet ende dat lant voers. vry wesen totter armen behoef van dien vyr ghashusen die voer gheroert syn, alsoe dat die vogheden der armen vors. dat sullen vercopen ende beleggen an rente totter armen behoef. Ende wanneer dat dese provende voers. sonder
30 priester is, soe sal die prior ende procurator van Thabor vors. ende die persoene yn Goynghagryp den koer hebben wat priester sie daerop setten, die hem dunct dat nutte ende orberlic sy dier meente, daer sullen sie mede tevrede wesen sonder wederspreken hoers of yemants van hoerre wegen. Ende waert sake dat die prior ende procurator
ende persoene vors. nyet overeen en mochten, soe sal die mynre deel dien meerre
35 volgen. Ende waert sake dat die persoene vors. dat beletten wolde mit hemselves of mit yemande van synre wegghen, dat die prior ende procurator vors. den koer na inholt des testaments ende Wibe brewe nyet volbrengen mochten, ende die provende boven een half jaer vry stonde sonder priester, uutghenomen nootsaken, soe sal dat lant der provende vors. vry wesen totter armen behoef als voers. is, sonder alrehande
40 wedersprake off last.

In een tuich der waerheit deses testaments ende deser dinghen die voers. syn, hebbe ick, Wiba voers., ghebeden die eerbare manne her Meynert, mynen persoene in den Broke, heer Aggha, persoene to Westermeer, heer Rolant, persoene to Ysbrechtem, heer Peter, persoene to Tyrlensee, ende die ander eerbare manne die hare namen hyrbeneden baven hare segele ghescreven staen, voer my dit testament te bisegelen, want
45 ickselve op dese tyt gheen seghel en hebbe. Ende wy, heer Meynart, heer Agga, heer Rolant, heer Peter ende dier hoere namen hyrbeneden baven hare segele staen ghescreven, hebben dit testament om Wiben vors. bede wille mit onsen segelen bisegelt.

Int jaer Ons Heren dusent vyrhondert ende ses ende vyftich, op Sunte Bonifacius dach des hilighen biscops ende martelaers.

Origineel (A) niet voorhanden.

Afschrift: B (15de eeuw, naar A?). RAF, Collectie Murray Bakker, inv. nr 56, nr 69.

5 *Zwaar beschadigd. In dorso: Copia testamenti Wiba Tyerxma. <M.a.h.:> Copia testamenti Wybonis Tyarxma. - C (19de eeuw, naar B). Ibidem.*

Uitgegeven naar B. Enkele aanvullingen waren mogelijk door vergelijking met afschrift C.

20

1459 januari 12

10

Arnt van Suerhusum en zijn vrouw Hille

Alle denghenen der dit brief sullen sien ofte horen lesen, dem sy kunt ende openbaer dat wy, Arnt van Suerhusum ende Hille, afteluuden, aendachtich syn gewest dat wy niet sekens en hebben dan die doet ende niet onsekens dan die ure des dodes, ende in derselver ure menich mensche bekommeret wert mit die vrese des dodis, alsoe dat
15 hi syns guedis en recht besorgher niet wesen en kan, hyrum heb wy mit voersichtigen sinnen, by ghesonde lyve, gaende ende standende, een ordinancie ghemaket van unse gueden der uns God verlienighet haeth ende wy toe samen ghewonnen hebben mit Godis hulpe, in een maneer als hyrnae gescreven staet.

Int erste so ordeniren ende schicken wy, ist dat ic, Arnt voirs., sterve voer Hille, myn wyf, ende eer sy, soe legghe ic her toe tot enre vryer ghiften in dat leven ofte in een ghedachte des dodes dat derdendeel van alle myn gueden der ick afterlate, heth sy golt, silver, reppelyc ofte onreppelyke gueden, tyl ofte ontyl, in wat komenscip ofte lande der dese guede ghelegen synt, ofte in wat tymmer. Ende dat ander derdendeel van myn gueden voirs. sal Hille voer myn ziele om Godis willen gheven, bi her personers raet der sy onder gheseten is, ofte by ander gestelike luudene raet der her orde
25 holden, in aldusdanigher mathen, ist dat Metta Leferts dochter ende Herman van Suerhusum by unse raed synt als sy to buucwas kommen, soe sullen sy elckerlyc hebben twintich rynsscher gulden van dat derdendeel dat om Godis willen ghegeven sal werden als voirs. is tot unser zielen salicheid. Ende dat derde derdendeel sullen myn naeste vrenden toelyke delen also als sy naest blodes synt.

Ende desghelykes, valt alse dat ic, Hille voirs., eer Arnt, myn man, Godis boet vervolle ende sterve, soe sall Arnt tot enre vryer ghifte hebben dat derdendeel van alle myne gueden der ic naelaete efter myn doet, in alsulke gueden waer sy ghelegghen synt, als sy voer ghenomet syn. Ende dat ander derdendeel sal Arnt voer myn ziel
35 reken by raede als voirs. is. Ende dat derde derdendeel sullen myn vrenden voer her erwenscap toelike delen der myn naeste vrenden synt, sonder argelist.

Ende want wy, Arnt ende Hille voirs., dese vrye ghifte malckander holden willen steed ende vaste ende onbreeckelyc, soe versaeck wy ende gheven over mit desen brief alle rechten, sy synt gestelyc ofte waerlyc, der men bruken ofte vinden moghen
40 toeyeghens dese vrye ghyften voirs., der ons baten mochten tot deser ordenancie toe breken, dat is oftet ons hyrnae rouwen jefte wy daer ander punten in brenghen wolden der disse vrye ghyften hinderen mochten, der wil wy niet brukende wesen ende

versaken ze als voirs. is. Ende willen dat dese vrye ghyften van werden sy als men se nae alle rechten heten moghen, sonder alle faelkant ende nye vonden.

5 Hyrum heb wy, Arnt ende Hille voirs., her Rippert toe Steens, cureit ende en keyzers oerkene, ghelovet mit hande ende mit monde dat wy dese ordinancie ende vrye ghyfte als voirs. is, sonder alle weerropinghe steed ende vaste holden willen onwerropelyc tot unse lyfs eynde, sonder arghelyst. Ende weert datter enich van unse erfghenamen ofte vrenden toyeghens desen vrye ghyften spreken wolden, die sal syn paert van dat ervenscip verloren hebben, ende dat paert sall vallen tot der tymmer der heiligher kerke der dat lyck begraven is der dat erfscip van koemt.

10 Ende want wy, Arnt ende Hille voirs., dit ghelovet hebben als voirs. is, toe holden steed ende vast in heer Rippertz antwort, so heb wy hem toelike ghebeden dat hy dit brief over ons bisegelen wil. Ende um en merre vasticheit so heb wy oeck ghebeden unse personer toe Aldehove toe Lywerd, Kempo Onyngha, Walken toe Husum, her Symon toe Husum, personer, ende Sycke scriver, dat sy dit brief over uns bysegelen willen. Ende wy, voernoemde oirkenen, hebben dit brief bysegelet mit unse segelen deraen ghehanghen.

15 Int jaer van neghen ende vyftich, frydaghes nae Ephyfanie Domini, um Arnt ende Hille bede willen ende bygheren.

20 *Origineel: A. GA Leeuwarden, Archief Sint Anthony Gasthuis, inv.nr. 47. Perkament. Met vijf uithangende zegels: 1 (107), 2 (60), 3 (70), 4 (119), 5 (114). Eén van de zes aangekondigde zegels ontbreekt, waarschijnlijk dat van Sycke scriver. In dorso: Aernd van Swolss testament. Sinte Jacop. Druk: a. OSA, nr 25.*

21

1459 januari 14

25

Jelle, vrouw van Reynck

Jelle Reyncks, ghafrouwe in Wylsem, leggende op hoer doetbedde, syeck van lychaem mer sond ende froed van synnen, het maket een testament, bisprekinghe of een laeste wille voer mi, Albertum, cureit in Wylsem, ende orkenen als Syrck Gherold zoen ende Foppa Piers zoen in Ferdingueer, daerto gheropen ende ghebeden, in een manier als hiernaef folghet.

30 Int eerste het sie bisproken die patroen in Wylsem, Sinte Pancratius, teerste jaers rente van fyf pondesmeten to Knossens, daer hieten Hessels myede. Item Sinte Marten to Oudehove to Boelsuert twee pond. Item to Pyangnum die patroen twee pond. Item fier biddende oerden elc een pond. Item to tuyntich kerken elc twee flaemske.

35 Item hiernaef het sie bisproken Reynck, hoer man, voer syn youwen ende bisprekinghe al dat sie het in Ferdingueer, leggende of rorende, quyck ende til, klederen ende sulferwerck, uytscu<l>de ende inscu<l>de, ende al dat sie het to Ferdingueer, bynne huse of bute huse, bihalven een koe van hoer koyen, daer Reynck die patroen gheven sal to Wylsem voer hoe[r ***]^a.

---

40 ^a Een kort woord weggevallen, mogelijk: siel of: steed.

Item hiernaes het sie erfe maket hoer broer van hoer lande daer leyt to Knossens,
[ende] daervan sal hi bitalen hoer bisprekinghe, afterdaden ende bokynghe.

Ghemaket ende ghescreven int jaer Ons Heren M CCCC ende neghen fyftich, op
Sinte Poncianus dach martiris.

5 In een tuych der waerheit so heb ic, Albartus fors., dit biseghelet int jaer ende
daghe als fors. is.

*Origineel: A. RAF, Collectie Handschriften afkomstig van de Provinciale Bibliotheek
van Friesland, inv. nr 100. Met opgedrukt zegel: 6. In dorso: 1459.*

22

1465 april 21

10

Broer Tyarkes zoen en zijn vrouw Yde

Ic, Broer Tyarkes zoen, ende Yde, syn wyf, doen kont ende kenlic allen denghenen
die desen brief horen of lesen sullen, dat dit onse begheerte ende leste testament is, dat
wi onse goeden die wi nu hebben of ons namals an comen moghen, dat wi die bruken
willen tot onser twier laester doet toe.

15 Ende na onser twier doet so begheren wi dat die kinderen die wi uutghehiliket
hebben, ende Alle, onse zoen die nu ter tyt to Anynghen woent ende professyt is, ten
eersten in den goeden sullen tasten ende daer eerst of nemen, ont dat si soevele van
den goeden hebben als die die alre meest tevoren van den goeden ontfanghen hebben.
20 Ende soe wat dan daer overblivet, sullen si tesamen ghelyc delen als susters ende
broeders tobehoert, mit mynnen ende vreden, uutgheseyt dat huus ende den hofstede
mit syn toebehoer. Ende waer dat sake dat Alle, onse soen, oflivich worde of uut deser
cloester <gaet>, so sal dat cloester van Anyngen vyftich scilde hebben van onse
goeden, als na onser beyder doet.

25 In een ghetuyghe ende vasticheit des brieves so heb ic, Broer vorscreven, dit brief
beseghelt mit myn eyghen zeghel.

Int jaer Ons Heren dusent vierhondert^a vyf ende tsestich, opter octaven van
Paeschen.

30 *Origineel: A. RAF, Archief Klooster Anjum, inv. nr 1. Perkament. Het uithangende
zegel in groene was verloren. In dorso: Iste laicus dixit in professione sua sic: quod si
recepere omnia bona mea ab utroque parente secundum istam literam, tunc sorores prope
Woerkum habebunt de bonis meis X sc. seu clinckerdos.*

Druk: a. GPCVI, 610.

---

^a A: vierhonders.

Romko Aynge

In nomine Domini, amen.

Anno a nativitate eiusdem Domini M^o CCCC^o LXV°, die Iovis tricesima mensis
 5 maii, indictione quintadecima, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini
 nostri domini Pauli, divina providencia pape secundi, in mei, notarii publici, ac
 testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presencia, per-
 sonaliter constitutus honorabilis vir Romko Aynge, laycus dyocesis Traiectensis,
 10 sanus corpore et mente compos, cogitans tamen se aliquando moriturus, cum nichil
 cercius morte et nil incercius eius hora, omnis homo necessarie expectat, omnibus
 igitur melioribus modo via iure causa et forma quibus melius et efficacius fieri potest,
 suam ultimam ordinavit voluntatem seu ultimum suum condidit testamentum de bonis
 sibi a Deo collatis, in hunc qui sequitur modum.

Primo Deo omnipotenti et Beato Francisco suam animam cum de corpore egressa
 15 fuerit commendans, postfacienda et legata sua honeste virgini Bauke, sorori sue,
 professe tercii ordinis Sancti Francisci, per districtum Ferwerdenssem secundum
 consuetudinem districtus illius et suum statum commisit distribuenda, cum tribus
 lagenis servicie conventibus et sororibus in Ganawrd, in Bethleem et in Forswerd
 equaliter dandis, cum ipsum ab hac luce migrare contigerit.

Insuper suos veros legitimos et indubitatos instituit heredes sororam suam Baukam
 20 supradictam et Feckonem, filium fratris sui, in parte bonorum suorum, scilicet in
 allodio iacente in villa vocata Jesselem, quod Anna Jukonis possidet de presenti,
 valente singulis annis decem scutata antique monete in hura, ad usum vite eorum
 equaliter participantium. Et post ipsorum decessum substituit verum heredem prefato-
 25 rum bonorum conventum sororum in Wiswert, tercii ordinis Sancti Francisci prope
 Lewerdiam, perpetuis temporibus retinendorum per conventum eundem, in quo seip-
 sum offert donec vixerit permanere, et conventus viceversa debet eidem necessaria
 victus et amictus ministrare.

Deinde Romko, testator predictus, donat Gaykoni libera donacione, filio fratris sui,
 30 redditus quinque scutatorum antique monete in allodio Anye gued vulgariter nun-
 cupato, hereditarie levandos, hac adiecta condicione quod sorores in Wiswert et
 Gayko, filius fratris eius, dabunt et numerabunt realiter cum effectu discreto iuveni
 Feddoni, filio suo naturali, quilibet XV scutata antique monete cum ad annos suos
 devenerit maturos et boni regiminis comprobatur.

Demum retulit coram me, notario, et testibus infrascriptis Romko, testator me-
 35 moratus, quod Tyamke, nepti sue, tempore contractus matrimonii inter ipsam et
 Haringum Woldens pie memorie dedit castrum unum et castristadium cum redditibus
 duorum scutatorum antique monete perpetuis temporibus fruendis, in quibus ipsam
 voluit contentari, rogans Gaykonem et Tyamkam suprascriptos ut redditus et bona, in
 40 quibus conventus substitutus est heres, libere permittant possidere in profectum anime
 sue et omnium parentum suorum, ut omnia meritoria opera, qua in huiusmodi con-
 ventu salubriter fiunt, sibi et parentibus suis eciam prosint in remissionem peccatorum.

Hanc igitur ultimam suam voluntatem voluit Romko, testator supradictus, irrevoc-
 45 abilitate manere firmam et per nullam aliam si de post forte ordinationem suorum
 bonorum fecerit huic instrumento derogare, quod si et iure testamenti valere non
 possit, valeat iure donacionis inter vivos, seu causa mortis, vel de iure codicillorum,

vel quovis alio iure quo valere posset.

Acta sunt hec in conventu Wiswert sepenominato, sub anno, die, indictione, mense
et pontificatu quibus supra, presentibus ibidem honorabilibus et discretis viris dominis
Jellarde, curato in Lewerdia, Dodone, sacrista ibidem, Alberto et Nycolao, presbiteris,
5 necnon Dodone Broderi, layco, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego, Ripperndus Theodrici, clericus Traiectensis diocesis, publicus sacra impe-
riali auctoritate notarius, quia premissae ordinationi ultime voluntatis sive testamenti
factioni omnibusque aliis et singulis dum sicut premittitur fierent et agerentur, una
cum prenominatis testibus presens interfui. Ideoque hoc presens publicum instru-
10 mentum, manu mea propria scriptum, exinde confeci et in hanc publicam formam
redegi, signoque et nomine solitis et consuetis signavi, in fidem et testimonium
premissorum rogatus et requisitus hec verba supraponenda, anno scilicet predicto
approbo manu propria.

<M.a.h.:>

15 Theodericus de Amsterdammis, notarius, fuit subscriptus sub signo.
Dominus Hermannus, pater in Wisswert apud Lewerdiam.
Actum in profesto Omnium Sanctorum, presentibus Engelberto Geerardis, famulo
meo, necnon^a Rodolpho Scaap.

Origineel (A) niet voorhanden.

20 *Afschrift: B (z.j. [15de eeuw] oktober 31, door heer Hermannus, pater van Fiswerd,
naar A?). RAF, Archief Klooster Fiswerd, inv. nr 1.*

*De naam van de notaris zoals die is weergegeven door de afschrijver, wijkt af van die
in het notariële onderschrift. Dit is wellicht het gevolg van een foutieve lezing van de
25 ondertekening. De voornaam (Ripperndus) kan bij voorbeeld als initiaal verwerkt zijn
geweest in een notarismerk en zo zijn ontstaan aan de afschrijver, die daarom het
patroniem aanzag voor de voornaam.*

24

1466 mei 6

Doitia Albada

In nomine Domini, amen.

30 Arnoldus, persone toe Sneeck, doe kondt ende openbaer hoe dat in den jare Ons
Heren dusent vierhondert ende ses ende tsestich, op Sinte Joannes dach ante Portam
Latinam, ontrent middach ofte daerby, soe heeft Doitia Albada bedacht niet wissers
te wesen dan die doet ende onwissers dan die uure des dodts, om dan te sachten den
toern des strengen rechters, al was hy sieck van lichame, nochtans was hy gesont van
35 sinnen, ende heeft geordineert ende gemaect, puierlicken om Godts willen ende
salicheyt synre zielen, syn testament ende laeste wille, in myn andtwordt ende de
tuighen naegeschreven, in manieren als hiernaevolget.

---

^a *Hierna doorgehaald:* Johan Johans soen, famulo Gerardi.

Int eerste bigeert hy syn legherstede in der kercken toe Sneeck voor Ons Lieve Vrowen outaer, ende heeft der kercken vors. besproken een schildt ouds geldes. Item den persone aldaer een postulatsgulden. Item heer Tada een halve klinckert. Item elcke priester aldaer een pondt.

5 Item toe Hospitaal, Thabor, Oudekloster ende Nyekloster synen hingst, toegelicke toe delen. Item toe Betanien in Sneeck tuie postulatsguldens. Item die vier biddende orden elcs een pondt. Item toe Rordahusum drie klinckerts. Item toe Rawert drie klinckerts. Item toe Irnsem^a toe die personaetschip tuie pondemate landts, leggende in de personnes landt. Item die jongerschip toe Irnsem een acker die by die jonger-
10 priesters huys leyt, ende den mollenwier. Item elcke kercke in de Hem tuie flamsche, half die kerck ende half die priesters.

Item soe maect hy erffgenamen syn kynderen in al syn ander guedt die hy afterlaten hevet, in sulcken manier als hiernae geschreven staet. Int eerste soe sal Rienck, syn zoon, hebben hondert pondematen landts in Latingha gued toe Wywert.
15 Item Lyuwa, syn zoon, hondert pondemate landts toe Flanssem. Item Syt, syn dochter, dat groete guedt toe Abbinghawier. Item Hilke, syn dochter^b, dat gued daer Ids op woent toe Abbinghaweer.

Item fort soe sel Saep^c hebbe Idsingha gued ende alle andere gueden die Doitya ende Saep^d tegader beseten hebben, toe hoer lyffstond. Ende nae haer doedt soe sullen
20 Rienck ende Liwa vors. disse gueden vors. toelika delen, ende Rienck ende Liwa melkanderen gelick rekenschap te doen van alle andere gueden die de vader voor hen in voortyden uitgeleyt heeft. Item soe sal Saep opboeren die renten toe Flanssem toe haer lyffsstond, voer Idsingha gued, daer Liwa opboeren sal tot haer lyffstond.

Item soe wil Doitya vors. dit testament ende laeste wille vast gehouden hebben in
25 alle synen articulen, ende befestiget hebben met sulker fasticheyt daer men testamenten, laeste willen ofte codicillen mede befastigen mach in beyde rechten, geestelick ende waerlick.

In orkonde der waerheyt ende wasticheyt des testaments ende laesten willen soe heb ick, Arnoldus, persone vors., myn zegel hieraen gehangen. Ende om meerre
30 vasticheyt soe hebben wy, Zacka^e Rennaerda, Liwa Ogha zoen, Wiba Zacka zoen ende Goslick Waltia zoen, onse zegelen als tuuchsluyden hier mede aengehanghen. Ende wy, Jancka schroer ende Dirck goudtsmid, meede tuuchsluyden, want wy op disse tyt selven geen zegel voeren, soe hebben wy beden heer Tado, conventpriester in Sneeck, dat hy syn zegel voor ons hier mede wil aenhanghen, dat ick, Tadeus vors.,
35 om Jancka ende Dircks vors. beede wille geern gedaen hebbe. Ende disse zegelinghe van ons allen vors. is geschiet in den jare, daghe ende uure als vors. is.

Die principale van desen, geschrewen synde in fransyn, was befesticht met ses onder uuthangenden zegelen van groenen wasse ende an dubbelen steerten. Onder de princepale copie stondt: Gecollationeert tegens tprincepael van desen, synde

---

40 ^a *Hierna doorgehaald: drie.*

^b *syn dochter lijkt doorgehaald.*

^c *Door dezelfde hand maar met andere inkt verbeterd in: Saepck.*

^d *Door dezelfde hand maar met andere inkt verbeterd in: Saepck. In de marge, m.a.h.: By olts Sacq, ende is van Douma geslachte weest.*

45 ^e *Door dezelfde hand maar met andere inkt verbeterd in: Zaacka.*

geschreven ende befesticht als boven, behalven dat een van den zegelen vors. was gecorrumpeert. Is daarmede befonden te accordeeren by my, ter ordonnantie van den Hove. Onder stondt: Joupe, met syn linyen.

5 Nae collatie gedaen, is met gelicke copie, befesticht ende ondertekent als boven, befonden te accorderen by my, onderges. secretaris. Op de ander syde stondt: Heercke Jouke zoen.

<M.a.h.:>

Desen met de voors. copia^a gecollationeert, is befonden daarmede taccorderen, in kennis van my, notaris,

10 <ondertekend:>

Van Loon.^b

Origineel (A) niet voorhanden.

15 *Afschriften: B (z.j., door Joupe, naar A). Niet voorhanden. - C (door Heercke Jouke zoen, secretaris, naar B). Niet voorhanden. - D (1620, geauthentiseerd door notaris Van Loon, naar C). RAF, Collectie Murray Bakker, inv. nr 56, nr 67. Opschrift: Copia copiae. In dorso: Copia van salighe Doitya Albada testament, met noch sekere acte van attestatie op dander syde. 1466.*

Op de andere zijde waarnaar wordt verwezen, staat OFO IV, nr 165 (1507).

25
20

1471 november 13
bevestigd 1472 februari 10

Wlck Wyghersma

In nomine Domini, amen.

25 Dit is Wlck Wyghersma testament jefta leste willa, deer hyo macket hath by voerdrachter sin, by gaen ende by staen in her cranckheet ende met een goede memorie, om heer siele sillicheed ende om alle twydracht dier falla mocht twyska her kinderen ney her daed, toe beggherien.

30 Int aerst befelt jae God ende Sinte Marie ende Sinte Michiel her ziel, ende byjerret toe resten ende lidzen op Sinte Michiels hoeff in Almenum, ende bysprect dyo patroen enen gulden rinsgoelden, ende deertoe een steed byt ghesthuys, dier Hans nuu ter tyt op wennet.

Item dat Bura geshuys. Item Geertruud een lyttick stuk land deer leydt by Sinte Geertruud land op Suura fiolda. Item Sancte Marie ende her apostel elck een pondt

---

^a voors. copia *verbeterd uit*: principale.

^b *In de handtekening verwerkt de getallen*: 40 25 4 40 1620.

waegs. Item een tortiza^a in dae eera des Heyliga Sacramentis. Item toelyff jeeradeel, dier Rippert bytellya schel van Ripperts huus, ende deerney een kw voer een joega memorie, ende dyo schel Hilck betellye. Item dae presteren, als dy persinna een postelaet, her Henrick een goldena, dae ora presteren elck twa pond, her Johannes
5 Rutger zoen een hael goldena, ende dae coster elck een pond. Item wr Barradeel elck tzerck twae flaemsk, elcke prester een butter. Item dae conventen toe Lyodengeztiercka, toe Aenygum ende toe Thabor elck een postulaet. Item daer bidde oerden elck een lepen koern. Item her Aernt toe Hitzum een postulaet. Item her Sibrant toe Mynnertsga een pond, her Humma soefulla.

10 Item Thete, Wlbid Pieters dochter, een suart roeck, ende Sibrant, her bruer, eenen ringgulden jeft als hy uuttylt toe wyen.

Item jae bisprect Jetke, her kindtskint, toe syn lyffstondt dae landen toe Bengeterp deer Bengeterpstera landzeta nuu^b in syn heer haeth, ende ist seck dat hy to huus compt, so schil dat tweer leerd juristen ordinerie hat hem blicka mey fan sinen
15 altvaders gueden. Item op dys pont neenpt jaet op her wolverren dat hye naet ther tyt haet oennomen dyo baer dier her Lolle, persinna in Almenum, dem God nedich zee, ende maester Dirck hetet barret, als dat Thete kinden scholden staen in haere moeders steed.

Item soo het joe besprytzen Rippert int aerst Rippertsma huus ende hoeff, myt huus
20 ende steed deerby, ende dae steden op dae Laenen ende dat land by da Stena porta ende twira cunenagonh^c in Rippertsma feen by den Hoerd fenna ende dat land in dae Scher, alsoe graet soe dat leyt, ende dae Hillen.

Item Hilck Heynnama huus ende huusstede. Item Hilck eenen tax om enen seck dier persinna ende her Aernt wol wyten. Item Hilck schil bitellya dae bokingae ende
25 tiaen schilden dae schamela lued, by persinna ende heer Aernts reed, ende jae schil hadde dat land op dae Aeylim deer Sibrant sweednota is. Item ist seck dat Hilck uut Harns besteget ende toe Harns naet bliuwet mitterwen, soo schil Rippert dyo feen allinne hadde, ende Hilck deervoor ora landen, by vriondna reed.^d

Item alle ora gueden, reppelick ende oreppeelic, land jefta sandt, Rippert ende
30 Hilck lyck^e ervan, uutseyd van dae clenodien, dier Wlck hiar selff al witha leten hath.

Dit testament jefte lesta wille toe halden als enen <testament> jefte codicil alst ney dae riucht heert ende alderbest en macht hadde mey, by der pena deer dat riucht van sey hockera van dae kinderen dat naet halt.

Dit testament is mecket in orkenscips andert, daertoe ropt ende beden orkenschip
35 toe haeden, als her Wlbid, persinna in Almenum ende testamentarius, her Aernt, persinne toe Hytzum, ende her Hendrick, vicarius perpetuus in Almenum, ende Sybrant Jacop zoen, burger in Herlingen.

Int jeer Uus Heren M^o CCCC^o ende een ende tsantich, op Sinte Brixieus dey episcopus. Ende voerd op her lest conformeret int jeer Uus Heren M^o CCCC^o ende twa
40 ende tsantich, op Sinte Scholastica dey virginis.

In orkenschip dis testamentis ende weerheed soo habba wy, Wibodus, Arnoldus,

---

^a C: fortiza.

^b C: wr.

^c C: turenagong.

45 ^d *Hierna doorgehaald*: ende jae schel hadde dat land.

^e C: tyck.

Henricus ende om beda willa Sybrins voors., als andirt orkenen dit brieff bisiglet mit uus siglien.

Op Sinte Scholastica dey vors.

5 Onder stont geschreven: Hieronder waeren geset twee segelen, dwelcken segelen enen weynich gecorrumpeert syn. Geconcordeert met den principaele.

Origineel (A) niet voorhanden.

Afschrift: B (15de of 16de eeuw, naar A). Niet voorhanden. - C (16de eeuw, naar B).

RAF, Archief Familie Van Sminia, inv. nr 2040.

Druk: a. De Boer, 'Oorkonden Van Sminia', nr 12. - b. OFO I, nr 219.

10 **26**

1472 maart 12

Teeta Jellama

Inn den nama Goedes, amen.

Dit is Teeta Jellama testament ende lesta willa, provener, wenhafftich to Hasscha convent.

15 Int aerste toe Westermear vyff pondameta landis, lidzende by dae Cromma Gheuwe to Westermear. Item Wthie Popka wyff in dae Horna schel habba VII pondameta in dae Horna bynna dae Gauwes tynyngha. Item Eebe Jourikes wyff op dae Haula schel habba twa pondameta toe Ottingha weers eynde. Item Intie Sythia wyff schel habba een pondameta in Foppa korta meeden. Item sauwen pondameta op
20 Hasscha meden toe aesta Bandslaet schel habba Alle, myn huusfrouwe, toe her liwesstonde, ende ney her daet soe schel dat Hasscha convent habba. Item achte pondameta by Ottingha waers eynde ende ffiordahael by dae Geuwes tynyngha, deer schel Alle, myn huusfrouwe, dae sex fan habba. Item Alle, myn huusfrouwe, schel habba twira pondameta by Bauwingha tynyngha. Item Bonthie Lutiens wyff schel
25 habba III pondameta toe eynde nest Liobbe Romkama meeden. Item Hasscha convent schel byhaelde tria ende twintich aelda schilda van uutleyda goet. Item dat goet toe Tzerckes slaetis eynde, deer Eema op wennat, dae helpt mey syn toebyheer schel habba Hasscha convent, ende jae deervoer ffol toe dwaene in al dae reguleers-claesteren van jara orda. Item grata Douwa toe Westermear schel habba oerhael
30 pondameta by da Cromma Gauwe.

Item Alle, myn huusfrouwe, myn besta hoythia. Item een bord mey syn tobyheer toe Hasscha convent mey foor dae aerma lioede op te slepane.

35 Hyr habbet wr ende oen wessen als orkenen Lieppa to Dykom, Douwa Ronkama, Gherka, Broer, Hermen ende oer fula goede mannen ende frouwen deer syn frionden ende nyften weren.

Int jeer Uus Heren M CCCC ende LXXII, op Sunte Gregorius dey.

40 In een tioch der wirde soe hab ic, her Ema, nu ter tyd commelduur toe Nes, des lettera deys ney Holligha Tree Koningha, dit testament screuwen fan werd toe werd uut Teeta Jellema testament, deer ick dae ter tyd mey my selves hand was scriwende dat Teta, den God nedich sie, dit testament was meckiende, want ick dae syn persona

was ende hem syn bicht heerde ende dat Heylighe Sacrament hab brocht ende hab hem ter moelda bystegha als men een crysten menscha schildich was toe dwaene.

Om mara festicheed disses breuwes soe hab ick, her Eema, kommelduur vorsc., dit uutschrift bysigla mey myn selfes sighel.

5 Int jeer Uus Heren M CCCC ende LXXXVIII, des deys als vorscr. is.

Origineel (A) niet voorhanden.

Afschrift: B (1488 januari 7, door heer Ema, commandeur van het Duitse Huis te Nes, naar A). RAF, Archief Klooster Haskerconvent, inv. nr 5. Perkament. Het uithangende zegel verloren.

10 *Druk: a. GPCV I, 649. - b. OFO I, nr 223 (B onjuist gedateerd op 1488 januari 8).*

27

1472 augustus 28

Fosse Aylycama

In den name Godes macke ic, Fosse Aylycama, myn testament, in jar Ons Heren M CCCC ende LXXII, des vrydages vor Sunte Johannis decollacionis.

15 In erste dat ic bocke ende legge hilligen ende heren to ene koe de is to Butepost. Item to Lutkepost I schilt van olde ende nye bokynghe. Item to Kortwolde I gulden. Item de presteren to Gherkiscloester I tunne byers ende I punt wass in de koesterie. Item to Vrouwencloester I tunne byers ende I punt wass in de kosterie. Item Sunte Gungel I punt was ende I gulden in witten doeck. Item de broescap to Groningen ende
20 to Wynsem elck I gulden. Item IIII mercken sal men rechtverdighen.

Item IX ense landes upt Uuthlant sullen Yette Bynnama kynderen hebben. Item XXIIII schilden in lande ende dat lant sal <hebben> Meynd Aylycama ende dyt lant is koft ende wal betalt in Uuthpostme meden. Item XX schilden in ghelde sal hebben Yelte, de Ment Ballama schuldich is ter Horst. Item vor dyt vors. heft Bror Aylycama
25 ontfanghen XL olde schilden. Item in de Strenghe I pundemate landen, de sal Yelte hebben. Item Yelte is syn vaders gued al betalt. Item ic hebbe van Yma I sulveren reme, de sal Meynd bewaren alsolange als Onne een wyf nymt. Item Remmie ende Galtie elc III gulden. Item Fosse heft to Wygers hues I bedde, I spynde, I pot, I sytten, I yye, I lam ende XIII floreni. Item Leeke sal hebben III gulden van den huesen.

30 Hyr hebben by ghewest als togheropen tugen: Yma, Myend, Albert ende Watto to Dychusen.

Ende omme merre vestycheyt des vors. testament so heft her Eysso, myn bychtvader, dyt bezegelt um mynre beede wille.

Int jar etc.

35 <M.a.h.:>

Ego, Johannes Wycheranii, prepositus Hummercensis, presens testamentum confirmavi per sigilli nostri impressionem.

Origineel: A. RAF, Archief Klooster Gerkesklooster, inv. nr 157. De twee opgedrukte zegels, dat van heer Eysso in groene en dat van Johannes Wycheranii in rode was, verloren. In dorso: Testament van Fosse Aylcama.

40

Wattia Harinxma

In derr namma Godis, amen.

5 Kuud ende kenlick so seet alla gueda lioden deer dit brieff schelleth syaen jefta
heret lessen, dat dy eerbera man Wattia Harinxma, fan der gracie Godis sondt fan syn
synnen ende verstant, al was hi teder van lichaem, hattet dygherlike bitocht datter nen
tingh sikerar is dan dy daed ende naet onsikers dan dy ura des dadis, ende datter
nymmen op eerda is flaschelic deer dat ordel Godis weerstaen mey, so hath Wattia
10 foers. int jeer Ons Heren M CCCC ende LXXII op Sancte Martens dey, twiska alva
ende toliff uren, bi rede syns biechtfaders, macket ende ordineret syn testament ende
syn lesta wolla, in maneren als hyrney scrⁿ steed.

Int aerst soe mecket Wattia foers. syn efta kynden eerwen alle synre goeden, replic
ende onreplic, uutseit syn twa dochteren deer wraldsch syn. Dae dochteren scellat mey
een hant toetasta ende dae kneppen mey twam handen, uutseyt Sytg, syn dochter. Ist
15 seeck dat hioe uut dae claester gheet, soe scel hioe habba also fulla als een fan dae ora
twa dochteren. Ende ist seeck dat Sytg int claester blyut, soe scel hioe habba also alst
her moeder mecket hath, deer hi festicheit op jouwen hath. Item soe scellet syn eerwen
kost ende scada toluka staen fan alla secken, elkerlyc na graetheit synre goeden. Item
jeff Hilke, syn dochter, enighe goeden uutwysd weer fan syn goeden in her birnze,
20 hioe dat tofara off to korten in her eerffschip fan her deel. Item so scel Wibrich, syn
dochter, habba tyen postlaetsgulden jeerlix renten. Ende Kathryn, syn dochter deer
Ebel moeder toe is, scel habba acht post.g. jeerlix renten. Ende dat scelleth hia togara
habba uut dat gued to Golthum, deer Symon Gherbren zoen nu op wenneth. Mer weert
seke dat entra fan disse twam kynden stoer jefta albeid sonder blikena berth, soe
25 scellath disse foers. renten ende goed weerkomma oen dat bloet deert fan uitkommen
is.

Item soe scel Pieter, syn sen, habba dat slot to Slaet. Ende ist seck dat Renick, syn
sen, to boesta comt, so scel Pieter hem an ora wey also fulla jaen als dat hael slot
wirdich is. Ende weert seeck dat Pieter sturff sonder aefta kneppa kynden, Renick dan
30 dat besit fan dat slot to hebben, ende Pieters famna bern weerom to dwaen als Pieter
Renick dwaen scel. Ende ist seck dat Pieter dit foers. slot naeth bywanya wil jefta
naeth bywenneth, soe scel Renick dat slot habba ende Pieter weerjaen als Pieter hem
scolda dwaen.

Item soe byjarreth Wautia op Pieter, syn sen, ende alla syn ora kynden, dat hia alla
35 dae breven ende festicheed steed ende fest ende onforbreclie scellath halda, hit sie fan
landen, husinghe jefta schilda, jefta weerfan datse sie, naemd jefta onbinaemd.

Item soe byjerreth hi syn legherstede to Hospitael, ende hia scelleth selff to
Hospitael bykostghia den steen opt greff ende dat houwen, ende hia scelleth habba
40 twintich post.g. Item foert soe jout hi den commenduer to Hospitael een rinsg. Item den
prior ende her Hoytie elc een ghelresg. Item da ora presteren altogara deer int convent
sint, elkerlyc een post.g., ende hyrvoer schellet hia dwaen ende to grave gaen als men
oer conventsbroer deth.

Item dy patroen to Snits Sinte Marten XIII clinckerden. Item dy persynna to Snyts
een ghelresg. Item her Agga een philipsschilt. Item elke capelaen een gouden
45 arnoldusghulden. Item her Johannes persynna broer tria pont. Elke prester oers in da
grata tzercka twa pont. Item dy patroen to Hloyngum een clinckert. Item to Golthum

dy patroen een clinckert. Item to Goyngum dy patroen een clinckert, ende dae ora tzercka in da Fyff ghaen elkerlyc een hael pont. Item elke personer fan Hlyongum, fan Goyngum ende fan Golthum elkerlyc twa pont. Item dae fyower biddenda oerden elkerlyc een post.g. Item dyo tzercka to Slaet ende Wikel elkerlyc fyoeer rinsg. Item
5 to dat Sacramentshuys to Snits twe rinsg. Item dy preceptor van Hou XVIII post.g. fan syn oerde weghen. Item dat armehuysken to Snits een nobel des jeers uut Berdwera gued. Item Uus Liewa Frou to Snits een rinsg. Item dy prior to Waldsend tria pont, ende dae ora presteren aldeer elc twa pont. Item to Nyaclaester een ton coyts ende fyoeer rinsg. Item to Sydsinghawier een nobel. Item dae littia tzercka to Snits een
10 nobel. Item dy prior in da littia tzercka twa punt, ende elc prester aldeer een punt. Item dy persynna to Wikel I post.g., ende elke jongheraprester aldeer twa punt. Item off Wattia off Sacka, syn wyff, aet foersumet habbet om tiden to bringen to Wikel, deerfoer scel dy persynna ende oer presteren habba tweer post.g.

Item alla schielden deer Bocka, uus fader, schieldich is deer bywiselic is, dat wol
15 ick dat myn eerwen foer den trimdel deer fol foer dwe.

Item soe wil Wattia dat alle disse foers. punten foldeen wirda eer ymmen fan syn eerwen dat eerffschip oentast. Ende weert seck dat ymmen fan syn eerwen dit testament inbreock, die scel syn eerffschip foerbert habba. Ende dit deer foers. is, dat wil Wattia dattet syn testament ende lesta wolla see, ende wil dattet standfestich
20 blyuwa ende halten werde. Ende meyt naeth halten wirda als een testament ney dat riucht, soe wol hi dattet allyckwal halten wird als een codicil off een utersta willa, hoe dattet aldeerto best daghia mey ney syd ende pliga. Ende al weer deer dae solempnitaten naeth halten ney dae ruucht, soe wil hi allyc wel dat dit testament off codicil off utersta willa naeth scel scaedia, mer dattet stantaftich blyuwa.

In een tuuch der wird soe hab ick, Wautia foers., dit testament off codicil off
25 uterste wille bisiglet met myns selvis sigel. Ende want wy, her Johannes, prior to Hospitael, her Gauke, her Jan persynna broer, Hera Hans zoen, Dirck Syurd zoen ende Jan Jan zoen, hyr by, wr ende oen habbet wessen als toeropen orkenen, soe habbet wy dit brieff mey bisiglet met uus selvis sigel.

30 Int jeer Uus Heren M CCCC ende LXXII, op Sinte Martens dey.

Super quibus omnibus et singulis premissis ego, notarius subscriptus, fui a prescripta domina diligentissime requisitus, ut sibi unum vel plura, totquot ad predicti negocii aut cause cognitionem fuerint necessaria, conficerem instrumentum aut
35 instrumenta, quod ipse ad sepedicte instantiam libens peregi.

Acta sunt hec in civitate Snekensi, anno et die mensis quibus supra, in presencia testium fidedignorum ac ecclesie Beati Martini Snekensis sacerdotum Cornelii
Johannis ac Coenradi Bloem, ad premissa seriose vocatorum et rogatorum.

Et quia ego, Folkerus filius Symonis Haghedoern, clericus Traiectensis dyocesis, publicus sacra imperiali auctoritate notarius iuratus, premissis omnibus et singulis una
40 cum prescriptis fidedignis testibus dum sicut premittitur pre predictam dominam Wyttiam honestissimam fierent et agerentur presens interfui, eaque sic fieri vidi necnon testamentum Wauttionis Harinxma, sigillo suo proprio sigillatum, propriis luminibus conspexi, ideoque hoc presens transsumptum, transscriptum seu publicum instrumentum exinde confeci, quod propria mea manu verbatim fideliter ex originali
45 testamento sigillato excopiavi, in verum conscripsi et in hanc publicam formam redigi, quod manu mea propria signoque meo solito et consueto testor ac protestor, ad

premissas specialiter vocatus et rogatus, in fidem et robur omnium singulorum premissorum.

Origineel (A) niet voorhanden.

5 *Afschrift: B (15de eeuw, door notaris Folkerus Symonis Haghedoern, naar A). RAF, Archief Klooster Hospitaal, inv. nr 18. Perkament. Het aangekondigde notarismark ontbreekt. In dorso: Wautia Harinxma testament.
Druk: a. OFO I, nr 232.*

29

1472 december 31

Thiemk Holdinga

10 In den nomma Godes, amen.

Ick, Thiemk Holdinga, cranck fan lichamme, men witlick ende fulmachi<c>h mynre fyff synne, markende ende wrtracteriende datter naet sekera is dan di daed ende naet onsekera dan dio wre des dades, ende om een affnymmynghen des twispans, kyff ende schilinge deer deer schaen mochten om myn eeffterletena gueden twisscha myn 15 kynden ende eerwen ney myn daed, so dwe ic, Thiemk fors., kued, kanlick ende oppenbeer alle lioden mit disse jenwirdiga scriffte dat ick hab macket ende makie myn testament off lesta wille, in jenwirdicheed der orkenen deer ick aldeer besonderlinge hab to beden ende ropen, deer harra nommen hyronder screwen staet.

20 Int aerst so wil ick dat Botta, my<n> soen, schil wessa di riuchta eerwa al mynre neyletene guede, til ende ontill, replick ende onreplick. Ende so schil Botta habba da bernt mynre siele ende der ower sielna deer wy schyldich sint to bigaen, ende so schil Botta bitellia da legata off bokinga deer ick helgum ende herum ende fraemde frionden bisprizen hab.

25 Item so set ick Dode, myn dochter, eerwa to wessen to Wopkama stathem to Jarin-gahusem. Item to dat gued to Ferwert in da Rypp ende dat gued to Westerbentum ende dat gued deer Balle ter Loen up sit. Dissen fors. gueden schil Doede, my dochter, altogara habba sonder bernth der seelna ende der schyldena. Ende ak schilse fry hadde al hir selwerwirck altogara. Ende aldeermey schilse schioed ende schaet wessa fan al myne gueden ney myn daed, hwant ick in foertiden aen macka hab macked deer Botta 30 is scadelic wessen, deer Doed da gueden fan hath. Aldeerom off Botta nu maer heed dan Doed, deer schil Doed nu mey tofreed wessa. Ende hab ick enerleye onthetinga deen deer Taka off Doede off harra kynden Taka dochter to bireden off to birnlsien, deer hia fan sidza willet, deer ick naet fan weet, dat roep ick weer, ende wil dat dio onthetinge se fan nenner warden.

35 Item so lids ick to Tiepka, myn aeffte man, sawen marke rante to syn lyffstond to da tarp deer Liuppa up sit. Item so reek ick Thiard, myn broers soen, dat gued deer Hylke to Tarp up sit, deer is fyff ende twintich golden rante, ende dat sofyre so Thiard aeffte kynden foerd thiocht, ende is dat naet, so schil dat gued weer infala up Botta off syn eerwen, ende Botta dat gued to bruken ende to bysgien al ont Thiard upcompt, 40 ende him aldeerfan to reden ende to feden. Item so lids ick to Renke, Botta lichtera dochter, toleff goldenna ranthe, deer Robba uppa Dyck up sit, ende dat sofyre so hio aeffte bern thiocht ende eeffterlet, ende stortse sonder aeffte bern, dat gued weer in to

falen up Botta ende syn eerwen, ende Botta dat gued to bruken ende to bysgien al ont Renke upcompt.

Item so jow ick den steed deer leit to Dockum by Aelthie Doynga hues, in dat arme jeshues tho Dockum. Item so reek ick to da tredde leen to Collum, als to Ghoenga
5 leen, to ewige tiden toe twintich pondsmeta landes, hwelk land Saesscher to Tarp
bruken is. Item so lids <ick> to dat leen tho Aelsum tween eckeren lands, lidzen by
da Sandforda by da buren to Alsum. Item bet aen halen goldena rante to ewige tiden
in da guede deer Jeppa up sit, foer da ewige bede. Item so lids ick toe da patroen to
Aelsum to ewige tiden aen rynschgolden rente in da gued deer Jeppa up sit. Item ist
10 seck dattet fierd leen wart foerd stift to Anyngum, so jow ick aldeerto aen rynsch-
golden rente to ewige tiden. Item so lids ick to Andla uppa Swaech da treddehale
pondsmeta landen by da Birch to Dockum. Item so hab ick owrs bokinga ende legata
bispritsen for myn seel, deer ick owrs bescriwa leten hab.

Dit is myn testament off leste wille, dat wil ick datma hald als screwen riucht. Ende
15 mochtet naet dagga als een testament, so wil ick dattet daeg als een codicil off als een
oer leste wille ney da screwena riucht, aldeert best dagga mey. Item hab ick enerleie
testament off lesta wille off schickinge off ordineringe in foertiden macket, dat roep
ick weer, ende wil dat allynne dit testament off lesta wille schil aen stael habba ende
oers nen.

20 Dit hab ick macket in jenwirdicheit der orkenen deer ick aldeerto besonderlinge
beden ende ropen hab, als her Tiard, persona to Aelsum, maester Botta ende her
Claws, presteren to Anyngum, Hibba, Watta, Jeppa ende Abe, gamegen to Aelsum.

Dissen fors. orkenen hab ick beden elk besonderlinghe dat hia dit testament off
lesta wille willeth biseglia. Ende hwant dit in der wird aldus is als fors. is, so habbet
25 wy, her Thiard, Hibba, Watta, Jeppa ende Abe forg., beden den ersamen her Jacop, abt
to Dockum, dat hi syn contrasigillum an dit breeff hwinsen hat om uusen bede wille.
Ende wy, maester Botta ende her Claws fors., habbet elk uus segel mey an dit breeff
hanget.

Int jeer Uus Herens tusent fiowrhundert ende twa ende tsawentich, up jeers jond.

30 *Origineel: A. RAF, Archief Familie Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg, inv. nr
874. Perkament. De drie uithangende zegels verloren. In dorso, m.a.h.: Tzyemck
Holdingha testament.
Druk: a. OFO I, nr 235.*

30

1473 april 23

35

Yde Heringhe

In den namme Godes amen.

Dit is Yde Heringhe testament ofte leste wille, deer hyoe hat macketh by sonda
lyff, gonghen ende staende ende machtich her sinnen, wrtenzene dae sykerheid dis
dades ende dae onsykerheid der ure dis dades.

40 Int aerst so bifelt hioe her seel Gode van hymmerick, ende byerret her leigherstoe
bi Sinte Laurencius to Rawert, ende bisprect aldeer voir een ewich memorie den
patroen ofte d[ir] tzerke twen ringsghe goldenen jeerlix, int ewich toe durien, ende

bihlestighet dirmey tolif pondameta landis bi der Krenze. Ende hioe mecket een aedeel, deir bilestighet hioe mey Krenzera gode, ende hioe wil dat dae presteren to Rawert buppe dit vorsc. aedeel scillet habba elkerlic twer flaemsck. Ende deerfoer scillet hiae op her jeirwand songhe vigilie^a, ende wirde deir nen vigilie songhen, 5 dyjen deir wenneth to Krens dae acht flaemsk om Goden wille to jaen. Ende hoecke prester naet comt ty dae vigilie, hy naet to hebben, ende syn deel om Goden wille to gaen als vorsc. is. Item hio bispreck Sint Laurancius tien pondameta landen wr dae Fer bi dae tzercburen to Rawert, deir Elbrich backster nu hat to hydr. Item Lotstre gued, soe graet alst is, hieten XXX ofte tria ende tritich ponsmeta, ende fyftien ponsmeta deir 10 Sywert hat op der Krake, ende aeck fyff ponsmeta hieten in Walta fen, uutcommen fan Gherlifsma gued, wel Yde dat wesse scillet ende blywe int ewich toe aen presterprowena. Ende dy prester self wyn ende oblate to halden oem syn ayn huus staende to halden.

Item elke tzerck ende elke prester in den Hym twer flaemsk. Item to Nyeclaester, 15 to Haeske, to Nesse, to Aylsym, elke claester een clenkert ofte een tonne biers. Toe Spitael, toe Taber, toe Aldeclaester, te Ogeclaester, opt Sand, to Lioentzerke, to Aenghem, to Bayum, to Wiswert, to Berghen, elke claester een hael klinkert. To Lidlum een rinsg. goldene. Elke biddende oerde een hael ton rogghe, dae observanten also fulle. To Mantchum, to Deynum, to Mersum, to Wynsum, toe Halm, to Witmersum, op Aemland, elke tzercke een pond, elke prester een flamske. 20

Woertmeer so mecket Yde eerwen her godis Haya, her sin, ende Saker, her dochter zen, onder manieren ende deelscip hyrney scr., also dat Saker, her kynskynd, sol halda Syordema gued to Mantchum, also graet alst is, mit al syn tobiheer ende mith dyn hlest tir tzerke, als elke prester ende dyr tzerke jeirlix en flaemske. Ende 25 dyрто bisprect Yde twae pond waxis van dit voirs. gued, deir barne scil voir dat Heilich Sacrament to Mantchum, ende dae jeerlix, ewlick to durien. Item deirto scil Saker habba van Yde eerscip Aesgheme gued ende Doyemme to Mersum, mey al hiara tobyheer, uutseid den steen fan beedae stenzen, deir Yd selven hat forcapeth. Ende Saker bytallie den hlest tir tzerke. Ende to dyn alde hlest bisprect Yde fan 30 Aesgheme gued jeerlix twa pond waxis, to bernen foir dat Heilige Sacrament to Mersum, durien int ewich. Ende so byrret Yd datse sie mey Aesghen, her fadir, to Rawert, to Mantchum ende to Mersum in dae joegha beed. Woertmeer wil Yde dat Saker scil habba Lyouleme gued, deir Eelck, her zen, in foertiden Haya, syn broer, joe toe bernlins. Ende ist seck dat Haya dit gued Saker naet wil lete fulghe, so scil 35 Saker habba tryttich pondemeta to Gerlifsma, bute dae statten. Ende mey disse vorsc. landen scil Saker tofrees wessa van al Yde erfscip, replick ende onreppelick. Ende weert seck dat Saskir voirs. storf sonder efte kynden ofte kynskynden, so wil Yde dat dae twen deelen van Doyemme gued, Aesghema gued ende Lioulema gued weerom falle ende erwie op Yde neste erwen, ende dy tremdeel alst dy daed brenct. Item so 40 scil Saker bitellie den trimdeel van Yde scilde ende boekenghe, ende hi nen renten to berren van Mersumma twa gueden eer dae scilden ende bokinghe syn deels bitellett sent.

Item Haye, her zin, scil hadde alle oer gueden dyr hyrtoferra Saker naet to sint scroen, alsuck als hya zent in stenzen, huusen, stoe ende statten, land ende sand, in

---

45 ^a *Hierna: Ende hoecka fan dae presteren naet comt ty dae vigilie. Deze passage had moeten worden doorgehaald, want hij vormt het begin van de volgende zin.*

elke loech deir hiae lidzet, reppelic ende onreppelick, quick ende claed, gold ende silver, alsuck alst Yd leth ney her liaeud, mith eer ende feir, ende mith dyn hlest in elke loech, uutseit Take gued to Berns, dat hald Yde oen herself, ende wil dyrmey dwaen her wille to bisprecken toe laughien, bi her persinne reed, hweer hioe wil.

5 Item so wil Yde dat dy prester dier is op Herenghe leen, hab dis jeirs een postelaet van Scerweirstera gued, ende dat dier jeirlix wert joen twa pond uaxis, to barnen voer dat Heilich Sacrament, in dat ewich bede to durien. Ende fan Siengweir scilme jaen dis jeirs een postelatusgoldene arme liodem oen scoen, in dat ewich. Ende fan alle oer gueden scil Haya dy hlest bitellie ter tzerke, alsoe als dierop leit off in foertiden dierop leid is. Ende hi scil bitellie dae tweer deelen van Yde scilden ende boekinghe, 10 ende dae inscilde allenne opberre, ende nen heir opberre fan Heringhe ald gued ende Scerweirstra eer dae scilde ende boekinghe sent bitallet. Ende ist seck dat deir oenspreck comt oen Mersumma gueden, Haya dat tolike mit Saker to wranderden, mer in alle oer gueden scil elkerlick syn aeyn gueden bescyrme, ende dyn hlest bitallie 15 deir op dae gueden leyt als voerscr. is.

Dit voirs. testament wil Yde dat machtich sie ende hab een stal ney alle riuchten een testaments, een codicils oft een oer leste wille, ende hioe wil dat Haya ende Saker mith disse voersc. testament see deeld, scoed ende scaeth in al her gueden ende erfscip, ende det elkerlich hald dier hy in foertiden op hath berd van Yde voirs. in 20 jeften ofte birnddels gueden, ende deermey see toefreed.

Aec soe wil Yde dat Haya ende Saker dit voirs. testament halde sonder weder-spreck ende infyuchtenghe. Ende weert seck entre van hyarem oft emmen fan hiare weghene wolde onriuchtelic ende onreedelic dissen lesten wille infyuchte, jeft odirs gueden wielderlick bisitte ende byseete, buppe Yde wille eer her daed, ofte buppe dit 25 testament efter her daed, scydit fan Haya weghena, Scerweirstre gued dier Renick op wenneth, ende schidit fan Saker weghena, Mersumma twa gueden dat to hoden. Ende fan hoekera weghena dae wield deen waerde oft dat testament infuchten, hy syn verberd toe hebben van disse gueden voirs., ty dis ora byhoeff deir dat testament hielde ofte dae wield lith.

30 Scryowen ende macketh is dit testament oft hleste wille int jeer Uus Herens thusent fyouwerhondert ende tria ende sauetich, op den dey Georgii martiris, in dae sted to Fraenker, in tienwirdicheit maister Mammens, vicarius aldeer ende her testamentarius, Douwens Syaerda, her brodir, ende Sicke, syn zin, ende Hette Butte zin Heslinghe, ende oer orkenscip dierto ropen ende beden, als her Claes, vicarius to Fraenker, 35 Douwa Albert zin, Douwe Rommerte, Wlbeth Haya zin, Sytthie Peer zin, Douwe Douwe zin.

Ende in een weerheed dis testamentis soe hath Sicke vors. mith dae erbare reedsliodet to Fraenker dit testament bysygheleth mith dae sted secreet, van syn self weghena ende um maeisters Mammens, Sytthie Peers zyn, Douwo Douwe zin bede 40 wille. Ende wi, Douwo Syaerda, her Claes, Hette, Douwe Alberts zin, Douwe Romte zin ende Ulbeth voirs., uuse sighelen mey onder dith voirsc. testament hanghet, als orkenen van Yde voirsc. dierto ropen ende beden.

Origineel: A. RAF, Archief Familie Van Eysinga-Vegelin van Claerbergen, inv. nr 295.

45 *Perkament. Niet bezegeld; wel zijn zeven zegelstaarten aangebracht. In dorso: Yd Heringha testament.*

Druk: a. OFO I, nr 236.

Tyebke Fokelen zoen

- Ic, Tyebke Fokelen zoen, doe kont ende kenlyc allen luden myt dessen openen
 5 breve dat ic myt fryen willen hebbe overghegheven ende toeghestaen den monyken
 toe Hasscha tusschen XII ende XIII pondemate landes, ligghende an Lepen Gheert
 zoens lant, gheheiten in den Traen, dat alle jaer die pontsmate goet is voer V
 flaemschen to huer, voer my ende mynre vrienden ziele daer icts voer begherende syn.
 Des sullen nae desen jaer tco<n>vent my die huer besorghen alsoe langhe als ic leve,
 III½ clinckerden voer myn deel.
- 10 Ende nae mynre doot soe set ic hem die helfste van den lande to bokinghe, alsoe
 groet alst is, ende stae hem toe grunt ende greten mitter besittinghe, tot ewighen
 daghen toe, opdat ic mach mede deelachtich werden alle die goede werken hoerre
 broederscap int ewich. Mer wert sake dat ic, Tyebke, dit lant vorsc. eer ic storve
 bewandelde, dat sal wesen toe des convents bate, soe sal dat convent vorsc. hebben
 15 van dat lant dat ic wederghecregen hebbe voer de Traen, alle jaer na mynre doot twee
 clinckerden. Ende wert sake dat ic, Tyebke vorsc., storve sonder echte kynder, so sal
 dat convent dat heele lant beholden tot ewighen daghen. Ende weert lant vorsc. niet
 fry, soe sal ict fry maken, sonder des conventes schaden. Ende hyr sal mede doot
 wesen ende in gherekent Fedden mynre huusfrouwen bokynghe, daer tconvent vorsc.
 20 dit jaer die hure voer sullen inhouden.
- Alle dinghen sonder arch ende list. In een tuech der waerheit soe heb ic, Tyebke
 vorsc., ghebeden heer Henric, persoene op Langweer, ende heer Reiner, persoene te
 Borne, ende Jorwert Andelamma to Ackeren, dit breek over my to beseghelen. Dat wy,
 vorsc. personen, ghedaen hebben om Tyebkens bede wille.
- 25 Int jaer Ons Heeren dusent vierhondert ende LXXIII, feria VI post Penthecoste.

*Origineel: A. RAF, Archief Klooster Haskerconvent, inv. nr 19. Met drie opgedrukte
 zegels: 1 (49), 2 (104), 3 (68). In dorso, m.a.h.: Tyebke Fokelen zoen, qualiter in hac littera
 resignat conventui in Hasche circa XII vel XIII pondematen terre.^a*

Druk: a. GPCV I, 651-652.

- 30 *Zie ook: RAF, Archief Klooster Haskerconvent, inv. nr 19 (OFO I, nr 313) oorkonde
 van 1481 december 31, waarin deze overdracht wordt teruggedraaid, in ruil voor ander
 land. Na de datumregel volgt nog: Item ick, Tiepka, hlie ende bykanne mey dit breek onder
 den sghel myns personers vorscr. dae convent fan Hasscha en ku schildich to wessen ney
 myn daed, om sillicheed mynre ziele, jae dae fan myn eerwen to aesschien, ende dan foer
 35 mi to bidden.*

---

^a pondematen terre *verbeterd uit*: talentata en een onleesbaar geworden woord,
 waarschijnlijk ook: terre.

Katerina, weduwe van Peter Korwer

Ic, Katerina, Peter Korwers zaligher ghedagten wyff was, by consent Ghisbert Ghisberts zon, myns monds, belie ende bekenne myt desen tegenwoirdighen breve dat
 5 alle de gude de ic brenghe tot Aylsem in dat cloester by mynen leven ende in mynen
 ende dair ghewonden woirden, dat de voirc. gude in dat cloester sullen bliven na
 mynre doet, sonder emans wedersegghen, ende dair nemant bewys af te doen.

Ende ic, Ghisbert voirc., als een mond Katerinen voirc., bekenne dat dit voirc.
 by mynen consent gheschiet is, ende in ghetuchenisse der wairheit hebbe ic myn
 10 zeghel ghedruckt op spacium des breves. Ende in eenre meerre vestinghe so hebbe ic,
 Katerina voirc., ghebeden her Arent, myn persoen van Sneeck, ende Albert Laus zon
 ende Bocka Poppen zon, als burghermeisteren van Sneeck, dessen brief aver my te
 bezeghelen. Dat wy, Arnoldus ende Albert ende Bocka voirc., om beden willen
 Katerinen voirc., gheerne ghedaen hebben.

15 Ghescreven in den jair Ons Heren dusent vierhondert ende drie ende tsoventich,
 des vridaghes na Sunte Matheus dach apostel.

*Origineel: A. RAF, Archief Klooster Aalsum, inv. nr 57. Met vier opgedrukte zegels:
 1 (47), 2 (7), 3 (5), 4 (9). In dorso, m.a.h.: Wat Kathriin toe Allsem brocht heft, dat sal daer
 bliven.*

20 *Druk: a. GPCVI, 651.*

Harmannus Hopper

In nomine Domini, amen.

Anno nativitatis eiusdem millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto, indic-
 25 tione octava, mensis martii die undecima, hora vesperorum vel quasi, pontificatus
 sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Sixti, divina providencia pape
 quarti anno quarto, in mei, notarii publici, testiumque infrascriptorum ad hoc vo-
 catorum et rogatorum presencia propter hoc, personaliter constitutus providus vir
 Harmannus Hopper, opidanus in Groningen Traiectensis dyocesis, sanus corpore ut
 30 apperuit composque mentis et rationis sue, salubriter in anima sua revolvens cum nihil
 sit certius morte nihilque eius hora incertius, melius fore prevenire quam preveniri,
 volens quod ob hoc obitus sui diem ad intestati casum evitandum testamentaria
 ordinatione iuxta providam discretionem sibi a Deo datam salubriter prevenire, habens
 35 igitur in manibus suis quandam papire cedula, suum testamentum sive ultimam suam
 voluntatem in scriptis continentem, eam mihi, notario publico subscripto, tradidit
 atque suum testamentum sive ultimam suam voluntatem in eadem conscriptum sive
 conscriptam esse asseruit, requirens suum huiusmodi testamentum sive ultimam suam
 voluntatem instrumentari et in publicam sive auctenticam formam confici et conscribi,
 ad dicti igitur testatoris instantem requisitionem mei notarii officii diligenter eidem
 40 exhibui facultatem.

Tenor igitur dicte cedula talis est ut sequitur.

In nomine Domini, amen.

5 Ick, Harman Hopper, borger in Groningen, gesunt ende machtich, gaende ende staende, belye ende beleve ende wyl dat dyt naebeschreven myn uterste wylle ende myn testament wesen sal, ende dat myn executores also als ick dat nu beschrive, exequeren ende vullentrecken sollen, buten yemants wederspreken off behynder in eniger wys, myt geestliken off wairliken rechte.

10 Item int eerste geve ick tot ener vicarien in Onser Lever Vrouwen kercke ter Ae daer men een altaer toe stichten sal onder de orgele, myn andeel van der Woert, de tusschen beyde Oesterpoerte gelegen ys. Item tyn grase landes toe Nortdyke, daer Buser op plecht toe woenen. Item twalleff gulden renthe uth Arent Schrelers hues in de Heerstrate, daer Harmen Lopers hues naest licht in de zuidzyt ende Egbert van der Lynden op de nordzyd. Dusse vicarie geve ick Harman, myn zone, ist dat he preester wort. Ende bynnen der tyt eer he preester mach worden, soe geve ick de vicarie her
15 Roloff ten Hilligen Gheeste inden dat he se selven vorwaren wyl, ende wyl he des nicht doen, soe mogen se myne executores enen anderen gueden preester geven, de desse vicarie bewaren ende holden sal soelange dat Harmen, myn zone, preester wort. Ende wort myn soen gheen preester, so sal deghene de vicarie beholden de daertoe gekoren is. Ende to de vicarie vors. soelen alle myn soen Harmans guede blyven, is
20 dat he deselven bewonet, ende desgelykes, doet he hylick ende stervet sonder wytlieke boert, soe sal syn gued oeck totter vors. vicarie komen. Ende nae mynen dode offt nae dode dergheener de ick offte myne executores die vors. vicarie geven, als se vaciert soe sullen de kerckhere in der tyt van Onser Lever Vrouwen kercken ter Ae ende de borgemester in der tyt, des het syn pant is, de vors. vicarie altychs vorgheven, ist datse
25 vordragen mogen. Mochten se nicht vordragen, soe sal de oldeste borger in der Ae kerspел oer overman wesen. Ende myn wylle is dat de vicarius selven sal resideren in Onser Lever Vrouwen kercke, ende sal allen deenst mede doen gelyck andere gemene presters, ende he sal kuesch ende recklick wesen van leven. Ende velle in desen vorgeschreven punten gebreck, ende he anderwerve ende dardewarve vormaent sick
30 nicht en beterde, soe sal he mytterdaet priveert wesen ende berovet der vicarien. Ende de collatores sollense enen anderen, de sy van leven ende syck hebbe als vors. is, geven. Item de vicarius sal alle weke een zielmisse lesen ende een vigilie van negen lexen. Item des vrydages sal he lesen ene mysse van den Hilligen Cruce, ende des saterdages ene mysse van Onser Lever Vrouwen, tensy dat opten twen dagen sonderlinge myssen vallen. De andere myssen, is des van steden, mach he lesen nae uthwysinge syner devotien. Ende in allen myssen sal he bydden vor my, Harman Hopper, ende voer myne salige huesvrouwe, Lamme Huynge, ende voer alle onser beyder vrende ende vor alle kersten zelen.

40 Item ick gheve Onser Lever Vrouwen kercke ter Ae myne veer grase landes in den Hoer, de men tot ewygen dagen off tyden nicht vorkopen off vorsetten sal. Des soelen de vogeden van der kercken vors. my ende Lamme, myn huesvrouwe, alle jaer op mynen starffdach begaen myt twe clene pont wasses, ende geven alsdan enen yegeliken preester de mysse plecht toe doen in de vors. kercke, twe olde buddragers. Ende een yegelick van em sal bydden vor my, Harman Hopper vors., voer Lamme, myn
45 huesvrouwe, ende alle onser beyder vrende.

Item ick gheve toe Sunte Meerten ende toe Sunte Wolberge tosamene vyer grase landes in Vrygemalant, daer Gosen van Dullick myt synen steeffkynderen onvor-

scheyden mede ingelandet is, de men tot ewygen dagen nicht vorkopen noch vorsetten en sal. Hyrvoer sollen my de vogeden van beyden kercken vors. ende Lammen, myne huesvrouwen, ende onser beyder olders alle jaer op mynen starffdach begaen myt twe cleyne pont wasses, ende geven alsdan enen yegeliken preester de in beyden kercken
5 misse toe doen placht, ende den preesteren in dat clerckhues ende ten Hylligen Geeste, elken enen braspeninck.

Item ick gheve totten Hilligen Geeste myne ledige stede de ick by oeren kerckhove an der stadmuren lyggen hebbe. Item ick geve tot Sunte Ghertruden gasthuys vyff gulden. Item ick gheve den armen toe Helpman vyff gulden. Item ick gheve myn hues
10 daer ick nu ter tyt ynne woene, den reguliercloester toe Wynsum by Swolle, nae forme ende inholt der stadbreve de ick em daerop gegeven hebbe.

Item ick gheve Ghelmer, mynen broder, twalleff grasen landes de ick lyggen hebbe in Tammynga lant, daer Ghert Lewe by gelandet is an der zuydzyd, ende Johan Rengers ende Evert Hubbeldinck an der noerdzyd. Item ick geve em de westerzyd van
15 Lamme Huynghe strate, toe beghynnen van mynen hoff ende streckende an Johan Berendes soens hues, dat Ghelmer nicht mede hebben sal. Oeck en sal Ghelmer nicht hebben uth den hoffsteden dar Johan Peters op woent. Item ick gheve oeck Ghelmer elven rode landes ende een tyndendeel van eener roden, gelegen opte Lange maden. Item ick geve em oeck teyn grase landes ende een verendeel, gelegen toe Nortdyke,
20 de Ulger nu ter tyt bruket. Item desse vors. guederen de ick Ghelmer, mynen broder, gegeven hebbe, sal he bruken soe lange als he lyvet ende levet, ende nicht langer. Ende he en sal de guederen allegader offte yenich deel van den guederen nicht vorkopen, vorsetten offte voranderen, by vorlees der guederen.

Ende na Ghelmers vors. dode sal de helffte van al den guederen vorbenompt de
25 Ghelmer vors. toe synen lyve gegeven synt, komen an dat cruesbroerclouster ten Nyen lichte, gemeenliken Apel genomet, dat myn uterste wylle is dat men em de helffte der vors. guederen rusteliken ende vredeliken sal volgen laten. Des sollen de broders des vors. cloesters tot ewygen dagen bydden vor my ende Lammen, myne huesvrouwe, onser beyder olderen ende vrenden alle gader, ende soelen op mynen starffdach my
30 ende myn huesvrouwe begaen in eer kercken myt vigilien ende zielmissen, soedat een ygelick leybroder alsdan sal lesen vigilien van negen lexen, ende de preesters alle jaer op den dach ende nae den dach sollen se holden dertich vigilien van negen lexen ende dertich zeelmissen, ende sollen my ende myn huesvrouwe tot ewygen dagen hebben in oer memorien, so vake als se mysse lesen.

Item de ander helffte van den vors. guederen, Ghelmer tot synen lyve gegeven, sollen hebben de armen opter straten, welker almissen toe distribueren ende toe geven sal bewaren de prester de der myne vicarien besittet, daer mede opseen hebben soelen, dat den armen van oeren almissen nicht ontogen en sal worden, beyde cloesteren, Wyndesum ende Apel vorgeschr.
35

Item ick gheve Harmen, mynen natuerliken soenen, achtyn gulden renthe, teyn vlegers voer en gulden, jaerlinges uth Mensing[.....]^a toe boeren. Item ick geve em negen mudde roggen ende een verendeel jaerliken renthen, toe Empne gelegen. Item ick geve em vier grase landes myn een verendeel in Schultinge landt. Item ick geve em dat hues in Lamme Huynghe straet dar Johan Berendes soen in woent.
40

Item ick geve den clercken de staen sollen onder sorge ende bewaringe des paters
45

---

^a Ruimte voor circa vijf tekens opengelaten.

van des clerckhuuses bynnen Groningen, twe golden rynsche gulden renthe uth der
hoffstede in Lamme Huynghe strate daer nu ter tyt Johan Peters soen op woent. Des sal
een ygelick van den clercken op myne jaertyden voer my ende Lamme, myn hues-
vrouwe, onser beyder olderen ende vrende, lesen ene vigilie van negen lexen. Item de
5 broderen des clerckhuuses in Groningen sollen hebben myn beste bedde myt al syn
toe behoert. Item myner seliger huesvrouwen beste tydeboeck. Ende al dat de broders
vors. van my ontfangen hebben, sollen se vry ende quyt beholden. Des sollen se vor
my ende Lamme, myne huesvrouwe, op mynen starffdach ende jaergetyden in eren
vigilien ende missen truweliken bydden. Item ick geve den cloester van Bergemer
10 convent by Lewarden een sulveren schale van twalleff off XIII loden. Des sollen se
als wanneer em myn starffdach vorkundiget wort, lezen XXX vigilien van IX lexen,
ende dertich seelmissen. Item myn schenckvat, de parlemoder, gheve ick den
reguleer cloester toe Wyndesum by Swolle, in vorworden dat men daer tot ewygen
dagen mede geven sal de ablutien den broderen des cloesters vors. wanner se dat
15 Hyllige Sacrament ontfangen hebben. Item ick gheve myn sulveren ketthe den twen
cloesteren toe Essen ende toe Assen, gelyck myt malkanderen toe deelen, toe vulste
dat daer een ygelick van em enen kelck van sal laten maken. Des sollen een ygelike
van den susteren beyder cloesteren soe wanneer em myn starffdach vorkundiget wort,
lesen een ygelike vigilien van IX lexen. Item ick geve den jonfferen toe Reyde myn
20 roede mit een schenckvat. Des sal een ygelike suster wanner em myn starffdach
vorkundiget wort, vor my ende Lammen, myn huesvrouwe, ende onse vrende, lezen
vigilien van IX lexen. Item ick gheve den cloester toe Aedwert myne sulveren kanne.
Des sal een ygelick broder vor my ende Lamme, myne huesvrouwen, tot wat tyde dat
em myn starffdach gekundet wort, lezen vigilien van negen lexen, ende daertoe de
25 preesters XXX zielmissen. Item ick gheve den cloester toe Staveren, van Sunte
Benedictus orden, vyffteyn post.gulden. Des sal een ygelick van den broderen vor my
ende Lammen, myne huesvrouwe, ende onse vrenden, op mynen starffdach als em de
gekundet wort, lezen vigilien van negen lexen, ende daertoe de preesteren XXX
zielmissen. Item den cloester toe Florecamp by der Sneeck geve ick teyn post. gulden.
30 Des sal een ygelik broder vor my ende Lammen, myne huesvrouwen, ende onser
beyder vrende, op wat tyde em myne starffdach gekundiget wort, lezen vigilien van
IX lexen, ende daertoe de presteren XXX zielmissen. Item ick geve den broders int
clerckhues toe Munster een bedde, naest mynen besten bedde, ende een tydboeck myt
sulveren sloeten ende een sulveren pulverbusse ende XX ar.gulden. Des sullense vor
35 myn lesen ende Lammen, myner huesvrouwen, wanneer em myn starffdach vorkundet
wort, XXX vigilien van IX lexen, ende XXX zielmissen, ende mynen starffdach
soelense tekenen in oer memorienboeck, ende holden myns ende mynre huesvrouwen
jaertyden, als se doen voer andere waldaders. Item ick gheve den susteren opten Hoern
myn landt in de Buschnack. Des sal een ygelike suster voer my ende Lamme, myn
40 huesvrouwe, lezen vigilie van IX lexen. Item den beghynen naest der mynrebroder-
kercke gheve ick myner huesvrouwen crallen paternoster, ene cransze^a ende vyff
ar.gulden. Ende se sollen lezen vor my ende myne huesvrouwen XXX vigilien van IX
lexen. Item ick gheve den beghynen daernaest achte sydene kussen ende den besten
sydene budel myt sulveren knopen ende myner huesvrouwen sulveren slotelreem ende
45 vyff arn.gulden. Des sollen se lesen vor my ende myn huesvrouwe ende onser beyder

---

^a *Onduidelijk geschreven. Misschien ook: crausze of: causze.*

vrende XXX vigilien van IX lexen. Item ick geve den mynrebroders in Groningen myn beste becken ende mynen meesten pot ende myn meeste braetspit. Des sollen se vor my ende myner huesvrouwen ende onser beyder vrende XXX vigilien van IX lexen, ende XXX zielmissen lesen, ende laten voer ons bydden van den preeckstoel.

5 Item ick geve den broders totten jacopynen bynnen Groningen teyn ar.gulden. Ende se sullen voer my ende myne huesvrouwe ende onser beyden vrenden lezen XXX vigilien van IX lexen, ende XXX zielmissen, ende doen voer ons bydden van den preckstoel. Item ick geve den susteren des Olden convents in Groningen dre rynsche gulden. Des sollen se vor my ende Lammen, myner huesvrouwen, lezen vigilien van

10 IX lexen. Item ick gheve den cloester toe Selwerde by Groningen mynen besten gulden ryck mytten zaphyr. Des sal een ygelick van den susteren vor my ende Lammen vors. lezen vigilien van IX lexen. Item alle de cloesteren twysschen der Emeze ende der Lauwersche soelen myn testamentoers begaven, een ygelick als em sal guetduncken, van den renthen de em overlopen mogen van dren jaeren renthen de

15 se sullen boeren uth alle myne naegelaten guederen.
 Item ick gheve Ghelmer, mynen broder, vry alle myne sulveren lepelen, myne cleyne sulveren schale, myne bedden noch onvergeven, ende dat vierendeel van al mynen huesraden dat voer nicht genommet off vorgeven en is. Item ick geve den armen int gasthues by den mynrebroders myne meesten sulveren schale. Item is enig gued

20 van mynen guede dat ick nicht vorgeven hebbe, noch niet in dessen mynen testamente geschreven en is, dat make ick myne testamentoers machtich dat se dat sullen moegen keren in de ere Godes.

Item so byn ick noch schuldich van olden schulden, de myne testamentoers bytalen soelen, wes ick daer nyt van en betale derwyle dat ick leve. Item int eerste hadde Huge peerdekoper ansprake op my van Ghize Ghizinge wegen, den beyde God genadich sy, welke ansprake nu machtich synt Hinrick Hedinge erffg. in Groningen, den men vornogen sal. Item de schult de ick Triris schuldich byn van wyn, sal men em betalen tot oers selves seggen. Item men sal betalen stenen pannen de ick ontfangen hebbe van potters. Item Gheert sadelmakers erffg., dar ick een hues van hadde in Ebbinge strate,

30 nu ter tyt wonhafftich toe Dockum als ick mene, sal men geven vyffteyn ar.gulden.
 Item myn executoers ende testamentoers sollen een ygelick hebben enen golden ryck van twen rinsgulden. Item alle dusse vorschr. guede de ick vorgeven hebbe als vors. is, daer renthe van komen mach, de sullen dre jaer lang nae myner doet staen in handen ende macht myner testamentoers, ende wat darvan komen mach, daer soelen

35 se int eerste mede betalen myne schulden ende testament, ende offte yemant ansprake van wytliker schult dede, de sal men daer oeck mede betalen, beholden Ghelmer, mynen broeder, syn lyfftucht an den vors. guederen, ende Harmen, mynen sone, de renthe de vors. synt. Item offter enych mensche sy, levendigh off doet, den ick schuldich mach wesen buten mynen weten ende de nyet beschreven en synt, de maeck

40 ick ende begeer se deelhafftich toe wesen voer alsulke onkundige schulden alle de waldaden de ick den kercken toe Sunte Meerten ende ter Ae gedaen hebbe, alsoe voele als em myt rechte darvan boren mach. Item ick, Harmen Hopper, sette myne execu-toers totten vorschr. testament stedige ende vast, recht offt ick dat selven dede, ende maeckse machtich van alle myne guederen, in dessen testament genommet ende onge-

45 nommet, uth toe geven ende in toe boren, nae uthwysinghe desselvens myns testaments als vors. is, dat myn uterste ende myn leste wylle alsoe is. Ende sollen wesen de erbare heren Jacob, vicarius in der Ae kercken, heer Johan van Munster, pater des clerck-huuses by Sunte Wolbergen kercke, ende Gheert Lewe. Ende weert dat yenich van

dessen storve, soe soelen de anderen twe enen anderen kesen in syn stede, de nutte ende orberlick daertoe is. Item soe wyl ick dat nemant van dessen dren vorschr. yenich dynck off saken handelen sal off exequeren allenigen. Sonder mach yemant van den dren om noetsaken daer niet by komen, soe mach he syne macht den twen anderen
5 bevelen. Item soe beleve ick, Harmen Hopper, ende wyl dat dyt testament vulmachtich sal wesen in allen maneren hyrvoer beschreven, ende begheer dat gy, executores vorschr., dyt vorgeschreven testament soeals dat inhoudende is, vullenbrengen ende vullentrecken wyllen om Godes wyllen.

10 In een orkonde ende een getuech dat dus als vors. is, myn leste wylle is, hebbe ick myn zegel beneden upt spacium desses breves offte instrumentes gedrucket. Ende tot merer vestinge bydde ick den erberen Johannes Petri, notarius, dyt testament myt synen woentliken tekene ende myt syner hant toe schrivene, toe onderschryvene ende toe instrumenteren, ende dat soe vestigen dattet stevicheyt ende vasticheyt hebbe, na forme des rechtes.

15 Et in hoc finitur dicta papiri cedula dicti testatoris, continens testamentum sive ultimam voluntatem. Hanc igitur ultimam suam voluntatem dictus testator esse asseruit, quam valere voluit iure testamenti, iure codicillorum, vel saltem iure uniuscumque ultime voluntatis, prout melius valere poterit et de iure subsistere, super
20 quibus dictus testator a me, notario publico subscripto, fieri petiit unum instrumentum publicam seu plura.

Acta fuerunt hec in domo clericorum prope ecclesiam Sancte Walburgis, sub anno, indictione, mense, die, hora et pontificatu quibus supra, presentibus ibidem honestis viris et dominis Rodolpho Zuer, ad Sanctum Spiritum prebendario, et Johanne de Antiqua Ecclesia, presbitero, ac Ruechardo Warendorpp, Monasteriensis dyocesis, et
25 Harmanno de Meppis, Osnaburgensis dyocesis clericis, testibus fidedignis, ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego, Johannes Petri, clericus dudum Monasteriensis dyocesis, publicus imperiali auctoritate notarius ac ordinaria approbatione Traiectensis admissus, quia huiusmodi
30 ultime voluntatis cedula exhibitioni ac testamenti ordinationi omnibusque aliis et singulis premissis unanimis nominatis testibus presens interfui, eaque dum sicut premittitur fierent et agerentur fieri vidi et audivi, ideo hoc presens publicum instrumentum, manu mea propria scriptum, exinde confeci, subscripsi et in hanc publicam formam redegem, signoque et nomine meis solitis et consuetis signavi, rogatus et
35 requisitus, in fidem et testimonium omnium premissorum, preterea ut evidentius sine quavis dubitatione appareat hanc dicti testatoris ultimam fuisse et esse voluntatem, sigillum suum proprium hiis presentibus suppressum.

Origineel (A) niet voorhanden.

*Afschrift: B (begin 16de eeuw, door notaris Albertus Conradi, naar A). GA Groningen, Oud Stadsarchief, inv. nr RvR 1092.1. Op de voorkant: Ter Aa. Fundatio vicarie per
40 Hermannus Hopper in ecclesia Beate Virginis Marie fundate, ad quam vacantem ius presentandi habent curatus eiusdem ecclesie, consul turnarius, consul senior parrochie dum dissenserint predicti. 1475. 1477. 1477.*

Druk: a. Boeles, Geestelijke goederen Groningen, 184-189.

*De maker van het afschrift maakt zich bekend aan het slot van het katern, na de
45 bevestiging van het testament door Harmannus Hopper op zijn sterfbed (1476 december 3), de goedkeuring van de vicariestichting door bisschop David van Bourgondië (1477*

5 maart 7) en een uitspraak door het stadsbestuur van Groningen in een geschil over de nalatenschap (1477 maart 3): Auscultate et diligenter collationate sunt copie suprascripte per me, Albertum Conradi, clericum Monasteriensis dyocesis, publicum sacra imperiali auctoritate notarium, quas cum suis originalibus de verbo ad verbum concordare repperi et inveni, manu mea propria teste. *Notaris Albertus Conradi wordt in het overzicht van notarismerken, dat aanwezig is op de studiezaal van GA Groningen, genoemd in 1502 en 1510.*

De persoonlijke voornaamwoorden se, he, em zijn in dit Groningse stuk niet opgevat als enclytische vormen, en dus niet aan de eraan voorafgaande woorden vast geschreven.

10 34

1475 mei 25

Jarich Epa Hotnya

In nomine Domini, amen.

15 Int jeer Uns Heren M CCCC ende fyff ende tsantich, up Heylige Sacraments dey, dae bytochte hem Jarich Epa Hotnya, hoewel hi syeek was lychama, nochtan sund ende machtich fan forstand, datter naet sykera was dan dy daed ende onsykera dan dyo wra des dadis, deerom hath hy syn testament jefta leste willa mecketh, in maneren als hyrney scryowen steeth.

20 Int aerst byereth hi to lidzen by Sente Nycolaus, syn patroon uppa Nyaland, in der tzerka foert Heylich Sacramentshuus, ende leyt den patroon voors. toe tyen eynsa seedlandis, heten dae Hoefclaeten, deer hy fan Sente Katherine pronda kapeth hede. Item dae persoenaetscip ende Sente Marie pronda schelleth habba fyff klinkerda renta uuter Musela, dat personaetscip dae tweer delen ende Sente Marie pronda den tren-
25 deel, ende hyrney scelleth hya toefreed wessa om dae touliff alda schillingen deer hya pligen toe hebben uut Obba Jukemma ald gued. Item Sente Katherine pronda schel habba een klinkerd renta uuter Musela voorsⁿ. Item dy kosters pronda leyt hi toe een hael klinkerd renta, ende eelck klirck deer meysyonghet vigilie in Jarichs jeertyt, een flamsken, ende dit schelma bytelya fan Hotnya huus. Item dae fyower bidden oerden eelck een postelaet. Item eelcke prester in Weynbritzeradeel tweer flamsch, ende eelck tzercka tweer flamsck.

30 Item Swobben, zyn afta syd, leyt hi toe lyafjeften toe dat guedt toe Kee deer jonga Claes up wenneth, toe hyaer lyffstond. Ende hyo schel dae kynden dae kaeplanden byhalda leta, ende hyo schel dae kyndena renten upberre, ende bytelya uutschulda ende uupberra inschylde, onta kynden toe buuckwesta kommeth, hyt weer secka dat hyo oersta boestghet. Item Doed, zyn dochter, scel habba tyen pundameta landis in
35 Obba Jukema ald gued. Item Jacob, zyn broer, scel habba nyogendehael punsmeeth landen, lidzen toe Hitzem, deer hi kapeth hath fan Dowa toe Kee ende Mauryska. Item Anna, zyn broer, leyt hi toe nyoghen pundameta landen deyr hem oenster schelleth fan Bruen Atnya. Item Hyla, syn sister, scel habba fyff pundameta landen in Abbaghae in Abba Rykwis goed, ende twira pundameta seedlanden, een wer deer orent onder
40 Musela. Item Wyba, zyn broer, schel habba hath dae landen toe Hesselinghe meer gilda mogen dan fyfteen klinkerden des jeers. Ende her Jelmer hath my deen triahondert klinkerden redis geldis up een caep fan dae landen toe Hesselinghe ende op tyen pundameta in Obba Jukemma ald gued, deer scel hi foer habba fyfteen klinkerda renta toe Hesselinghe, jeff oer landen deer hem oen noghet, jeff hem scelma syn gild

weer jaen, dit scel wessa als her Gelmer ende Zwob dat toe eens wirde. Item huckera fan disse onaftha kynden voorsⁿ. stereth sunder afta kynden, soe schelleth hyara toellegghen weerfalle up Jarichs aefta, ende hya scelleth naet in fraemde handen falle, ner hya scellis setta jeff sella mogha.

5 Item foerdaen soe mecketh hi een schickinghe ende ordinancie in syn erwen ende syn aefte kynden aldus. Item int aerst byereth hi dat Ju, syn zin, schel prester wirde, ende hy scel toe zyn scoelgungh habba dae twae gueden toe Kee, als deer Dowa ende alda Claes up wenget, ende al Jarichs boken. Item Epa, syn zin, schel habba Hotnya huus mey zyn toebiheer, ende al dae landen ende gueden upt Nyaland ende toe Bolswert deer Jarich toeheerth. Ende Hotnya huus ende dae gueden deer Hotnya huus
10 bysget wirdet, scelleth naet stera mogha in fraemde handen ende uut dae lyoed gaerde deerse fan uutkommen synt. Aerst schelles up Epa ende syn kynden, deerney alsoe up Hera ende zyn kynden, deerney alsoe up dae dochteren ende hyara kynden ende kyndiskynden. Item Hera, syn zin, schell habba dae staethen to Wommels mey hyara toebiheer ende dae goeden ende landen toe Wommels. Ende huckera als Hero ende
15 Epa voorsⁿ. meer hath dan oer, dat schelles toelika dela, ende aeck Jarichs oer gueden ende landen doer afara naet bynaemdt synt. Ende Hero ende Epa voors. schelleth eelck suster uut dae manda jaen deer toe mannen komma, tria snees klinkerda renta, ende woll byreda mey goud ende silwerwirck dattet mey erum see.

20 Item foerdtoen soe mecket hi munden ende biwareren toe zyn kynden voors. Douwa Zyaerda, Tyaerd Juuinga, Sicka Zyaerda, Eedwer Zyarda ende Zwobben, syn huusfrow, ende byereth dat thisse monden voorsⁿ. schelleth syn kynden reda ende helpa als hya wolden dat hy bi hyarem deen hede, ende meckethse aeck executores jeff foerfolgers syns lesta willa jeff testaments. Item kompt en de bischaedigeth is jeff toe
25 kort schiden is fan Epa, Jarichs faer, jeff Jarich, ende bliken is ende epenbeer jeff derer biwys toe habbeth jefta oerkenscip, dat scilleth disse munden voors. ryochfirdicha bi gueda lyoda reed.

Item disses lesta willa wol Jarich datma steed ende fest halda schel, ende duga schel in all syn articulen als een testament jeff als een codicil jeff als een oer lesta
30 willa, als hi alderbest gued wessa mey ney dae riochten, hya sye gastelick jefta wraulsc.

In een tyoch der weerheyts ende disses testaments jefta lesta willa soe hab ick, her Gelmer, persenna uppa Nyaland ende testamentoer Jarichs voors., disse lesta willa mey myn selwis sighel besigheleth. Ende um mara festicheyt soe habbet wy, her
35 Johannes ende heer Hydda, joncraepresteren uppa Nyaland, dit mey bisygeheleth om Jarichs voors. beda willa.

Int jeer ende up den dey als voerscrouwen is.

Ende is het originael testament van dese copie gesⁿ in papier, ende onder opt spatium myt drye segelen van groenen wasse besegelt, ende buyten opten rugge staet
40 gesⁿ: Dit is Jarichs testament.

Gecollationeert myttet originael testament, bezegelt als voren, ende concordeert, by my,

<ondertekend:>

Delphus subscripsit.

Origineel (A) niet voorhanden.

Afschrift: B (16de eeuw, door Delphus, naar A). RAF, Archief Familie Van Burmania-Van Eysinga, inv. nr 51. Opschrift: Copie. In dorso, m.a.h.: Copie van Jarich Epa zoons Hottingha testament, in date 1475. <M.a.h., 18de eeuw:> Testament van Jarich Epa Hotnya (Hottinga), 1475 op Sacramentsdag.

5

Druk: a. OFO IV, nr 45.

35

1476 mei 15

Jorert Andringha

In nomine Domini, amen.

10 Waltia, persona toe Ackrum, Johannes, pater toe Aylsem, als testamentarii Jorerts Andringhes, hliet dat Jorert Andringha fors., witan ende verstansem synre sinnen, hat mecket syn lesta willa jeff testament, int jeer Uus Heren M CCCC ende sex ende tsantich, des wernsdeis ney Sinte Servaes, omtrent fyour uren wr middey, in manieren als hyrney sc. steet.

15 Int arst byerret hi syn leggherstoed toe Aylsem. Item hi wol dae fon Aylsem toe vyftahael pondameta deer nu toe Rynningha gued gaet, deer Igbert nu op wennet, deer dio trira fon lidzet op dio Laecmers wal ende dae oerhael byn da Slachta, ende hyrfoer schillet Aylsema halda en jowich bed foer dae eerma.

20 Item dyn patroen toe Ackrum jowt hi Witiama gued wr meed ende fenne, soefula als hi deer hat, ende in huys ende steed aldeer. Item toe dyn pronda deer Tyard, syn broer, bigonnen hat, jowt hi syn huys ende steed als Garbrich, syn wyff, deer naet langher in weny wol. Item toe dynsella pronda tolf kl. ranta, als sandahael pondameta bi Gatze slaet ende fiardahael bi dae Diapa slaet, een wer bynna slaet ende tolf pondemeta bi Abingha slaet. Item hi wol Idska, syn metta, toe een rinsg. ranta in Claes guet. Item hi jowt Aldaclaester dat hala guet deer Igbert nu op wennet, ende dyn ora halt Nyaclaester ende dae fon Thabor toelika, dae IIII½ pondameta fors. uutnymmen. Item Jella bern sex pondameta toe Peers fonna eynd. Item Haskera monken tian kl. fon dae XL deer hi hemmen leend hat uut Garbrichs jeld ende syn toemanda. Item dae crucebroren toe Snytse V kl. fon dit jeld fors. Item dae sesteren toe Grenadyc ende dae sesteren toe Warkum^a elc vyf kl. uut dit jeld fors. Item X kl. toe Galileen ende V toe Wiswert fon dit jeld fors. Item hi wol Garbrich, syn wyff, toe quyk ende til ende Henyshuystera guet ty her lyfsstond.

35 Item Jenka Douwama ende Douwen, syn sen, wol hi toe dio Those ende Liweringa gued, soefula als hi daerin hat, opdat hia naet fyrar tastat in syn gueden. Jels wol hi hiarrym naet toe, mer hi wol dit fors. dan dae fon Aylsem toe. Item hi leyd een aeddeel op Dychuystera gued. Item Tyard, syn meech, sex ponda<meta> buppa mer. Item Gossen ende Atten VII post. ranta toe Birstym. Item Feyken, syn meech, Dychuystera gued. Item Sigher, syn meech, VII½ pondameta ende Douwen, syn meech, sauwen pondameta in Mertens slaet toegara. Item her Hoitien, syn meech, Hermens hael guet,

---

40 ^a *In druk a ten onrechte: Mackum. Zowel de beide originelen als het concept geven de naam als: Warkum.*

ende syn twa sestera toe Bayam dyn ora halt ty harra lyffstond. Item Aylsema fors. vyff pondameta deer hi kapet heed fon Popka Gotama, deer Popka inleya mey eer Sint Jacop nestcommen mey XXV^a kl. reeds jeldes. Item toe Sita Attahusen tweer post. ranta, deer Aylsema jeerlics opberra schillet, om Gades willa toe jaen. Item Garbrich, 5 syn wyff, II post. ranta ty her lyffstond in Ripperts guet.^b Item in Neskera bloc dae rantan fon III½ ponda<meta>, heten dae Langha warran, schel Feyka, syn meech, jeerlics jaen. Item Aylsema fors. syn deis rema toe en Sacramentscibori. Item hi wol dat Garbrich fors. mey syn eerwen dit jeers ranta opbarra schillat, ende bitellia syn schulden ende uutledingha deerfan. Item hat syn lantsatta schyldich syn fon dit 10 foerogliden jeer, dat jowt hi hiarrym quyt. Item persona toe Ackrum een ring. Item her Boldewyn een post., jongherprester aldeer. Item jowlika tzerka een stoter. Item dae bidden oerda syn bitellet.

Item hwa naet noghet oen dat hem toeleid is in disse leste wille, di schel siin deel vurbert habba toejen dyn patroen toe Ackrum, ende di schel naet habba.

15 Item hi mecket eerwen synre gueden deer in disse lesta willa naet bispritzen syn, Feyken, Atten, Siger, Tyard ende Douwen, syn sibben, mey dae gueden deer hi hiarrym toeleid hat.

Item dat jeld dat Gherbrich fors. hat, schil hio bisteighia om Godes wille.

Item hi is schildich Claes Isbrents bern XX kl., deer foldeen is op syn daedbed. 20 Item Claes Frerick zin IIII post., Tiards wyf tymmerman IIII post. Item Foke, her Douwa huysfrow, III ringgulden. Item Siwert Tyard zin dyn kw deer hi fon hem hat. Item alda Hans ter Herna III kl. Item toe Boorn oerhael steed toe dyn tredda prond<a>.

Item soe wol Jorert fors. dit testament jeff lesta willa halden habba ende wol dattet een stal jeff macht schil habba als enich testament, codicil jef lesta willa aech toe 25 hebben, onferbrelic ney riocht jeff syd ende pliga disses lands.

In en weerheit disses soe hat uus Jorert forsc. hyrtoe ropen mey her Boldewyn, jongherprester toe Ackrum, ende her Wolter, mey prester toe Aylsem, Claes Frerics zin ende Attya, gaelyoed toe Ackrum, als tioghen ende orkenen.

Ende disse lesta willa hab ic, Waltia forsc., bisiglat mey myn sigel tfaer my ende 30 faer Claes ende Attya forsc., myn gaelyoed, deer nyn sigel en bruket. Ende ic, Johannes fors., hab myn sigel hyrop tracht faer my ende Walterum fors., deer nyn sigel en bruyct. Ende ic, Baldewinus forsc., hab myn sigel hyrop set in en tioghe der wirde dattet Jorert dus habbe wold als fors. is.

35 *Originelen: A¹. RAF, Archief Klooster Aalsum, inv. nr 29. De drie opgedrukte zegels verloren. In dorso: Joret testament. Onder Joret m.a.h.: Jorrets. - A² (zelfde hand als A¹). Ibidem. Van de drie opgedrukte zegels nog aanwezig: 1 (63), 3 (64). In dorso, m.a.h.: Jorryts testament. Het laatste zegel, geplaatst onder het toegevoegde legaat aan Garbrich (zie noot b), is evenals het eerste van heer Johannes. Slechts van één ander zegel is een afdruk zichtbaar, dus één van de overige twee aangekondigde zegelaars (heer Waltia en heer Baldewinus) heeft deze oorkonde blijkbaar niet gezegeld.*

---

^a A²: XIII; B: XXV.

^b Dit legaat in B in de marge. In A² opgenomen in een aparte bepaling onderaan het testament: Item ick, Johannes, pater van Aylsem fors., belie onder myn sigel, hyrbaven opdruct, mit myn hantscryft dat Jorert fors. wold Garbrich fors. toe II post. renten in 45 Ripperts guoden ty her lyffsstond, deer Attia foers. ende ick mit menich man over ende an waren, mit Feyken fors., Jorerts neeff.

Ontwerp: B (zelfde hand als A¹ en A²). Ibidem. In dorso: Testement Jorert ende Gherbrich.

Druk: a. OFO I, nr 268 (naar B, met varianten uit A¹).

Uitgegeven naar A¹.

Sicka Allart zoen

In den namma Godis, amen.

Int jeer Uus Heeren thusent fiouwerhundert ende sex ende sauntich, op Sinte Lambarts jound, in myn andert her Syrck, persona op dae Dronryp, als een testamentarius, ende dae toeroepene ende beden orkenen deer hyrney scrioun staed, so hat dy erbare man Sicka Allart zoen, gesond ende voerstandel fan synnen, al was hy syeck fan lichama, oensyoen datter naet wissers is dan dy daed ende naet onwissers dan dio wra dis daedis, so woulde hy syn frionden ende syn zeel foersyaenlyck wessa, ende woulde fan dae gueden deer him God foerleniget hat, syn testament meytia ende dae gueden schicka, opdat hy naet sonder testament stera schoulde, opdat onder syn friunden ende erwen neen plaeyt ner schylingen falla schoulde. Hwelck testament hy would dat daegha schel ney alle riochten, beda gastelyck ende wrauldsk, als een testament jef als een codicil jef codicillen jef lesta wollen ende schickinge synre gueden, ney alle riochten ende syd ende plyga, also als dat alderbest mey staen ende stal habba. Hwe<l>ke testament, codicil, lesta wolla ende schickinge der gueden hy hat macket als hyrney scrioun steet.

Int aerst so hat hy syn zeel God fan himelryck byfellen, ende would syn lichaem byfellen habba bygroun to Fraenker by Sinte Merten, ende byspreckt him aldeer acht klinkerden.

Item Sinte Thomas op dae Ryp hat hy byspritsen IIII pond wax. Item to Fraenker hat hy byspritsen een adeel, deemey hat hy byhlestiget dy huussteed deer Bauke Jacops op wennet. Item hy hat byspritsen her Syrck, syn testamentarius, ende her Claes ende her Jacop, eelck een hael postelaetsgolden. Item syn moers testament hat hy macked in syn macht in den punnt als dat to dae nya pronda schel wessa fyftich klinkerden jouwelike renten, gaende uut Grauda ende Inheemstra ende Fockama gueden, ney inhauuld syns moeders lesta wolla.

Item Hisse, syn frysster, Ofka Dotinga dochter, hat hy toleyd joulyck ende eerflyck toulf klinkerden renten uut Fockama gued. Item Wlbed Haya zoen hat hy toleyd syn best paer claen. Item Reynu Wlbeds dochter dae sillveren slagen fan syn paers wamboes, ende Sasse Wlbets dae slagen fan zyn green wamboes, ende Jan, her zoen, dae malien deer staed oen dae grena mouwen. Item Tjaerd Syaerda sy<n> swart paer claen mit da hossen. Item Petrike Claes dochter, syn nifte, byspreckt hy syn hinxt ende dy silveren hoern deer to Wlbeds huus^a was, ende een bed mit twam tecknen, ende II lycka stolen, ende Aeyle, syn nifte, dae silveren malien ende haeken deer oen dat swart wamboes sinnt, ende III stolen ende twa strycklecken. Item Petryke, syn sister,

---

^a *Hierna geëxpungeerd: is.*

een leydsken tabberd. Item Hauck, syn meegh, dat raed paer claen, mit dat green wamboes ende dae besta grena hossen. Item Allart Foppa zoen syn raeda hoeytia mit dat green foer.

5 Item hy hat ordineret dat dy prester deer siongt op den vors. nya pronda, schel int
jouwigh dis fredis missa lessa fan da Heyliga Crioës, ende dis snioundis een eermissa
sionga fan Sinte Maria, dio moeder Godis. Ende dise missen schellet op dae Dronryp
deen wirda foer him ende alle sine friondena zelen. Item dae aermen to Fraenker hat
hy bespritsen int jouwigh fiouwer klinkerden, deer Wlbed Haya zoen omdela schel,
10 ende dae aermen op dae Dronryp een klinkert, dat schel dy persona dela in dat
jouwigh. Ende disse fyf klinkerden schellet gaen uut Oedsinga gued in dat jouwigh.
Item eelka biddenda oerda hat hy toleyd een hael rynsgoldena, ende eelka tzherka in
Mennaldemadeel II flaemsk, ende eelka prester een flaemska. Item Aldaclaester, to
Thabor, to Aenghum, to Ogaclaester, to Aeylsim, to Wiswert, to eelkum een hael
postulaetsgoldena.

15 Item Sicka hat Eedwer Zyaerda, syn moeytie, bespritsen ende toleyd Oedsinga
stins ende stoe ende statten ende dat huus, mit den trimdeel fan Oedsinga gued ende
landen deer nest dat stins lidset, om dae woldeden deer hio him ende syn zillige broer
deen hat. Ende foerd so wol hy dat Eedwer vors. syn ora eerwen uutwandelja schel uut
Oedsinga gued mit lyka landen ende renten deer himmen mey blyka fan Oedsinga
20 gued. Item so hat Sicka vors. Eedwer ende Doeden, syn twae moeytien, tolyka macked
to eerwen alle sine ora gueden, replick ende onreplick.

Dit foers. is Sicka testament ende syn lesta wolla, ende wol dattet schel syn fulla
macht ende een stal habba, als een testament jef codicil jef leste wolla tobyheert.

25 Hyr habbed by ende wr ende oen wessen ende sint deerto roepen ende beden fan
Sicken als her Syrck, persona op dae Ryp, testamentarius, ende her Claes ende Reenck
Egga zoen, Wlbed Haya zoen, Albart Claessen, Syttia Wyba zoen, Baernd smit, Jan
Egga zoen, Wautia Pyba zoen, Pyba Taeten zoen, Meeus Dirx zoen, als andert orkenen
vors.

30 In een tioegh der wird so hab ick, Syricus vors., dit testament jef codicil jef lesta
wolla besyglet mit myn sigel, foer myselm ende omme her Claes ende Baernd ende
Pyba ende Meeus vors. bede wolla. Ende wy, Reenck ende Wlbed ende Albart vors.,
habbed dit testamennt, codicil, lesta wolla als vors. is, foer uusselm besygled mit uuse
sygelem. Ende wy, Syttia Wyba zoen ende Wautia Pyba zoen ende Jan Egga zoen
vors., habbet beeden den erba<er>en heeren her Menta, uus persona to Fraenker, dat
35 hy dit vors. testament, codicil, lesta wolla als vors. is, omme uuse bede besyglet hat
als vors. is.

*Origineel: A. RAF, Archief Huis Liauckamastate, inv. nr 207. Perkament. De vijf
uithangende zegels verloren. In dorso, m.a.h.: Sicka Oedsinga testament. <M.a.h., 16de
eeuw:> Raeckt^a het leen.*

40 *Druk: a. OFO IV, nr 49.*

---

^a *Hierna doorgehaald: mede.*

Grathie Kammynga

In nomine Domini, amen.

- 5 Ick, Grathie Kammynga, nuu ther tyt wys ende wytlick fan zen ende forstand, al ist dat ick ben kranck fan lichma, bytensende dat wy menschen naet sykerer habbit dan den daed, ende naet onsykerer habbit dan dioe wre ende stond des daedis, soe meckie ende schick ick ende ordinerie myn lesta willa ende testament fan myn gueden deer my God hat forleengit, in alducke maneer ende forma als hyrney scrⁿ steet, schil een stal, festicheit ende forfulg habba, ney alle riuchten.
- 10 Int aerst soe byfel ick God fan hymelryck myn zeel ende de eerde myn lichma, ende byjerie myn legerstoe by den helliga fader Sinte Franciscus toe Galileen, ende boekie aldeer tyeen rinsg.
- 15 Item soe byspreck ick Sinte Katherina, myn helliga patrona, tyeen post.gⁿ rantha toe euwiga degem toe, den persona aldeer tweer rinsgⁿ, den jongerprester een post., ende een euwich deel. Item soe byspreck ick der helliga joncfrouwe Sinte Cecylia toe Leckum een ny gaer ende een karsuffel fan fyff rinsgⁿ, den persona aldeer een rinsgⁿ ende den jongerprester een post. Item den hellige fader Sinte Dominicus toe jacopynen tyen rinsgⁿ. Ende Uus Liauwa Frouwa toe Nyahow byspreck ick den steed in Spylmanna streta deer Sytia Bauka zoen nuu ther tyt op wennit, den persona aldeer een
- 20 klinckert, her Otta een klinckert, ende her Gerryt een haelen post. Item den aerma int jesthuus een tonna koytis ende een hael scuta eedss, ende her Peter aldeer een goldena. Item Sinte Fyt toe Auldahow een aulden schield. Item soe byspreck ick den riuchta scamela huussittende, als dat Hellige Sacramentis jeld toe Liouwerd, niogen post.-goldena ranta int euwich, ende disse forsⁿ ranta naet toe setten noch toe sellen, men
- 25 een euwich memorie toe wessen foer myn aerme zeel. Item den persona aldeer een rinsgⁿ, her Jelle een post., her Redert, her Gysbert, her Douwa, elkem een klinckert, ende dae oera presteren elkem een haelen post.
- Item dae broeren toe Bolswert een tonna kabliaw. Item dae oera biddende oerden onbynaemd, elkem een post. Item elke tzerck int deel een haelen goldena, elke persona een stoter, byhaelen master Mamma een post., ende elke jongerprester een jager. Item Klirkamp, Aedwerth, Auldaklaester, elkem een schield. Item toe Nyaklaester een tonna koytis, ende hir twa niften aldeer elkem een klinckert. Item Aeylsum ende Wiswert, elkem twa tonna bierss. Item toe Grenadyck, toe Oegaklaester ende toe Waerkum, elkem een post. Item dae reguleersklaestren elkem een schield. Item toe
- 35 Gernaerd een tonna koytis, toe Berlaheem desgelyka, ende hir twae niften aldeer elkem een klinckert. Item toe Furswert een tonna koytis. Item toe Waerd, toe Syon^a ende toe Smellingeraklaester, elkem een tonna biers. Item dat convent toe Dockum een schield.
- Item soe meckie ick toe riuchta eerwa Doede Kammynga, myn moeder, al myn gueden, replick ende onreplick, uutseyd boekynga fors. ende liaeffjefta neyscrⁿ.
- 40 Item ick byspreck Waltia, myn aefta man, toe liaeffjeften al dae landen deer wy toegara kapit habbit, ende trytich postulatusgoldena rantha, euwelick ende erfflick,

---

^a *Onduidelijk geschreven. De bedoeling is duidelijk, de lezing onzeker. Mogelijk: Syowin. Aan de slotletter een haal, dus misschien ook: Syowinn.*

den helffta toe Leckem ende den helffta toe Liouwerd in steden. Ende dae tweer fan disse steden lidza by Haya breggh, ende dae oera tweer oppa Dyck: Tyerck Douwa zens steed ende Johan presters steed. Ende hat disse fiouwer steden naet forstrecka mogen in den helfte fan disse forsⁿ ranten, dat schil Waltya berra toe Leckum. Item ist seck
5 dat ick, Grathie, nuu dat bod Goedis forful, om dae temrynga deer Walthia toe Kammynga huus hat deen, dat schil staen op kannynga gueder mannen, als op her Sybit, personna toe Auldahow, her Mamma, personna toe Wirdum, her Menna, personna toe Kammyngabuur, ende <de> gardiaen toe Galyleen.

Item soe byspreck ick Hidda, myn nouwa, een nobel. Item Tyemck, myn moytie, schil habba een schenckfet, ende Sacke myn moytie kynden aeck een schinckfet. Item
10 soe wil ick dat Haya ende Doede, myn moeder, schillet Tyemke, myn moytie, ende Sacke myn moytie kynden hreka ende uutuisa alsoe fulla ranten als hemmen berra mey fan zalige Siuckis wegena, ney inhauuld der baer deer in foertyden meckit is twiska Doede, myn moder, ende my fan der ener syda, ende Tyemke ende Sacke, myn
15 twa moytien, fan der oeder syda, ofte Menna ende Waltya fan hiare wegena, ney inhauuld der baer. Item soe byspreck ick Peer ende Liuwa, myn tweer broren, elkem twinchtich goldena rantha, deer Liuwa dae syn in synre beerlinser al ontheten ende toeseyd sint.

Item soe wil ick dat dit testament ende lesta willa folkomlick schil staen in al syn
20 fulle macht, in alle pu<n>ten ende articulen als fors. is. Ende roep weer ende nem op alle oedera breven deer dit testament ende myn lesta willa contrarie mochten jeff mogen wessa, sonder weerroepinga jeff jenspreck fan enigen fan al myn frionden ende sibdelen, naemd ende onbynaemd.

Al ting sonder argelist jeff enigherhanda byhyndicheit uutseyd toe wessen deer
25 myn lesta willa ende testament hinderlick mochte wessa. In orkund disser forsⁿ punten ende kennisse myns lesta willa ende testamentis als fors. is, soe hab ick, Gratye fors., beden her Menno, myn personna, dit testament ende myn lesta willa om myn bede willa toe byfestigien ende toe bysiglien mit meer toeroepen orknen neyscrⁿ. Ende ick, her Menno fors., als een testamentarius zalige Gratyens fors. ende notarius ofte
30 keysers orkena, hab myn sigel hwinsen an dit breeff ende testament, foer myselff ende mey om Jw Sioeka zens bede willa, alhyr toeropen ende beden mey toe siglyen, als ick toeferra deen hab. Ende in lyker forma soe hab ick, her Sybit, personna toe Auldahow toe Liouwerd, myn sigel aeck an dit breeff ende testament hwinsen, foer myselff ende mey om Jettya Johan Wytiamas zens bede willa, als toeroepen orkenen.
35 Ende wy, broeder Peter, prior toe dae jacopinen toe Liouwerd, ende broeder Barenth, gardiaen toe Galileen, toeroepen ende beden orknen dissis testamentis, soe hab ick, broed<er> Peter fors., myn amptissigel an dit breeff ende leste testament hwinsen, omdat wy alhyr wr ende an habbit wessen ende hyrtoe beden sint.

40 Scr. in dae jeer Uus Heren thusent fiouwerhondert sex ende tzanchtich, op den tysdey ney Uus Liauwa Frouwa dey Conceptio, omtrent trya wra ney middey.

<M.a.h., op de pliek:>

<n.m. 5> Et ego, Meinardus, Romane ecclesie clericus, sacris apostolica et imperiali auctoritatibus notarius publicus, quia premissis omnibus et singulis una cum
45 prenominais presens personaliter testibus interfui, eaque omnia sic fieri vidi et audivi, preterea hoc presens publicum testamentum, manu aliena fideliter scriptum, desuper confeci, subscripsi, signavi et sigillavi, nomine, signo et sigillo meis solitis et

conswetis, rogatus et requisitus, in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.

Origineel: A. ARA, Archief Nassause Domeinraad, Hoofdarchief, inv. nr 10313.13.
Perkament. Met drie uithangende zegels: 1 (82), 2 (112), 3 (15). In het notarismark: M.
5 Johannis W.I.G. In dorso: Grathie Kammynga testament.
Druk: a. OFO I, nr 271. - b. Niermeyer, Honderd oorkonden, nr 93.

38

1478 augustus 13

Altger Douwes zoen Houkama

In nomine Domini, amen.

10 Godfridus Simonis, vicarius toe Bolswerd, dwe kuied en kanlyk alle lioeden deer dit breek schallet siaen jeftha hera lessen, dat int jeer Uus Heeren tuysen fjouwerhondert acht en tsantig, op Sinte Ypolitus dey marteler, Altger Douwes zoen Houkama mey for[ta]chta sinnen, sondt van lyff, gaende ende staende, wol by reden, oensyoen datter naeth wissers is zoe dye daedt ende naeth onwiser^a dye wre des daedts, om sillicheed
15 syn seels, haeth in myn jenwirdigeed ende der orkende neyschriouen macket syn testament ende lesta wolla in mannire neysc., en wol datteth festicheed schil habba in alle syn puncten en articulen ende ryoichten als een codicill jefte lesta wolla en als een schedinga jeff schickingha synre goeden.

Int aerst soo biyerret hy, is hy Godes bodt vervolft, syn leegersteed toe barfoete
20 broeren in syn vaers graff, ende bespreckt aldaer voor hem ende voor Yda, syn huisvrouw, syn silwer nooth^b ende een gouden ringh toe een tselck.

Item soe byspreckt hy Sinte Marten, syn patroon, daer huyssteeden daer hy haeth oppa Nye mercket, als die steedt daer Jelteth houtsaeger nu op wenneth, die steedt daer Haythia^c op wenneth ende een hael steedt daer Pybe op wenneth. Item soo
25 bespreckt hy de presteren^d toe Aldehow sauwn jeerdeel ende deertoe syn deel in Beencke meedt voor een eeuige memorie. Item elcke haedprester een klinckert, ende dae altaristen^e elck een pondt. Item toe Thabor, Lyodingatzercka, toe Ayngium, toe Aldacloester, elk een postulaatgulden. Item soe byspreckt hy int gasthuis toe Bolswerdt dyoe helfta van trya pondameta, lidsende in Ynswada^f hem, in dae fenna
30 daer Ena glaesmaakers en Remicx toe Buwanda^g kynden een deel mey in habbeth, mey alducke forwirda dat dae fouden van gasthuis voors. elkes jeer in dat eeuich schallet bytallia daer presteren toe Tzerckwert fyftien butten^h, ende hiertoe bespreckt

---

^a Hierna in D: soe.

^b D: ..wth.

35 ^c D: Huythia.

^d D: persenne.

^e C: altarissen; D: vicarissen.

^f D: Ymswada.

^g D: Buwanda.

40 ^h D: buttren.

hy dat gasthuis voors. syn steet op de Polstraat. Item soe byspreckt hy dae ryuchta
huusarmen to Bolswerdt ende sonderlinge die van syn bloet synt, ende jout in dat
eeuich ien fenna buten porta, daer leit oppa Grefftswal, ende deervan schella dae
5 procuratoren van dae armen voors. betallia dae voogden in dat Heilige Geest tree
klinckerden, ney inhalt des breefs der alreedyt op macketh is. Item elcke biddende
orden een hael klinckerdt.

Item soe byspreckt hy ende jout Yda, syn jefta huiswyven, dat huus deer Haia nu
in wenneth, ferra en tefta^a, mey al dat tilbaer goedt, jeldt, gold ende silwers, alsuk
10 isser nu toe ghara brucketh ende bysgeth. Item soe byspreckt hy Yda voors. toe frya
ayna da helfta van Pouwels pelsers steedt ende daarto Syaerds steed, ferra en tefta,
mey al dat schuldich is, ende dat aeck to frya ayna. Ende hiertoboppa so confirmereth
<hy>^b ende byfestigeth mey dissa jenwirdige testament dat breeff deer hy ende Yda
in voortyden toegerra macketh habbeth. Item hiertoboppa soo bespreckt hy Yda, syn
15 huyswyf^c voors., toe haer lyffstonde fyower kuwagungh in da fenna by Equerdera
laan, deerse nu selfs in molkketh, ende ney her daedt wol hy dat dit voors. lant schel
komma toe een pronda neysc. Item hiertoboppa schel Yda jetta habba toe her lyf-
stondt trya kuwagongh in da Lange fenne, ende ney her daedt soe schellet dissa trya
kuwagongh voors. aek komma toe dat pronda voors.

Item soo besprecket hy ney syn daed toe dissa voors. pronda sex pondameten,
20 lidsende op Saerdera Ee, deer Pier nu toe heer hadt, en vyftehael pondamete in dae
Nessen, heeten oppa Draya wal. Item dyo helft van nyogen pondamete en twira by
Equert, by syn lant deer Anna nu bysgeth. Alle dissa voors. landen wol hy dat komma
schelleth ney syn daedt toe een pronda. Item soo wol hy in dat jeer wanneer hy Gods
25 bodt ferfolt, dat de insthaende renthen deerma opbarra schel, dae schel Yda, syn jefta
wyff voors., opbarra en schelse jaen om syns siels sillicheed weer jo wol, het <se> van
steeden, huisen en landen, uutseidt deer hy dae armen byspretsen haet.

Item soo macketh hy erven van alle syn goeden deer aferra naet synt byspritsen,
Anske, syn nift, en Epe, syn miegh^d, in manieren neysc. Eersten schel Anske habba
30 vyff pondameten deer da byginen nu bysget, en vyftehael toe Tresinge slaedt. Item dae
helfte fen Pilgrims steedt, en ney heer daedt dya helft Sinte Marten en de oera helft toe
da pronda voors. Item Epe schel hadde achterheel pondameten te Aesthem, en van dit
voors. lant soo schel hy betallia tree klinckerden eens die patroon toe Schillaard, deer
Jan en Altger tegara scioldig weeren. Item syn deel van fyaerdehael pondameten oppa
Hoffmeedt en syn deel to Hichtum, deer heer Anna nu toe heer hath, ende syn deel by
35 Clyarstera syl en syn deel van 8 pondameten te Merwerth. Item soo wol Altger dat,
weert secken dat Epe storf sonder aefte kinderen, soe schillith disse voors. gaersen aek
falla en komma toe disse pronda voors.

Item opdat syn testament, codicil jefta lesta walla tho berdt^e halden warden, soo
macketh hy executoers van syn leste wolla da treed^f haedpresteren toe Bolsward en
40 Tjaerd Juwinga jeff dyjen dier Juwinga huys bywenneth, ende dae fyower raedts-

---

^a D: testa.

^b Ontbreekt in C, aangevuld uit D.

^c D: huysfrouwen.

^d D: meeghen.

45 ^e D: best.

^f D: treed.

lyoed. Ende disse voors. executoers te kiese op disse pronda voors. en te tzesen een van syn bloed, in^a dat sy nuth en bequaem daertoe synt. Item hy wol dat disse pronda voors. schel wessa toe Aldehouw toe Bolswaert oppa Cruysaltaer, soe lang is deer een altaer compt van dat Heilige Sacrament, ende dan da pronda op dat altaer toe wessen en naet oppet Cruysaltaer.

5 Item soo wol hy dat, weert secke dat emmen syn lesta wolla jeff testament inbreeck jeff inbreecke woud, het se van jeft^b, <het se> vant bespreck, dy schel dat deer hem toeleidt is, verberdt hadde toe jonst Sinte Marten tot Aldehouw, ende wol datmeth allyck nimma schol toe Sinte Marten behoeff jeft verberdt goedt wier.

10 In oorconde der wirde soe <hab> ick, Altger Douwes zoen, dit testament, codicill jefta lesta wolla besigelet met myn selfs sygele. Ende om een marre vasticheedt soe hab ik, Altger voors., bedden de eerbaren heer^c Goytien, uus vicarium toe Bolswardt, myn biechtvaader ende testamentoer in deese seck, ende daer eerbaeren heeren Ghalo, persinna, ende heer Gautia, perpetuum vicarium tot Bolswart, ende Heere Gerlofs
15 ende Bauke Peers zoen, nu ter tyt burgemeesteren, ende Albert Baerns^d ende Reiner Heyn Roedes, schepenen in Bolswart, als orkende, dat hya dit testament mey wouden bisiglia. Deer wy, Godfridus, Galo, Gautia, Heera, Bauko, Albert en Reyner, deen habbet in Altger voors. beeda wolla.

Int jeer en dey als voors. is.

20 Gecollationeerd tiegens syn principaale, in pampier gesc. en met acht segelen bevestigd, dewelcke door oldheid meest gebrooken zyn, is bevonden te accordeeren, in kennisse van my ondersc. Onder stonde geschreven: Cyprianus Johannes, met sekere linien gecircumscribeert.

25 En stonde vorder gesc. als hierna volgt: Ende is nog andermaal ter audientie van voorge<me>Ide meister Sipke Jans zoon metten princepalen voors. testamente gecollationeerd ende daarmede bevonden te accorderen, by my, ondergeschreven secretaris der steede Bolsward, op den sevenden julii anno XV^c XC. Onder stonde geschreeven: T. Siccama, met eenige strecken gecircumscribeerd, en is bevonden daarmede te accordeeren.

30 <M.a.h.:> Gecollationeert met de copia copiae bi mi berustende, hebbe bevonden daarmede te accorderen.

<Ondertekend:>

Ruardus Andala, ecclesiasticus Bolswardiensis.

Origineel (A) niet voorhanden.

35 *Afschriften: B (z.d., door Cyprianus Johannes, naar A; opnieuw gecollationeerd in 1590 door T. Siccama, secretaris van Bolsward, naar A). Niet voorhanden - C (1698,*

---

^a D: indain.

^b D: aeff.

^c D: G.

40 ^d D: Bat[***].

gecollationeerd door Ruardus Andala, predikant te Bolsward, naar B). GA Bolsward, Oud Stadsarchief, inv. nr 825. - D (18de eeuw, naar B). GA Bolsward, Oud Stadsarchief, inv. nr 36, p. 369-376. - E (1832, naar D?). RAF, Archief Provinciaal bestuur van Friesland 1813-1918, inv. nr 2064 (Leenregister II), p. 101-106.

5   *Druk: a. OFO IV, nr 51 (naar D). - b. Abma, Bolswarder lenen, 114-116 (naar a).
Uitgegeven naar C, met varianten uit D.*

10   *De overleveringsgeschiedenis is niet geheel duidelijk. Omdat Siccama spreekt van
andermaal collationeren met het origineel, is hier verondersteld dat dit een dubbele
collationering van hetzelfde afschrift betreft, hetgeen wel vaker voorkomt (zie bij voorbeeld
nr 84). Andala heeft B bestempeld tot copia copiae, maar kan zijn misleid door deze
tweevoudige collationering.*

39

1479 februari 3

Ghielt Harkynghe

In nomine Domini, amen.

15   Int jaer Ons Herens M CCCC ende neghen ende seventich wasser een arbaer man,
gheheten Ghielt Harkynghe, wys ende vorstandel fan synnen, alhoewel dat hy kranc
was in den lichame, die hevet syn testament ende syn leste wille ghemaket in maneren
als hymnae ghescr. staet.

20   In den eersten soe bygheert hy syn legherstedede by syn heiligha patroen Sunte
Nycolaus, ende byspreckt hem tot syner tymmer vyftich klynkerden voer hemself ende
voer syn fader ende voerfaders, ende bygheert bygraven toe worden in die kerck, by
Yde syn wyfs stoel.

25   Ithem soe hevet hy de preesters to Oesterwerum bysproken XX klynkerden reed
ghelds foer een ewich adeel, onder ducke forwarde, alsoe langh als men jaerlixs fan
syn huus den preesters voerscr. een deel brenghen, soe sullen sie ghen segghen hebben
op dysse XX klynkerden voerscr., mer als men gheen deel fan syn huus bringhen, soe
salme mitte XX klynkerden lant kopen, ende daer sal dan syn adeel eewelick op
legghen. Item hyrtoe soe bysprect hy den preesters voerscr. een jaer frydaghisbolla.

30   Item soe hevet hy bysproken elke kerck in Baerderadeel een half pont, ende elke
preesters een stuwer. Item soe hevet hy bysproken elke biddende oerde een
ryngulden, mer den baerfoete broeren toe Bolswart ende toe Lewerden ellick III
ryngulden. Item soe hevet hy den armen bysproken tot hoer noetrufte een half
romonsch laken, ende daertoe III klynkerden an schoen, daert Yde orberlics dunket
toe wesen. Item die crucebroers toe Sneeck ende toe Franiker ellick twee pond.

35   Item soe hevet hy Baucken, syn dochter, aerfname maket in syn halve onrepliken
goeden, als in land ende sand. Ende Yde, syn wyf, hevet hy die ander helft fan syn
land ende sand bysproken, mit huus ende hofstede, ende alle ander replike goeden
daertoe, tot hoer lyfstond.

40   Ende we dyt testament niet en holdet, die syn deel verboert toe hebben ewelic tot
die patroens byhoef toe Oesterwerum.

Item soe hevet hy Yesken, syn oems dochter, bysproken een pondsmeta landen, in
haer lande legghen, tot een leefghyfte ende verhochnisse syn dodis.

Item nyemant sal rentha opboren eer alle boekynge^a wel bytalt synt, ende Yde sal sie opboren al onter tyt toe dat alman tsyn hevet.

Item soe hevet hy Bauken, syn dochter, bysproken foer hoer deel replike goeden oft sie daer om kronen wolde, twee pondameta landis, legghen toe Oosterend int litike
5 Wynsia goed, gheheten Anska kamp.

Dyt is Ghieltis voerscr. leste wille ende testament, ende byghert dat ment houden sullen alsme leste willen oft testamenten fan Godis weggen sculdich synt toe holden.

In een tuch des waerheeds soe hebben hyr by ende over ghewest broder Peter, mynrebroder toe Galileen, als syn testamentoer, omdatter doe ter tyt gheen personer
10 was toe Osterwerum, Docle toe Voghelesanck, Dowa smit, Jarich Sicka zoen ende Janka Peter zoen, syn buren, die daertoe gheropen waren ende om ghebeden fan Ghieltis voerscr. dat siet helpe souden toe bescarmen, als toeropen ende bedene orkenen sculdich synt toe doen.

Ende omdat nyemant fan ons, orkenen voerscr., seghelen brukende syn, so hebben
15 wy, orkenen voerscr., ellick bysonderlinck ghebeden her Gellen, personer toe Rawert, dyt testament to byseghelen, als hy ghedaen hevet om bede wille fan ons.

Int jaer Ons Herens als voerscr. is, op Sinte Blasius dach.

Origineel: A. RAF, Collectie Handschriften afkomstig van de Provinciale Bibliotheek van Friesland, inv. nr 894. Het opgedrukte zegel verloren. Opschrift: Testament van Ghielt Harkynge te Oosterwierum. In dorso: Gielt Harckna testament.
20

Druk: a. Mol, 'Friezen en het hiernamaals', 59-60.

40

1479 april 13

Schelta Lyauckama

In nomine Domini, amen.

25 Dit is Schelta Lyauckama testament ende lesta wille, deer hy macket ende ordineret hat by consent ende reed synre persinnen ende bichtfaren, ende dat mey voertochte sin ende sondige herta ende goed verstandt, al was hy cranck van lichaem, hy was nochtans sterck van sinnen ende foersyonich in der memorie, ende hat bitocht dat hy sterfflich was ende alle menschen sterfflich zyn.

30 Weerom zoe hat hy dat alderaerst bifalen Godt almachtich syn eedele seel, ende syn sterfflich lichaem by syn hellige patroen Sancte Sixtus in der helliger tzercke, als by Liauckama stoel. Ende hat syn hellige patroen Sinte Sixt bispritsen aerst yn twyra pondmeta landis, lidzende op Aesterwards meed, ende deerney trya pondameta landis, dyo een ponsmeet is lidsende by dy Herntia, ende dae ora twyra sint lidzende op Doiet
35 meed. Item deerney soe hat hy byspritsen Sinte Maria, dyo moeder Goedis, X clinckarden, ende bet X clinckarden tho tymmer toe der hellige tzercke bihoeff. Item deerney hat hy bispritsen her Waltero, syn persinna, ende her Mammo, syn vicario, elckerlyck een golden rinsgolden, ende dae oer tweer jongerapresteren elckerlick een golden post., ende dy coster tho wyn ende oblaten een halff clinckardt. Item deerney

---

40 ^a A: beokynge.

soe hat hy macket een ewich deel tot der hellige tzercka, deer hy mey bisweerd hat een stick landis op dat Haeg terp, deer deer rent an dat landt deer dyo vicarie toebeheert.

Item deerney soe hat hy bispritsen dyo hellige tzercka tho Firdghum ende tho Tiemmarum, tho Minnertsgae, elcka tzercka X buttiens, ende elcke prester in elcke
5 loeg een pondt. Item deerney hat hy bispritsen dy convent tho Lidlum XXX clinckarden. Item toe Aesteberum hat hy bispritsen dyo helliga tzercka X clinckarden, ende elcke prester aldeer een pond. Item thoe Petersberum dyo helliga tzercka X clinckarden, elcka prester een pond. Item tho Wynaldum dyo helliga tzercka hat hy bispritsen X clinckarden, ende her Schelta, persinna aldeer, een wilhelmusscheyld,
10 ende dy jongerprester een pond. Item tho Harns dy hellige patroen Sinte Michael hat hy bispritsen X clinckarden, elcke prester aldeer een pond. Item dy convent tho Waudseynde ende dae broeren tho Slaet elckerlick een ringgolden. Item dae jacopynen tho Lyowrd hat hy byspritsen een ringgouwn, ende dae baervoete broren alsoe fulle. Item tho Lyonietzercka hat hy byspritsen tria ringgolden. Item tho Franeker tho dy grata tzercka alsoe fulle, ende tho dy claester aldeer III ringgowen, ende elcke prester aldeer in dat claester een pond. Item dae tria Sinte Maria tzercken elckerlyck V clinckarden, elcke prester in elcke loeg een pond. Item dy convent tho Anighum hat hy bispritsen V clinckarden.

Item deerney soe hat hy macket ende bispritsen thoe byhoef der arme menschen als vyff clinckarden, op Sinte Sixtus dey tho deelen tho Lyawkama huus, ende deertho een tonna biers ende een guet meeltyt, dit soelang tho durien als een van syn kynderen libbet jeff lifachtich sint.

Item deerney soe hat hy bispritsen Ebel, syn dochter, als XXI clinckarden rent, X clinckarden deer Epe Rommert zoen nu ter tyt jowt, ende XI deer Minne ter Tille nu
25 ter tyt jowt. Ende is dat seeck dat hyo sterft sonder aefte kynderen, soe schille disse vors. renten wederom an her broren <commen>. Item is dat seeck dat hyo boestget by Tyetie reed ende her broren reed, so schilma her claia by Tyeytia reed ende her broren reed, ende deertho schil hyo habba een silver reeme van XX schilden uirden, ende een paer scotten van XVI schielda uirden. Ende is dat seeck dat hyo boestget bute Tietie
30 ende her broren reed jefte consent, soe schil Ebel vors. disse vors. renthen ende goeden voerberdt hadde.

Item soe mecket hy syn fyower sinnen ende kynden eerwen syn tylicke goeden, ende dat kyndt deer Thieyt mey geet algelyck, is dat seeck dat hyo een kerstenseel criget. Ende dat in duwer maneeeren, als dat hy bispritsen hat Schelte, zyn jelderste sin,
35 Lyawckama huus, porte, stens ende state, mey alle da landen deer syn awdfaer in voertyden bruckt ende bysget hat, ende leeten ende laget hat, deer tho Lyawckama huus heerden ende gingen, deerthoe syl ende sylroede, mey dyo molna ende syn tobiheer. Hyrfoer so schil hy foldwaen armen, agen ende alle gaestlicke lyoeden deer tho Lyawckama huus commet, ende als syd ende plyg pligat tho wessen, ende deertho
40 syn vaers deel, awdvaer ende awdmoers deel elckers jeers tho bitellien. Item is dat seeck dat Schelte vors. een aefte zyd criget deer hy kynden bi tyocht jefte bi tian mochte, ende hy stoer eer zyn aefte zyd jeff voer syn kynden liwes bilyowd, so schel dyo snoer schede van Lyawckama huus ende van dae goeden als vors. is, ende schil dan laugie op Sicke, Schelte broer vors., ende dyo snoer mey her kynden schil dan
45 dae goeden ende renten weder hadde deer Sicke vors. dan ter tyt bruyckt ende bysget

hat. Ende Sicke vors.^a schil dan Lyawckama huus, porte, stins ende staete, mey dae
 landen, goeden ende lesten als voers. is, bisitten sonder Schelte wyffs jefte kynden
 weersydzen jef van hyarra wegen. Item voertan is dat seeck dat Sicke voers. een aefte
 5 zyd cryget deer hy desgelycke kynden bi taeg, ende eer syn wyff ende kynden liwes
 bilyowd, so schyl Sicke wyff mey her kynden dan scheden van Lyawckama huus als
 vors. is, ende schil dan dae goeden ende renten weder hadde deer Epe, Sicke broer
 vors., dan ter tyt bruckt ende bysget hat, mey her aeyn goeden. Ende Epe vors. sil dan
 Lyawckama <huus> als vors. bysitte, mey dae goeden ende lesten als Schelte vors.
 bisetten hat, ende leeten ende lawget was.

10 Item deerney soe hat hy bispritsen Wiben, syn sin, Hibbema huus, stee, stins ende
 state, alst sellige Wibe Hebbema syn deel Schelte Lyauckama leeten ende lauget hat.
 Item deerney soe hat Doed Hebbema by libben ende bi standen bispritsen Wyben
 voers. her oer deel van Hebbema huus, stee, stins ende staten, wanneer hyo lywes
 byliowd, ende deerto alsoe fulle goeden ende renten deer hyo dan in her testament
 15 bispreckt. Item is dat seeck dat Wibe voers. aefliwich waerd, al is dat hy aefte kynden
 tioecht, soe schil Wibe wyff vors. mey her kynden scheden van Hebbema huus ende
 staeten als voers. is, ende schil dan lawgya op een van Schelte jelderste kynd<en>.
 Ende wa soe dat dan van Schelt<e> jelderste kynd<en> Hebbema huus ende staten als
 vors. is, bywennet, di schil dan dajen deer van Hebbema huus schedet, reke ende jaen
 20 alsoe fulle goeden ende renten als Doed vors. in her testament byschruwa let.

Item deerney soe hat hy mecket dat dy graete beste silveren hoern ende dy lytia
 beste silveren hoern ende dy monnen sonder selver, disse vors. hoernen schillet blywe
 op Lyawckama staeten, ende alle dae ore schinsfetten schille da kynden tholyke deele.

25 Item deerney hat hy mecket dat Tyeyt Lyawckama huus soe als vors. is, schil
 bywenia also lang als hyo lywet jef als her lyaeff is. Ende wanneer hyo Lyawckama
 huus byaen wil, so schilla her lyaeffjefen wessen ney her persinnen reed ende dae
 munden schickinge. Item deerney soe hat hy mecket dat Tyeyt schil al renten berre
 deer Schelte ende hyo thogerre bruckt ende bysget habbet, al on ter tyt toe dat dae
 kynden toe buucueste commet jef boestget, ende da kynden deervan to reeden ende
 30 to clayen alst eerlick is, ende da kynden nen renten schillet berre on ter tyt toe dat hya
 bysonderlinge boestgie.

Item soe hat hy mecke ende ordineret dat da schyelda deer ryochtferdich schyelda
 sint, schilma bytallia, by syn persinna reed ende mundana reed.

35 Item deerney hat hy byspritzen Doeden, zyn moier, een ny bed mey zyn toebyheer,
 ende dy beste silver hunt.

Item deerney soe hat hy bispritzen Tzaling ende Andla dae renten ende landen in
 Dirck Smitsme goed, alsoe fulle al syn deel is, ende deertho elckerlick een buten paer
 clana. Hyrmey so schyllet hya hyarren moie^b lete, als hyaet hun lowet ende ontheten
 habbet in goede lyode andert, ende deertoe nen foerspreeck tho meyttyen op Doed
 40 Hebbema vors. testament.

Item deerney het hy mecket ende byschickt monden ende biwarers tho syn kynden,
 als Douwa Zyaerde, Gerroldt Herama, Foppe Renick zoen opper Schilige ende Eda
 Douwe zoen. Op disse vors. monden soe hat hy byerret datse willet Tyetyen mey her

^a *Hierna in druk a en in de door Oversteech aangebrachte correcties in E nogmaals:* dan
 45 ter tyt bruckt ende bysighet hat. Ende Sicke vors.

^b *I:* nor. *E:* noie.

kynden helpe ende reda deer hya behoeflich mogen wesse, ende in secken deer hyerra mochte toe fallen. Ende is dat seeck dat Douwe Zyaerde aefliwich wirt, zoe hat hy bygerret dat Sicke Syaerda staen schil in Douwa steed. Ende deertho soe hat hy bigerret dat disse vors. monden schillet Doed Hibbema, syn moer, helpa ende reeda
5 ende byscherma, also lang als hyo lywet.

In een weerheed dit testament vors. soe habbet wy, Walterus, persinna, ende Mammo, vicarius perpetuus, uuse selwis siglen hanget aen dit jenwirdige testament vors.

Int jeer Uus Heerens tusen fyowerhondert ende LXXIX, des tysdeys ney Pasca dey.

10 *Origineel (A) niet voorhanden. Volgens mededeling van Oversteech aan het slot van E: in franchyn geschreven ende bevestighet mit twee uuythanghende segelen aen twee dubbelde franchynen sterten in groenen wasse daerop gedruickt.*

Afschriften: B (naar A?). Niet voorhanden, bekend uit C. - C (c. 1600, naar B). RAF, Archief huis Liauckamastate, inv. nr 237. Opschrift: Copia copiae. In dorso, m.a.h.: Het testament van oude Schelte van Liauckama. - D (16de eeuw?, naar een afschrift). Niet voorhanden, bekend uit E-K. - E (omstreeks 1613?: vgl. het door dezelfde hand geschreven afschrift F van 137, naar D). RAF, Archief Huis Liauckamastate, inv. nr 237. Met marginale aantekeningen en toevoeging aan het slot door Oversteech (zie ook F). Opschrift: AA. Copia. In dorso: Copia uut het testament van Schelte van Lyauckema, anno 1479, des dyngsdachs nae Paeschen. Overgeplakt met een papiertje, waarop m.a.h.: Dit syn pampire die op Liaukema hooren. Beneden dit papiertje, m.a.h.: Copia van het testament van Schelte van Liaukema. - F (datering en hand als E, naar D). Ibidem, inv. nr 66. Opschrift: AA. Copia. In dorso: Copia uut het testament van Schelte van Lyauckema. <M.a.h.:> Anno 1479, des dyngsdachs nae Paeschen. Voor Georgh van Lyauckema. Anno 1479. <Ondertekend:> Oversteech. - G (datering en hand als E, naar D). Ibidem, inv. nr 237. Opschrift: AA. Copia. In dorso: Copia uut het testament van Schelte van Lyauckema, anno 1479, des dyngsdachs nae Paeschen, voor Georgh van Lyauckema, overste etc. - H (datering en hand als E, naar D). Ibidem, inv. nr 225. Opschrift en dorsale aantekeningen als D. - I (17de eeuw, naar D). Ibidem, inv. nr 66. Opschrift: AA. Copia. In dorso: Copie van olde Schelte Liauckama testament. - J (17de eeuw, zelfde hand als I, naar D). Ibidem, inv. nr 225. Opschrift: AA. Copia. In dorso: Copia van olde Schelte Lyauckema testament. Anno 1479. - K (17de eeuw, naar D). Ibidem, inv. nr 237. Opschrift: AA. Copia. In dorso: Copia van olde Schelte Lyauckema testament. Anno 1479.

35 *Onvolledige afschriften in het Nederlands: L (17de of 18de eeuw). Ibidem, inv. nr 66. - M (17de of 18de eeuw). Ibidem, inv. nr 471. - N (17de of 18de eeuw). Ibidem, inv. nr 237.*

Druk: a. Inthiema, Disquisitio juridica, 273 (waarschijnlijk naar C). - b. OFO I, nr 296 (naar a).

40 *Uitgegeven naar C, dat de beste tekst bevat. De afschriften E-K, geschreven door drie verschillende handen, hebben een aantal minder goede lezingen gemeenschappelijk. Zij gaan dus kennelijk niet terug op het origineel, maar op een afschrift, hier aangeduid als D. E bevat marginalia en een toevoeging aan het slot door Oversteech, waaruit zou moeten blijken dat hij dit afschrift collationeerde met het origineel. Het is echter niet waarschijnlijk dat hij werkelijk het origineel ernaast heeft gehad. Oversteech noteerde in de marge namelijk ook folionummers, en die zullen niet op een perkamenten origineel hebben gestaan. Verder nam hij een stotter over die alleen voorkomt in druk a. Dit alles maakt het aannemelijk dat hij collationeerde naar druk a, die naar alle waarschijnlijkheid is gebaseerd op C. Daarin staan in twee opeenvolgende regels de woorden Sicke vors. recht boven elkaar, hetgeen een stotter als in a verklaarbaar maakt.*